

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ARCHITEKTURA JAKO ŽIVOTNÍ PROSTOR ČLOVĚKA

Architecture as human environment

Bc. et Bc. Veronika Zavřelová

Vedoucí práce: MgA. Jan Pfeiffer

Studijní program: 3. ročník, Učitelství pro střední školy (N VV-ZUŠ), navazující magisterské studium

Studijní obor: Výtvarná výchova – ZUŠ

2019

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Veronika Zavřelová**

Studijní program: **Učitelství pro střední školy**

Studijní obor: **Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy, střední školy a základní umělecké školy - výtvarná výchova**

Obor práce: **Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy, střední školy a základní umělecké školy - výtvarná výchova**

Děkan fakulty Vám podle zákona č. 111/1998 Sb. určuje tuto diplomovou práci:

Téma práce: **Architektura jako životní prostor člověka**

Jazyk práce: **čeština**

Zásady pro vypracování:

Teoretická část:

Proveďte sběr a třídění informací z tuzemské i zahraniční literatury. Zmapujte didaktické podklady pro výuku architektury na školách a současně způsoby výuky toho předmětu. Definujte základní principy výuky architektury na školách, zaměřte se převážně na principy prostorové, principy navažte na RVP. Výchova k ergonomickému citění prostoru - uvědomování si sebe sama v prostoru, v urbánním prostoru (doma, blízké okolí) vnímání prostoty, ve kterém se nacházíme každý den. Najít způsob jak přivést učitele k jiným zdrojům a jiným metodám výuky architektury pomocí autorského sborníku edukačních řad.

Didaktická část:

Vytvořte pedagogickou řadu architektonických dílen – prostorových aktivit do výuky výtvarné výchovy s autorským manuálem edukačních řad.

Výtvarná část:

Vytvořte sborník pracující grafickou zkratkou a narativem zvoleného tématu.

Seznam odborné literatury:

NORBERG-SCHULZ, Christian. Genius loci: krajina, místo, architektura. 2. vyd. Přeložil Petr KRATOCHVÍL, přeložil Pavel HALÍK. Praha: Dokořán, 2010. ISBN 9788073633035.
HLAVÁČEK, Dalibor (ed.). Architektura a ekologie. V Praze: ČVUT, Fakulta architektury, 2013. ISBN 9788001052556.
KOTALÍK, Jiří T., David VÁVRA a Yvonna FRIČOVÁ. Drobné perly české architektury: veletucet typologických příkladů. Praha: Titanic, 2012. ISBN 9788086652535.
BARTKOVÁ, Alena, Barbora JOHANSSON PIVOŇKOVÁ a Zdenka ŠVADLENKOVÁ (eds.). Umělec, vila a bazén: význam a efektivita uměleckého vzdělání v současném českém výtvarném umění. Praha: PageFive, c2014. ISBN 9788026058434.
ROESELOVÁ, Věra. Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy. Přepřac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 807290129X.
ROESELOVÁ, Věra. Rady a projekty ve výtvarné výchově. Praha: SARAH, 1997. ISBN 8090226728.
BRÜCKNEROVÁ, Karla. Skici ze současné estetické výchovy. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 9788021056169.

SITTE, Camillo. Stavba měst podle uměleckých zásad. 2. české vyd. Přeložil Vladimír BURIÁNEK. Brno: ÚÚR, 2012. ISBN 9788087318218.

Ondřej Beneš, Oldřich Ševčík: Charakteristika základních fází recepce architektury. PDF 92 KB. In: Architektura: produkce a reprodukce. Eds.: J.Tichá, M. Dulla. Praha, FA ČVUT, Ústav teorie a dějin architektury 2013, ISBN 978-80-01-05458-1

Oldřich Ševčík: Architektura - historie - umění. Kulturně-civilizační vývoj v Evropě od antiky do počátku 19. století. Grada, 2002, plus dotisky;

Vedoucí diplomové práce: **MgA. Pfeiffer Jan**

Oponenti:

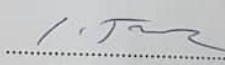
Konzultanti:

Datum zadání diplomové práce: 6.12.2016

Termín odevzdání diplomové práce: dle harmonogramu příslušného akademického roku

.....
Student

V Praze dne 6.12.2016

.....
Vedoucí katedry

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma ARCHITEKTURA JAKO ŽIVOTNÍ PROSTOR ČLOVĚKA vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. července 2019

.....

Veronika Zavřelová

Ráda bych poděkovala panu MgA. Janu Pfeifferovi za vedení diplomové práce, za jeho vstřícné rady a poskytnutí a ukázání mnoha studijních materiálů. Především mu děkuji za jeho uměleckou motivaci. Dále bych ráda poděkovala paní Mgr. Zuzaně Fišerové za cenné rady a za vedení diplomového semináře.

Děkuji moc za korekturu textu Ing. Marcele Zavřelové, Ing. arch Anně Hermannové a Ing. Miroslavě Mayerové.

Dále bych pak chtěla poděkovat své rodině a kamarádům za podporu, především své mámě za její trpělivost, bez ní byste se v textu ztratili a Anně H., bez které bych se v tom všem zas ztratila já.

ABSTRAKT

Obsahem práce je implikace tématu architektura a urbanismus do výuky výtvarné výchovy na základní a střední škole. Architektura a urbanismus je komplexním technickým oborem a jeho implikace se může provádět mnoha způsoby a vyučovat žádané klíčové kompetence. Cílem práce je pomocí zpracovaného projektu přesvědčit učitele výtvarné výchovy, aby použili téma architektura především urbanismus ke vzdělávání žáků v péči o prostranství a identifikací s nimi. V teoretické části práce jsou představeny základní pojmy a principy moderní architektury a urbanismu s důrazem na vysvětlení vztahu architektury a urbanismu, které jsou pro úspěšné provedení projektu užitečné. Projekt „Člověk mezi domy“ je zpracován v didaktické části jako podrobný výukový materiál i s pilotním provedením a následným hodnocením. Obsahem praktické části je dotazníkové šetření, které má získat zájem o téma architektura a urbanismus ve výuce výtvarné výchovy a zjistit, zda je téma architektury v praxi vyučováno. Poslední část práce, umělecký projekt „Na hlavu“, ukazuje autorský umělecký přístup při zpracování tématu „Člověk mezi domy“.

KLÍČOVÁ SLOVA: výtvarná výchova, edukační program, architektura, urbanismus, reciproční vztahy, hmota, děj, prostředí, veřejný prostor, neveřejný prostor, péče o místo, dotazníkové šetření, performance, autorská kniha.

ABSTRACT

The content of the thesis is the implication of the theme of architecture and urbanism in the education of art at primary and secondary schools. Architecture and urbanism is a complex technical field and its implication can be implemented in many ways and teach the desired competencies. The aim of the work is to use the project to convince the art teachers to use the theme of architecture primarily urbanism to educate pupils in the care of the area and identify with them. The theoretical part of the thesis introduces the basic concepts and principles of modern architecture and urbanism with an emphasis on the explanation of the relationship between architecture and urbanism, which are useful for successful project implementation. The project "Man among the Houses" has been elaborated in the didactic part as a detailed teaching material with a pilot implementation and subsequent evaluation. The content of the practical part is a questionnaire, which is intended to gain interest in the topic of architecture and urbanism in teaching art and to find out whether the topic of architecture in practice is taught. The last part of the work, the art project "On the Head", shows the author's artistic approach in the elaboration of the theme "Man among the Houses".

KEYWORDS: art education, educational program, architecture, urbanism, reciprocal relationships, substance, activities of people, environment, public space, private space, be interested in a place, questionnaire survey, performance, author's book.

Obsah

I.	Úvod	8
II.	Teoretická část	9
A.	Architektura jako životní prostor	9
1.	Jaký je rozdíl mezi uměleckotechnickými disciplínami architektura a urbanismus? Je důležité zabývat se rozdíly?	9
2.	Identifikace s místem a péče o něj	17
3.	Dívejte se kolem sebe, prosím	22
B.	Architektura ve vzdělávacím systému	32
1.	Konkrétní východiska pro téma z RVP	32
2.	Iniciativy a organizace podporující architekturu ve vzdělávání	37
III.	Praktická část	42
A.	Mapování stavu – Architektura a urbanismus ve vyučování na základním stupni vzdělávání	42
1.	Základní podnět k sestavení dotazníku	42
2.	Sestavení dotazníku	44
3.	Způsob získávání dat	45
4.	Vyhodnocení a interpretace dat	45
5.	Závěrečné shrnutí	54
B.	Didaktický projekt – ČLOVĚK MEZI DOMY	54
1.	Plán a cíle pilotního programu	55
2.	Stručný popis	58
3.	Realizace	66
4.	Reflexe projektu	68

5.	Vyhodnocení a změny	84
C.	Autorská práce – NA HLAVU	85
1.	Místa	85
2.	Metoda.....	88
3.	Medium.....	88
4.	Gesto.....	89
5.	Referenční umělec.....	90
6.	Realizace projektu (obrázky)	92
IV.	Závěr.....	96
VII.	Přílohy.....	103

I. Úvod

Téma diplomové práce Architektura jako životní prostor je pokračováním mého zájmu o obor architektury po dokončení bakalářského studia oboru Architektura a urbanismus na Fakultě architektury ČVUT v Praze, který jsem studovala souběžně s oborem výtvarná pedagogika na Karlově Univerzitě. Během bakalářského studia na Fakultě architektury jsem se naučila vidět svět, který mě obklopuje, v nových souvislostech a naučila jsem se základy oboru architektury, které mi jsou zdrojem nápadů. Smysl studia na Fakultě architektury (FA) se projevil v obohacení mého vnitřního světa a pozměněném vnímání vnějšího světa, prostředí, ve kterém se nacházím. Souvislosti a principy, které jsem se při studiu naučila, způsobily zvýšenou citlivost na prostorově vizuální podněty. Tato dovednost se mi promítá do běžných životních situací. Toužila jsem poznat svět architektury, který mě fascinuje, promítnout do oboru výtvarné pedagogiky.

Citlivost pro prostorově vizuální podněty v urbánním prostředí a dovednost je verbalizovat jsem vyhodnotila jako podstatné pro vzdělaného člověka. Tato dovednost by bez ohledu na nadání pro prostorovou představivost měla být každému dostupná stejně jako dovednost psaní, čtení a počítání. V dnešní době by mělo být samozřejmostí, že má jedinec zájem ovlivňovat prostředí, v němž žije a s ním i architekturu. (Pražanová, 2011, s. 17)

II. Teoretická část

A. Architektura jako životní prostor

1. Jaký je rozdíl mezi uměleckotechnickými disciplínami architektura a urbanismus? Je důležité zabývat se rozdíly?

POJEM ARCHITEKTURA

V teoretické části je předložena suma textů, které se zabývají disciplínami architektura a urbanismus. Tyto texty jsou teoretickým průvodcem pojmy a vztahy v daných disciplínách a jsou základem pro osobní poznatky učitele a pro seznámení se s didaktickou implikací architektury a urbanismu v hodinách výtvarné výchovy. Učitel se při použití didaktické implikace architektury a urbanismu ve výtvarné výchově v projektu Člověk mezi domy nevyhne a nemůže se vyhýbat diskusím, které jsou částí projektu. Učitel je při uskutečňování projektu prostředníkem mezi žákem a projektem. Učitel určuje vstupní podmínky a pozadí projektu. Ke splnění cíle, který si projekt klade, je pro učitele užitečné se na něj připravit teoreticky i prakticky. Výtvarný projekt vychází z předpokladu, že žáci se učí pomocí zážitků a činnostním učením a že cílem je právě zážitek a přijetí určité výzvy.

„Definice architektury se stále mění a vyvíjejí, stejně jako se mění architektura sama.“ (Pražanová, 2011, s. 11) Citát z rigorózní práce Markéty Pražanové je výstižným vyjádřením toho, že architektura není disciplínou strnulou a že její uchopení spočívá v porozumění pravidlům,

kterými lze její proměnlivost ohraničit.

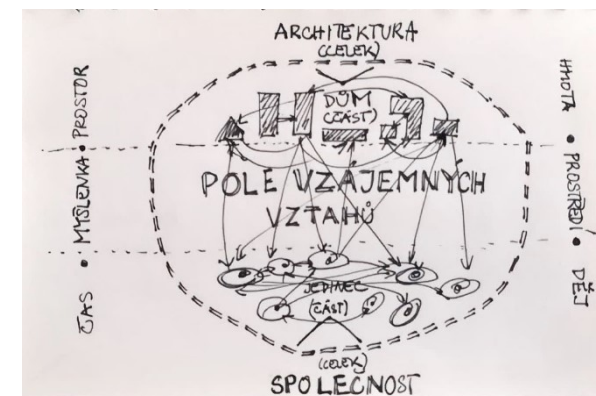
Architektura je **výsledkem lidské činnosti**, která ve své rudimentální podstatě naplňuje biologické a psychologické potřeby člověka. Architektura materiálně vymezuje naše životní prostory a domy nám zajišťují potřebu přístřeší a bezpečí. Čím je struktura společenství složitější, tím jsou komplikovanější podoby architektury. Čím jsou potřeby člověka větší derivací a modifikací základních potřeb, tím přibývá i variací v podobě architektury. V současné době je městské prostředí pestrou přehlídkou architektury, u které je někdy složité vystopovat její návaznost na základní potřeby.

Architektura je vnitřně členitý celek, soubor prvků (celek je víc než souhrn jeho částí), který se rozkládá v prostoru a čase. Architektura má vzájemný vztah s jednotlivými dalšími prvky z její rodiny, kterými je definována. Architektura jsou např. hmota, myšlenka, jedinec, společenství, a všechny tyto prvky vytváří vzájemné vztahy. Pro vysvětlení může pomoci příklad se vztahy v rodině s více dětmi. Rodiče mají vzájemný vztah s každým ze svých dětí a děti mezi sebou každý s každým. **Mezi architekturou a hmotou, architekturou a myšlenkou a hmotou, architekturou (hmota, myšlenka) a společenstvím vznikají reciproční vztahy, vztahy vzájemného ovlivňování.** Architektura „uspokojuje tedy materiální i duchovní potřeby člověka, vytváří prostředí a působí na formování životního stylu.“ (Pražanová, 2011, s. 12)

Vědomý reciproční vztah částí architektury by měl být tvořen na všech úrovních. Nejen na úrovni dvou staveb, dvou městských částí, dvou měst, ale i v měřítku člověka a stavby, člověka a veřejného prostranství. Základem pro toto tvrzení je předpoklad, že lidé ovlivňují svou činností prostředí kolem sebe a prostředí ovlivňuje život člověka a společnost. Například společnost se, ať již vědomě či nevědomě, podílí na stavu veřejného prostranství a stav veřejné prostranství ukazuje jaká společnost je.

Reciproční vztah je pojem použitý v Rukověti urbanismu (Jehlík, 2016, s. 49). Považuji tento pojem za základní při výchově žáků k aktivnímu postoji vůči veřejnému prostranství a při výchově žáků jako demokraticky smýšlejících občanů. Tento vztah je nevyvratitelným argumentem, proč má smysl se architekturou zabývat i z pohledu laika a který mohou v projektu učitelé přinést žákům. Každý jedinec by měl chtít být ovlivňován svým prostředím, tak jak chce on, proto se ve svém zájmu o prostředí minimálně zajímá, lépe o něj pečuje a při speciálních schopnostech architektům vlastním ho tvoří.

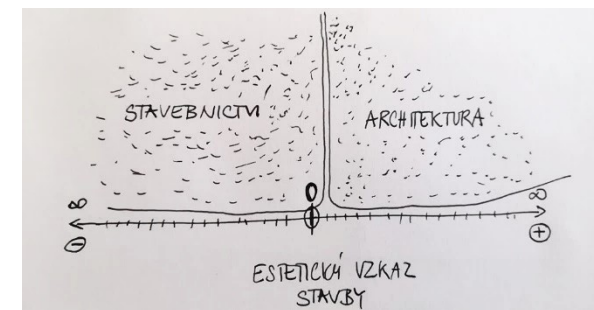
Protože je architektura **zhmotněním hranic mezi vnitřním a vnějším prostorem**, podléhá potřebě ztvárnění. Nejjednodušším modelem tohoto výroku je obyčejná zeď. Je fyzická, tedy zhmotněná a odděluje prostor. Vnitřní a vnější se dá v modelové situaci zdi pak vyjádřit jako tady a tam. **Ztvárnění přináší vzhled** a každý vzhled nese vizuální vzkaz a zároveň i estetický vzkaz. Nulová či záporná estetická hodnota vzkazu je stále hodnotou. Může se jednat například o prosté postavení objektu, kde převládá užitečnost nad krásou. V takových případech je zřejmá nepřítomnost architektury a tato lidská činnost je výsledkem počínání stavebnictví. Architektura (stavitelství) a její objekty by měly nést estetický vzkaz, který působí harmonicky a vykazuje krásno,

Vzájemné vztahy ovlivňování

Ize jej popsat jako ziskový – kladný. Krása patří k architektuře. Krása je součástí architektury stejně tak jako pevnost a užitečnost již od doby starověkého Říma. (Vitruvius Pollio, 2009) Kladný estetický vzkaz (záměrné, citlivé a promyšlené ztvárnění hmoty v prostředí) je v dnešní době složité nazvat krásnem. Názor na krásu je předmětem subjektivní argumentace. A mít právo na názor je jedním z mnoha privilegií moderní demokratické společnosti, protože vnáší do společnosti přirozeně možnost neomezené komunikace.¹ “Krása, jako soubor hodnot stavby, je nyní v architektuře často nahrazována pojmem kvalita (i když výklad tohoto slova je neméně komplikovaný)“. (Pražanová, 2011, s. 12)

Pojem kvalita přináší stejné možnosti pro subjektivní hodnotový postoj jako pojem krása, (Metodický portál RVP, b.r.) ale pojem kvalita a kvalitní architektura je dnes užíván přednostně. Dle mého názoru je pojem kvalita v architektuře postavený na argumentech viditelných a doložitelných, které si mohou účastníci architektury empiricky ověřit. Zároveň si myslím, že kvalita, pokud ji chápeme jako hodnotu, kterou přináší kvalitně odvedená práce, která se projeví trvanlivostí a zjevnou promyšleností, tvoří relevantní univerzální odpověď dnešní konzumní a instantní době. Myslím si, že člověk staví svoje představy v protikladech. Hledání a nalezení hodnot je otázkou vymezení se. Myslím si, že společenství lidí potřebuje hodnoty, které by mohlo sdílet. A tak, když je pohled na krásu otázkou subjektivní, hledají jinou sdílenou hodnotu. Myslím, že problém s krásou v dnešní době může být i v tom, že ji lidé redukují na vnější vzhled. Krása musí být pro mnoho lidí viditelná, krása je atraktivnost, krása se stává nástrojem pro prezentaci. Ale krása jako pravá hodnota v sobě nese vnitřní pravdivost. Vnitřní pravdivost pak nelze nahradit pouze atraktivním vnějším vzhledem. Architektura postavená na líbivosti a atraktivnosti ničí celek. (Jehlík, 2016, s. 24) Proto je důležité hledat pomocí architektury vnitřní pravdivost.

Škála estetického vzkazu

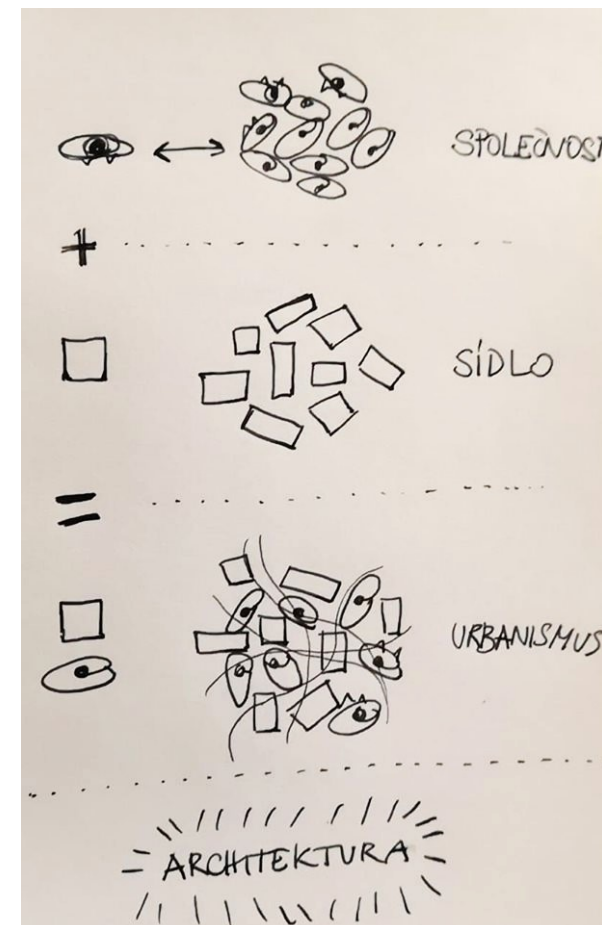
¹ Možnost neomezené komunikace je nástrojem pro život v pravdě. Pokud je naše komunikace omezována, vznikají bubliny, v nichž je pravda vymezená hranicí této bubliny (Skinnerův box). Pravda je klíčová pro paradigma života v demokracii. Pravda je vyhodnocením, zda obraz odpovídá skutečnosti. „Co nazýváme skutečností je ve skutečnosti vždy jen naše představa o skutečnosti“ „Nedisponujeme objektivní realitou, s níž bychom mohli srovnávat své obrazy. Můžeme pouze vyzkoušet, zda se naše nové představy snázejí s celkem našich starých představ přijatých jako pravdivé.“ (Moser, 2005, s. 26-27)

Kvalita vyjádřena hodnotovou otázkou „jaký“² vede k věcnému popisu a charakteristice. Vede k vnitřnímu prožitku a zároveň k pozorování vlastností objektivně doložitelných, které jsou schopni vnímat všichni. Je to způsob, kterým se snaží uvědomělá část komunity architektů najít funkční prostředky pro aktivní vztah společnosti k architektuře. Slovo kvalita dnes zkrátka funguje.

Pokud budeme s žáky pracovat s pojmem kvalita a kvalitní prostor, jdeme cestou popisu. Formální popis vede ke zlepšování zrakového vnímání a zrak je pro člověka základním a dominantním smyslem. Zrak je podstatná součást komunikace. V určitém aspektu je dovednost konstruktivního popisu součástí vizuální gramotnosti, a tudíž cestou pro vyhodnocování zbaveného emocí a argumentačních klamů. Je to možnost se v rámci společenství dostat k podstatě věcí a nezůstat u dialogů na úrovni pozičního boje, kdy diskusi ovládají osobní emoce. Většinou se v našem případě jedná o holistické hodnocení líbí/nelíbí. V rámci výtvarné výchovy by po každém hodnocení na úrovni líbí/nelíbí, měla přijít rovina argumentů a odpovědí na otázku proč? Ve vyslovených soudech a názorech pro kvalitní prostředí a architekturu by se pak měly odrážet postoje, které ctí naše společnost. V každé architektuře se totiž odráží postoje společnosti. Neměli bychom tedy při posuzování kvality opouštět reciproční vztah.

Stanovit znaky kvalitní architektury nelze pomocí pár bodů. Napovědět nám mohou vždy ideová stanoviska společnosti. Ctí-li doba zdravou soutěživost – mělo by být kritériem pro kvalitu návrhu to, zdali vzešel z architektonické soutěže. Ctí-li doba otevřenou komunikaci – měla by sídla poskytovat místa pro setkávání ve veřejném prostoru. Je-li hodnotou vzájemný respekt – měly by stávající budovy a návrh budov nových vykazovat vzájemný respekt. **Architektura je specifické umění.**

„Na rozdíl od jiných typů umění je architektura více svázána s potřebami běžného života. Měla by spojovat funkci, převádět ji do tvaru, uvádět jednotlivé části do harmonických vztahů, měla by působit jako organický celek a využívat krásného materiálu, čistých povrchů, být postavena na promyšleném konceptu, být praktická. K dosažení těchto cílů je třeba brát ohledy na potřeby ekonomické, společenské, technické, umělecké, prostorové, dispoziční, energeticky úsporné, ekologické atd. Splněním těchto požadavků vzniká kvalitní architektura.“ (Pražanová, 2011, s. 12)

Urbanismus a architektura

² (Metodický portál RVP, b.r.)

POJEM URBANISMUS

Architektura bývá běžně přijímané cizí slovo, se kterým se žáci setkávají prostřednictvím základního vzdělávání a vybavují si pod tímto slovem nějaké obrazy. Naopak s pojmem urbanismus se žáci setkávají často poprvé, nevytvořili k tomuto pojmu žádný obraz nebo představu.

Cílem je vysvětlit vztah! Vztah mezi architekturou a urbanismem. Vztah, pozici a roli jednotlivce k prostředí. Naučit se vnímat sebe jako aktivní prvek prostředí. Identifikovat se svým prostředím. Pečovat o své prostředí.

Co tedy urbanismus je? „Urbanismus pracuje s architekturou sídla jako celku, tedy s jeho zastavitelnou i přírodní částí.“ (Jehlík, 2016, s. 11)

Mohlo by to vypadat, že urbanismus je architekturou města, že to jsou principy a pravidla pro stavění města. Toto tvrzení ale pokrývá jen nepatrnou část toho, co je urbanismus. „Když se řekne architekt, vidí se dům. Když se řekne urbanista, vidí se město. Principiálně ale jde o VZTAH, interakci mezi domem a městem, ne o samotný dům, či město.“ (Jehlík, 2013, s. 51) Nelze předložit jednu a neměnnou definici, nelze vytyčit pravidla principy a podle nich se řídit. A proto je nutné mluvit spíš o tom, že se urbanismus děje, než se staví. A principy brát jako nástroje se kterými dokážeme nahlédnout na děje z nadhledu. Pro obyvatele města je asi nejpodstatnější přijmout odpovědnost za své prostředí, jelikož na rozdíl od městských plánovačů, obyvatelé děje žijí. Pokusím se zde předložit principy, které považuji za důležité a na kterých se dá postavit výuka architektury a urbanismu jako nauky vnímání prostoru.

Uvažujeme-li, že základním stavebním prvkem systému je stavba/dům (hmotný projev architektury), pak urbanismus je vše, co stavby obklopuje, což je vše „nehmotné“ okolo hmotného. Jedno bez druhého neexistuje.

Urbanismus tvoří prostor pro architekturu a architektura tvoří výraz urbanismus. „Domy jsou malá města, města jsou velké domy“ (Jehlík, 2016, s. 26)

Pojďme si specifikovat jak se tento vztah prázdna a plna projevuje prakticky. Základními faktory, tvořícími architektonický prostor, jsou hmota, prostředí a děj.³ Budeme s nimi pracovat jako se základními pojmy. Tyto prvky spolu tvoří vztah. Jaký? To je otázka pozorování. Proto je dobré se vždy zamyslet jaký je cíl daného architektonického prostoru. Jako obyvatelé města můžeme pracovat s ději, kterých jsme de facto tvůrci. Jednoduše se zamyslet, co, kde a jak děláme. Pak se zamyslet, jestli to, co děláme, děláme tak, jak bychom rádi. Pokud ano, žijeme v příjemně navrženém prostředí a pak musí být zákonitě i hmota v souladu s ději, které vykonáváme. Pokud to, co dělám, tak jak to dělám, nepovažuji za dlouhodobě udržitelné konání (příliš unavující, nervově vysilující, překonávající zbytečné bariéry), pak ani dvě další složky, tedy prostředí nebo hmota nemohou být v pořádku. Neměli bychom zapomenout proč sídla vznikala a vznikají. Je to forma fyzického ztvárnění lidské pospolitosti. (Jehlík, 2013, s. 31) Pokud se nad vztahem triády hmota, prostředí, děj zamýšlíme v rovině jednotlivce, měli bychom chtít vědět, jak vidí stejný prostředí lidé, kteří jej s námi sdílí. Jedině výměna názorů vede k vidění situace opravdově. Obyvatel by pak měl mít na konci vizi, jak by chtěl prostředí obývat. Tato vize by měla být předaná architektům a architekt by měl chtít pomocí hmoty takové prostředí vytvořit.⁴ Reciproční vztah. Architekt si ověří svojí práci tím, že se děje dějí. „Dobré město je místo, kde se dobře žije“ (Jehlík, 2013, s. 25) Ale můžeme tento citát i oprostít od města, protože tento princip je platný pro sídlo jakékoliv velikosti. Dobré místo je tam, kde se dobře žije.

---

³ (Jehlík, 2016, s. 26), Ve své práci nahrazuji slovo prostor za prostředí kvůli celistvosti textu.

⁴ Zde mluvím principálně o referendech na úrovni komunální politiky.

VZTAH DVOU TVŮRCŮ, KAŽDÝ NA JEDNÉ STRANĚ

Pozastavme a zamysleme se nad problémem možného nepochopení mezi dvěma vybranými účastníky architektury, a to obyvatelem (občanem) a architektem. Pojdme se na situaci podívat modelově. Architekt je na začátku navrhování stavby, ale zadavatel v průběhu realizace návrh často deformuje. Mezi architektem a zadavatelem by měl být vztah spolupráce od návrhu až k realizaci. Dílo by mělo vznikat společně.

Pokud děje fungují, jak mají, hmota je v souladu s ději a prostředí je v souladu s hmotou a zároveň prostředí je v souladu s ději, dobře se v místě žije. Místo, které dobře slouží, neprovokuje ke změnám, není třeba jej analyzovat, proč tomu tak je.

Obyvatelé, kteří ale musí denně překonávat děje, které je nevedou dlouhodobě k dobrému žití, svoji nespokojenost řeší přirozeně. Většinou, ale nezačínají proces u sebe, nehledají jak a jaké děje by rádi prožívali. Automaticky usoudí, že jejich pocit nedobře prožívaného prostoru je zapříčiněn těmi, kdo jej navrhli.⁵ Tím je věc uzavřena a uživatel prostoru nadále používá prostor s pocitem křivdy, že žije děje, které ho netěší. Najde si anonymního viníka, a to ho uspokojí, nadále nemá potřebu komunikovat. Bez aktivní komunikace, ale není nápravy. Architekt – tvůrce hmot – má mnoho prostředků analýzy, jak prostředí tvořit a jak navrhnout hmotu. Dle svých schopností a citlivosti navrhne hmoty, určí formu prostředí a rytmus dění. Stává se ale, že je architekt nucen okolnostmi své analýzy provádět schematicky a nepodaří se mu vytvořit kvalitní prostředí. Často se stává, že konzumnost doby nutí architekta pracovat rychle a on se pak soustředí pouze na tvorbu hmoty, která je v návrhu vidět na první pohled. Pokud tvůrce děje nevyvolává aktivní komunikaci, může být děj v procesu navrhování často opomenut. Oddělení hmoty a děje nevzniká prostředí. A tak vzniká nedorozumění, když tvůrci děje – člověku – chybí vhodné místo k životu – prostředí. Protože jej vytváří přes nechtěné děje a dává za vinu tvůrci hmot – architektovi, že nedovede vytvořit hmotu, která by pro člověka vytvořila vhodné prostředí. Reciproční vztah je zde sice zachovaný, ale v tuto chvíli slouží spíš jako demonstrace

---

⁵ Uvedme pro pochopení příklad toho, co může být myšleno dějem. Dějem může být ve veřejném prostoru například cesta z metra do kanceláře. Denně nám může znepríjemňovat úplné maličkosti, kapacitně nedostatečný výstup z metra, překonávání víceproude silnice, nával tlačence u semaforu, příliš mnoho semaforů. Úzký chodník, špinavý chodník třeba od psích exkrementů. A tak dále. Dějů je tolik, kolik je možností lidské činnosti kdekoliv.

nesprávné vztažnosti. Proto je velice důležité, aby se na tvorbě architektury podíleli občané aktivní komunikací a participací.

NELZE ODDĚLOVAT URBANISMUS OD ARCHITEKTURY

Vztah hmoty, prostředí a děje je platný v jakémkoliv měřítku. Tento vztah by měl fungovat stejně v městském, architektonickém i krajinném prostoru. Hmota domů je tvořena nosnou konstrukcí stejně jako jednotlivé domy jsou nosnou konstrukcí města. Místnost tvoří prostředí v domě stejně jako veřejné a soukromé prostranství tvoří prostředí ve městě. Zatímco určitá lidská činnost v domě představuje jednotlivý děj, město s mnoha domy a mnoha činnostmi představuje množství dějů, které spolu musí komunikovat. Míjí se, potkávají se a musí být v součinnosti. Co je jedním dějem v domě, to je ve městě součinnost všech dějů. Rozmístění hmoty v prostředí se v architektuře říká dispozice a ve městě plán. Nelze oddělovat urbanismus od architektury, jejich úkol je stále stejný – snaží se nalézt správný vztah hmoty a prostoru a pochopit děje v tomto prostředí probíhající v různém čase. (Jehlík, 2016, s. 26)

Vztah mezi hmotou, prostředím a dějem je jednoduchý princip, který dopřává projektu Člověk mezi domy a jeho vzdělávacím cílům bohaté možnosti využití. Téma urbanismu pak není složité ani pro žáky mladšího věku. Každé dítě pochází z architektonického prostředí, vnímá jej skrze rodinné bydlení nebo rodné místo – město, vesnici nebo samotu. Je možnost pracovat s přirovnáním – například připodobnit veřejný prostor k obývacímu pokoji. Přirovnávání zároveň vyžaduje důslednou práci s kontexty, aby přirovnání nezůstalo osekáním schématem. Například k výše zmíněnému přirovnání je vhodné dodat, že doma je prostor sdílen v rámci rodiny, ale prostor veřejný lze sdílet s kýmkoliv, kdo se v ději a v čase na místě ocitne. Ověřením toho, že dítě chápe přirovnání v kontextu pak může být to, že dítě umí verbálně rozlišit způsoby svého chování doma a venku. Dokáže rozlišit, co a s kým sdílí doma a co ve veřejném prostoru.

NEEXISTUJE UNIVERSÁLNÍ POSTUP

Jan Jehlík ve své knize Rukověť urbanismu předkládá především rady pro budoucí architekty a urbanisty. I přes odborný charakter knihy nám autor představuje myšlenky, které jsou spíše filosofující. Architektura obecně spadá mezi technické obory, a tak je všeobecně chápána jako exaktní věda. To vychází z podstaty všech technických specializací. Naše složitá civilizace vytváří z prostředí velký kolos mnoha drobných odvětví. Mnoho z nich není architekturou samo o sobě, všechny jsou ale součástí

prostředí. V těchto odvětvích je nezbytná přesnost a exaktnost. Jakékoliv dobré provedení se odvíjí od kvality detailu. Architektura musí stát, musí být opravdová a měla by být zároveň uměním. Pokud se díváme touto perspektivou, vidíme, že vstupujících faktorů je až příliš. Právě proto má urbanismus povahu zastřešující.

Kvůli tomu, kolik vstupních faktorů do procesu tvorby prostředí vstupuje, je nemyslitelné vytvářet jeden universální neměnný postup. „Není universální dobré řešení, ale je správné konání.“ (Jehlík, 2016, s. 13) V tomto ohledu vnímám paralelu mezi urbanismem a pedagogikou. V pedagogice je vstupních faktorů také mnoho. Některé faktory se v obou těchto oborech dokonce překrývají. Ve vyučování je stejně jako v architektuře mnoho nástrojů, ale jen jeden vhodný pro danou konfiguraci v čase a místě, který často závisí na sociálním talentu (druh umění). Vztah k architektuře se vytvoří snadněji, jestliže připustíme, že principy, které architektura používá, se mnoho neliší od principů pedagogických. Pokud učitel přemýšlí nad svou výukou tak, že je to jedinečný děj vedený s jasným cílem, uplatňuje principy urbanismu. Dobrá hodina podléhá dobré přípravě. Průběh hodiny je o dobré organizaci a koordinaci. A tak učitel i architekt musí vždy sledovat cíl a pro oba pak platí, že neexistuje dobré řešení, ale jen správné konání. Spolu s tím, že „Je třeba plodit dobré, ale současně odmítat právo na rodičovství.“ (Jehlík, 2016, s. 13)

2. Identifikace s místem a péče o něj

V předchozí kapitole jsme se dotkli souvislostí mezi urbanismem a architekturou. Bylo i řečeno, že jsme součástí tohoto procesu, a proto by nám nemělo být jedno, jak to okolo nás vypadá. Vše bylo ukázáno na modelových situacích skrze perspektivu architektury v hlavní roli. Člověk jako jednotlivec v nich zastával roli tvůrce dějů. Tedy byl součástí společenství. Pracovali jsme na potřebě vytvářet kvalitní děje, a to ty mezilidské. Jan Gehl to nazývá mnohotvárným městským životem. „Běžným znakem života v městském prostoru je všestrannost a spletnost činností, které se mnohdy překrývají a často přecházejí mezi cílevědomou chůzí, zastavením, odpočinkem, stáním, konverzací.“ (Gehl, 2012, s. 20) V této kapitole se podíváme na stejný problém, ale z pozice nás jednotlivců. Z pozice jedince, který má svoje vnitřní děje, jde mu o duševní pohodu. Prostředí nás determinuje, ale jak bylo řečeno výše, my tvoříme prostředí. To, jak prostředí vypadá, je velkým dílem dáno naším postojem k němu. Nově navržená prostředí nejsou zárukou dobrého prostředí. Některá původní/stará prostředí jsou kvalitní jen neopečovaná. Péče o místo, jak ze strany uživatele, tak ze strany města/obce může

některým místům zajisti životnost po mnoho generací. Občas se ale stane, že se místo změní za pomoci bohatých finančních prostředků a navleče se mu takzvaně nový kabát, ale nevyřeší se podstata problému jako taková. Často jde o politické body, zavděčení se občanům. Žijeme v konzumní společnosti, která se soustředí na snadnou vyměnitelnost starého za nové. Takže takové taktiky jsou často u většinové společnosti účinné. Věci jsou dnes vyráběné tak, aby byly rychle vyměněny za nové. Jsou tak levné, že se o ně nevyplatí pečovat. U movitých věcí je to snadné, o co horší je, kdy se tato myšlenka propíše do prostředí. Do místa, které se nedá tak lehce přebudovat, vyměnit. Musíme tedy začít u sebe. U našeho postoje k prostředí. Jan Jehlík v tomto směru radí architektům: „To, co dělá architekta dobrým architektem, je schopnost poznat aktuální potřeby lidí v daném místě, pochopit ono místo a v jeho vývoji a vnést do návrhu, trvání, tedy vnitřní kvalitu.“ (Jehlík, 2016, s. 23) Úkolem obyvatel je tuto kvalitu naplňovat, a ne jí svým konáním ignorovat a nebo znehodnocovat. „Přitažlivost jako schopnost obce vyvolávat bytostně radostný vztah k místu provázený trvalým projevem důvěry.“ (Jehlík, 2016, s. 42)

Bytostně radostný vztah k místu vzniká jedině a pouze identifikací s místem. Identifikace je bezpodmínečná pro pocit obytnosti. (Jehlík, 2016, s. 41) Obyvatelnost zase závisí na relativní bezpečnosti. A bezpečnost je podmínkou pro zdravý a rušný sociální život ve veřejném prostranství. Jedná se „o základní kvalitu města, protože město je náš společný byt.“ (Jehlík, 2013, s. 26)

Naše osobní identifikace přichází s porozuměním místu. Musíme místo pochopit, naučit se v něm orientovat a naučit se ho používat. K tomu by měla přispívat dobře vytvořená znaková srozumitelnost. Místa by měla nést vzkazy, kterým jsme schopni porozumět. Tato osobitost místa se pak s péčí a trváním může přenášet přes mnoho let. Taková místa jsou svou kvalitou a hodnotu přitažlivá. Takovým místům říkáme, že mají genius loci. Lidé nechtějí, a hlavně by neměli chtít žít v unifikovaném prostředí. Lidé jako uživatelé architektury, přirozeně nevidí do tektoniky domu, a tak je jejich usuzování závislé na symbolickém vnímání budov. Budovy pak v prostředí vyhodnocují spíš podle toho, co znázorňují a symbolizují než podle toho, čím jsou doopravdy. (De Botton, 2010, s. 94)

Lidé by měli požadovat od architektů, aby jejich cílem byla autenticita. Proč by toto lidé měli chtít? Protože prostředí nás formuje. Není možné celý život aktivně přeměňovat naše prostředí. Když dokončíme přeměnu, je na čase v prostředí žít. Naším životním cílem by mělo být najít si zdravý stereotypní život. Stereotyp přináší přirozenou míru pasivity v našem přemýšlení, která nás přirozeně

vede k odpočinku. Odpočinek je pro nás důležitým faktorem zdravého životního stylu. V době pasivního klidného obývání se necháváme nést na vlně charakteru prostředí, které by mělo obyvatele inspirovat, povznášet. „To, co v hloubi duše hledáme, je podobat se vnitřně předmětům a místům, která se nás svou krásou dotýkají, ne je fyzicky vlastnit.“ (De Botton, 2010, s. 146) Schopnost člověka vidět a cítit krásu našťestí zamezuje tomu, aby si přirozeně vybíral unifikovaná místa. Krása se zakládá na osobním vkusu, a tak je zaručené, že se lidé identifikují s různými místy. Problém je, když o stejnou myšlenku neusiluje systém, který nám v mnohém život řídí a nastavuje. Dnes žijeme v demokracii, za minulého režimu, byla unifikovanost žádanou vlastností občana, a tak byla i místa k bydlení unifikovaná. A protože je člověk tvor adaptibilní, přizpůsobil se diktátu ideologie. Musíme dbát na to, aby vznikala autentická místa, protože výraz našeho prostředí je propsaným charakterem našeho myšlení. Dbejme na to, aby bylo prostředí tvořené vždy jako „Užitečné ve smyslu přátelské prostředí, ne ve smyslu funkčně dokonalé. A krásné ve smyslu povznášející, nikoliv originální.“ (Jehlík, 2016, s. 37)

ZDRAVÉ DOMY, ZDRAVÉ MĚSTO, ZDRAVÍ LIDÉ

Při identifikaci s místem jde o dovednost člověka reflektovat jeho postoj ke krásu. Vyhodnocuje, kde se cítí dobře a hlavně proč. Jsem ráda, že kniha *Architektura štětí* od Alain de Bottona, rozlišuje mezi krásnem jako souhrnem našich vnitřních hodnot a vědecky zkoumavým pohledem estetiky na ztvárňování tohoto krásna. Krásno je neviditelné a krása se ukazuje. „Děláme si legraci z těch, kteří předstírají estetické nadšení s vírou, že tak budou zajímavější, ale za tímto sklonem leží opačná a naléhavější tendence, kdy potlačujeme své opravdové nadšení, abychom nevypadali podivínsky.“ (De Botton, 2010, s. 251) Opravdová krása plyne z pravého poznání sebe sama a smíření se sebou samým. Člověk pečující o duši v Patočkovském pojetí usiluje o vytvoření citu pro styl v životě. (Patočka, 1992, s. 82) Člověk pečující o duši, by neskrýval opravdové nadšení, protože by se nestyděl za podivínství. Věděl by, že diversita je zdravá a potřebná. Že zdánlivý pocit „podivínství“ je vlastně schopnost být šťastný. Člověk, který pečuje o duši, bude pečovat i o svoje okolí. Bude pečovat o svoje okolí jako kdyby pečoval o svojí duši. Pokud bude pečovat o svoje okolí bude schopen pociťovat krásno, které se mu daří dotvářet s dobře navrženým prostředím. „Pociťujeme-li krásu, je to znamení, že jsme narazili na materiální vyjádření některých našich ideálů o správném životě.“ (De Botton, 2010, s. 70)

Urbanismus a architektura

SÍLA SOCIÁLNÍCH VZTAHŮ

Jsou případy, kdy veřejné prostředí nevytváří dostatek možností pro tvorbu dějů. Jan Gehl ho velice dobře definuje jako veřejný demokraticky řízený městský prostor, který tvoří příležitosti pro setkávání a posiluje kontakty směrem ke svobodné občanské společnosti. (Gehl, 2012, s. 28) V tomto směru se vede velká diskuze na poli městské výstavby. Města se snaží přetvářet se, tak aby byla místa pro lidi, a nikoliv pro auta. U obcí malého rozměru se může zdát, že jsou problémy s veřejným prostranstvím méně podstatné. Paradoxně je absence kvalitního veřejného prostranství v malém měřítku hlavní problém. Bez veřejného prostranství a bez městské vybavenosti se pak v místě nic neděje. Problémy v oblasti sociální architektury jsou trefně zvýrazňované umělkyní Kateřinou Šedou, která prozkoumává hranice veřejného a soukromého prostoru v jakémkoliv měřítku. Jejím hlavním tématem jsou děje v rámci urbánního prostředí. Zajímají ji především lidé – co dělají a jak se chovají. Její zájem lze přeformulovat také tak, že se zajímá o to, co lidé nedělají a proč tomu tak je. Ve svých happening akcích se pak pokouší nastavit společnosti zrcadlo a pokouší se navracet do míst ztracené dějiště veřejného sídelního života. Daří se jí v jejích akcích demonstrovat jeden důležitý jev. **Děje**, lidské aktivity a interakce se mohou dít, i když k tomu nejsou uzpůsobená místa. I když hmota (architektura) nebere děje v potaz a nevytváří tak místa k setkávání. Pospolitost je základním lidským jevem. Může se odehrávat kdekoliv, kam se lidé vejdou. Pospolitost může být, i když selhává urbanismus. Pro názornost si uveďme jeden z prvních projektů Kateřiny Šedé „Nic tam není“ (2003). „Mým největším veřejným projektem je společenská hra ‚Nic tam není‘ do které jsem zapojila všechny občany moravské obce Ponětovice. Na základě dotazníků, které jsem obyvatelům obce rozdala, vyplynulo, že všechny rodiny tráví soboty na venkově podobně. Druhým mým zjištěním bylo, že lidé na vesnici žijí s pocitem určité skepse: myslí si, že všechno podstatné se odehrává ve městech (o své vesnici říkají „nic tady není“). Dala jsem si tedy úkol normálnost ukázat.“ (Kateřina Šedá, 2019) Vytvořila lidem harmonogram, podle kterého dělali stejné činnosti jako obvykle, ale podstatné bylo, že ve stejnou dobu během dne. Kateřině Šedé se podařilo přimět lidi sdílet čas a dobu. Jasný program sdílené aktivity vedl ke zvědavosti, zda tuto činnost vykonává i soused. Zvědavost je druhem zájmu. A zájem a je počátkem interakce. Na tomto příkladu se ukazuje, jak se dá prostřední z triády prostředí/hmota/děj vytvořit, aniž by se muselo hnout s cihlou. „Díky jednoduché hře se mně podařilo lidem ukázat, že i v malé obci se může něco velkého dít: stačí jen dělat věci společně.“ (Kateřina Šedá, 2019)

Nic tam není

Nechci tímto příkladem popřít tezi o souvztažnosti děje, hmoty a prostředí. Je jasné, že v ukázce díla umělkyně Kateřiny Šedé byla přitažlivost veřejného prostředí, které vybízí přirozeně k pobytu, nahrazena energií a úsilím osvětleného jednotlivce, který se rozhodl nevyvážený vztah vyřešit dominancí jednoho jevu. Otázka je, zda je tento stav udržitelný i po odchodu dodávané síly. Dobrý urbanismus, kde je prostředí, hmota a děje v harmonii, je z hlediska trvanlivosti nenahraditelný, i když se dá dočasně suplovat.

PROSTŘEDÍ DODATEČNĚ DEFORMOVANÁ (Rukověť str 38 a 39, (oddíl 44)

Demokracie je o odpovědnosti, dospělosti a důvěře. Občan má odpovědnost sám za sebe vůči společnosti a očekává zpětně respektující přístup spolčenosti k sobě. Jedním ze způsobů, jak se v prostředí chovat, je například nepříjemné prostředí nevyužívat. Nevyužívané veřejné prostředí, kde nedochází k lidským aktivitám pak pozbývá svojí funkce. Málodky se však stane, že by místo zůstalo bez funkce, většinou se pouze začne využívat jinak. Začnou ho používat lidé, kteří se běžným společenským dějům ve veřejném prostředí z jakékoliv důvodu vyhýbají. „Je zajímavé si povšimnout, že strategie v prevenci kriminality zdůrazňuje posílení veřejného prostoru tak, aby se setkávání lidí z různých společenských skupin stalo obvyklou praxí každodenního života. Blízkost, důvěra a vzájemný ohled můžeme považovat za přímý protiklad zdí, bran a častější policejní přítomnosti v ulicích.“ (Gehl, 2012, s. 29) Většinou se jedná o lidi na okraji společnosti.

Dalším ze způsobů je, „že jsou mnohá nesprávně navržená prostředí dodatečně deformována (reformována) běžným životem a následně je toto chování nesprávně interpretováno jako ničení.“ (Gehl, 2012, s. 38) Většinou se jedná o adolescenty, kteří využívá veřejné prostředí jako prostředek pro sebevyjádření (například graffiti). Ale nejenom mladiství deformují veřejné prostranství. Běžnou praxí jsou vychozené chodníčky v trávníku. Ale může se jednat i o nevhodně a dodatečně vložené značení směru pohybu, vysvětlování pomocí různých značek, budování dodatečných bezpečnostních opatření jako například zábradlí, ale i světelné přechody na nezbytných místech. O špatně navrženém prostředí svědčí i dodatečně vložený městský mobiliář. Je to doklad špatně navrženého veřejného prostranství, které vyžaduje reformaci.

Graffiti

3. Dívejte se kolem sebe, prosím

Název této kapitoly parafrázuje výrok z knihy Města pro lidi od Jana Gehla, který říká „Přehodnoťte priority, prosím.“ (Gehl, 2012, s. 242) „Dívejte se kolem sebe, prosím.“ – pobídka je určena budoucí generaci, která bude vzdělávána. Je to nezbytný úkol ve všech oblastech vzdělávání i na všech vzdělávacích úrovních. V této práci je takový apel adresovaný tvůrcům hmot, architektům, včetně těch, kteří se jimi teprve stanou a všem, kteří s nimi budou diskutovat o svých přáních, jak by mohl vypadat prostor, ve kterém žijí. Pobídka je to univerzální pro všechny vizuálně umělecké oblasti. Nejedná se pouze o vidění, pozorování, ale i o vědomou dovednost vidět a díky této dovednosti rozpoznávat, rozlišovat a pojmenovávat požadavky na prostor. Jedná se o jakési probuzení poučeného zájmu o životní prostor – prohlédnutí.

Pro učitele, který bude implikovat téma architektury jako životního prostoru do výuky, bude asi největší otázkou, na co se má dívat, jak začít.

VEŘEJNÝ A NEVEŘEJNÝ PROSTOR

Jak rozlišíme veřejný prostor od neveřejného? Prvním krokem je pro každého jednoduše odpovědět na otázky: Kde se nacházím? A co tam dělám? Tyto dvě otázky si může položit kdokoli a kdekoli a vždy na ně najde odpověď. Dalším krokem je rozpoznat v jakém prostoru se nacházíme. V architektuře legislativně, ale i sociálně, rozlišujeme **neveřejné (soukromé) a veřejné prostranství**. Během života se každý naučí rozlišovat neveřejné a veřejné prostranství a naučí se přizpůsobit druhu prostředí – prostranství své chování. Na soukromém prostranství se člověk nachází na „území“ někoho – majitele prostranství. Veškeré dění v soukromém prostranství podléhá nejenom zákonům dané země, ale i interním pravidlům, které nastavil majitel. Pokud pravidla nedodržujeme, majitel má právo přítomného vykázat z prostranství. Dobrým příkladem vnitřních pravidel je domovní řád nebo školní řád. Jsou místa jako byt, rodinný dům, vila, kde si obyvatel určí, koho pustí dovnitř na základě vlastní volby. Jsou, ale objekty, které nabízejí služby a ty mají otevírací dobu. Úroveň prostupnosti soukromého prostranství – objektu – je mnoho.

Naproti tomu veřejné prostranství nebo také veřejný prostor je místo, kam mají přístup všichni bez rozdílu a bez omezení. Za vstup na takové místo se nevybírání vstupné ani žádný poplatek. „Dále se na pojem veřejný prostor díváme pomocí legislativního pojetí, kde nám zákon o obcích číslo 128/2000

Sb. říká: „Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.“ [zákon č. 128/2000 sb].

U veřejného prostranství bývá majitelem zpravidla obec nebo stát. Pro užívání veřejného prostranství ale není podstatné, kdo je majitelem, protože pokud je takové místo označené veřejné prostranství, musí majitel zpřístupnit vstup každému. Náměstí, chodníky a veřejnou zeleň neuzavíráme. Může tam opravdu každý. „Tržiště a parky, případně některá podobná místa se mohou zavírat nebo zamykat. Potom nejde o veřejné prostranství, ale o veřejně přístupné místo, které není přístupné neomezeně každému, ale podle toho, jak to dovolí vlastník takového prostoru.“ (ŠROMOVÁ, 2008) Takovému prostranství se občas říká také kvazi veřejné prostranství.

Pokud si uvědomíme, že se nacházíme na veřejném prostranství, tak je na místě se začít dívat kolem sebe. Veřejný prostor tvoříme všichni. **Máme k takovému prostoru práva, ale také povinnosti. Tím, že do veřejného prostranství vstupujeme všichni, jsme všichni jeho spoluvůrci.** „Potřeba veřejného prostoru je potřeba společenství, veřejný prostor je SPOLEČNÝ prostor.“ (Jehlík, 2013, s. 55) Pokud se rozhodneme hodnotit svoje okolí, a pokud k tomu budeme vést své žáky, je nezbytné umět vidět nejenom špatné (to se obvykle najde snáz), ale i dobré. Nechceme z dětí vychovávat nespokojené negativní kritiky, ale lidi konstruktivně hodnotící.

„Tvůrčí“ přístup má mnoho podob. Jak se staneme spoluvůrci veřejného prostranství? Můžeme jej rozdělit do kategorií: **hmotný a nehmotný a pozitivní a negativní.**

Výsledkem hmotné tvorby veřejného prostranství jsou domy, které prostranství definují. Domy jsou většinou neveřejné a jejich podoba je závislá na majiteli. Ve vztahu domu a veřejného prostranství je pak často hodnota domu redukována na vzhled domu a na fasádu. Domy jako tvůrce prostředí málokdy umíme posoudit z dalšího hlediska. Z vizualizací neumíme určit jejich stavebně architektonickou kvalitu. Kvalitnější vzdělání v oboru architektura může přinést poučenější soud laika. Otázkou estetiky se zabývám v předchozím textu. Některé domy ve veřejném prostranství jsou veřejností odsouzeny pro negativní vliv na základě nekonvenčního vzhledu jinak kvalitního domu, ale odborná veřejnost shledává dům jako pozitivní vstup.

Uvedu příklad se stručným komentářem: Vítězný návrh na stavbu Národní knihovny v Praze

Návrh na stavbu nové (nikdy nerealizované) Národní knihovny vzbudil v roce 2007 nebývalý rozruch mezi veřejností. V rámci regulérně vypsané **architektonické soutěže** zvítězil dodnes rozporuplný návrh přezdívaný jako Chobotnice, či Blob od světového architekta Jana Kaplického. Myslím, že by se většina architektů a obecně odborná veřejnost shodla, že šlo o kvalitně navrženou stavbu s avantgardním vzhledem v organickém stylu. Prostor pro stavbu určený odpovídal ambici solitérní stavby. Soutěž byla úmyslně vypsána na místo na kopci, na Letenské pláni v Praze. Tím mělo být vyřešeno tehdejší problematické umístění Národní knihovny u Vltavy. Umístění mimo úroveň řeky mělo předejít dalším škodám způsobeným případnými povodněmi. Vzhled byl natolik avantgardní, že byl velkou částí neobdobné veřejnosti odsouzený jako nelíbivý. Na tomto příkladu lze vidět, jak komplikované je u domů (tedy hmotných tvůrců veřejného prostranství) určit, zda se jedná o pozitivní nebo negativní vstup.

Kaplického návrh

Zároveň bylo pozoruhodné, s jakou rozhodností a důrazem se veřejnost zajímala o svůj veřejný prostor. Hlas veřejnosti nakonec zvítězil, a protože to byla **veřejná zakázka**, stavba nikdy nebyla realizovaná. Věci nejsou černobílé, nezohlednila jsem v tomto textu mnoho problému Kaplického návrhu, které způsobily, že nakonec nedošlo k realizaci.

Je třeba o architektuře mluvit a vzdělávat mladé lidi, žáky tak, aby budoucí laická veřejnost dokázala naslouchat argumentům odborné veřejnosti. Dala tak příležitost neobvyklým domům, které mají ve veřejném prostranství zanechat stopu jako ukázkou dobové architektury. Umět se dívat pomůže uskutečnit nečekané a neobvyklé. Celá kauza Národní knihovny byla spíš hysterickou obranou před něčím novým a neznámým. Nové a nezvyklé je často přijímáno s obavami a nedůvěrou. Odvážné návrhy by se měly posuzovat velkoryse a poučeně, předsudky by měly být překonány odvahou. Budoucí generace by měly být vychovány k poučené odpovědnosti za veřejný prostor a k odvaze důvěřovat neobvyklému, je-li návrh jinak technicky kvalitní a plní funkci.

Uvedu další příklad hmotné tvorby veřejného prostranství. Navážu na kapitulu Identifikace s místem a péče o něj-Zdravé domy, zdravé město, zdraví lidé, ve které píší, o tom, že lidé by měli od architektů chtít autentická místa. Problémem některých současných měst je jejich rychlý růst a rostoucí poptávka po bydlení. Procesu rozrůstání města a vytváření malých celků na okrajích (takzvaných **suburbií**) se říká **suburbanizace**. V těchto částech sídla si plno lidí plní svůj sen o bydlení ve vlastním domě. V rámci těchto staveb se podle svých množností snaží majitelé dosáhnout autenticity místa. Každý na svém

pozemku. Málokterého majitele napadne se na ulici, ve které žije, podívat s odstupem a vnímat například jeho dům, či alespoň plot jako stavební prvek a výraz veřejného prostranství. Když vychováváme děti, aby byly náročné na autentický životní prostor, musíme jim pomáhat vidět, že jejich životní prostor nekončí u jejich plotu, že součástí veřejného prostoru je i jejich plot, který veřejný prostor spoluvytváří.

V mnoha zemích, například v Nizozemsku, si veřejného, společného prostoru cení natolik, že i neveřejné zakázky podléhají mnoha **regulacím**, které musí splňovat, aby dům získal **stavební povolení**. V některých sídlech se dokonce jedná i o regulaci barev na fasádě.

Jako poslední příklad uvedu soukromou zakázku studie na dům v ulici U Milostrdných na Praze 1. Místo je součástí historického centra v blízkosti kulturní památky Anežského kláštera a nemocnice Na Františku. To je území památkové rezervace. Dům architekta Zdenka Fránka získal v roce 2015 stavební povolení. Dům měl z pohledu památkové asociace nevhodný a nehodící se vzhled do daného prostředí. Během následujících tří let se díky iniciativě veřejnosti (především lidí, žijících na Praze 1) proběhly demonstrace jako projev nesouhlasu s realizací stavby. Stavební povolení bylo přezkoumáno, a v listopadu roku 2018 píše Stavbaweb⁶ o výsledku nového vzhledu domu, který by se lépe zapojil do rázu městské zástavby této lokality. Lidé – veřejnost – se vyjádřili k budově, protože jim budova svým vzhledem měla narušovat jejich bezprostřední veřejné prostranství, a námitky byly vyslyšeny a našla se shoda.

Tento případ byl jak po architektonické stránce, tak po legislativní a asi i po politické stránce mnohem složitější, než jak ho tu ve zkratce předkládám. Proces získání stavebního povolení je u nás velmi složitý a jeho rozbor je pro tuto práci nadbytečný. Myslím si, že vzdělávat veřejnost o procesu získání stavebního povolení by měli samotní architekti právě s pomocí příkladů z praxe. Navíc tento případ by se hodil více než do výtvarné výchovy do předmětu společenských věd.

Hmotnou tvorbou veřejného prostranství ale nejsou jen domy, které se nad námi tyčí a obklopují nás. I když jsou nesporně dominantou vystavěného prostředí. Na funkčnosti veřejného prostranství se podílí i další vstupy; ať už to jsou povrchy (například asfalt, kočičí hlavy, dlažba), drobné bariéry (stupínky,

Původní návrh

Přeměna návrhu

⁶ <https://www.stavbaweb.cz/bytovy-dm-u-milostrdnych-20026/clanek.html>

obrubníky, sokly, nástupní ostrůvky), nebo velké bariéry (schody, nadchody, podchody, rampy), předměty, které z povrchu vystupují (sloupy, zábradlí, ploty, lampy) nebo jsou na něm položené (květníky, lavičky atd). Tyto vstupy souhrnně nazýváme **městským mobiliářem**. A právě tyto vstupy by neměly unikat naší pozornosti.

Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy (dále už jen IPR) pamatuje na to, že město tvoří nejen budovy, ale hlavně sdílené veřejné prostranství, které lidé rádi používají. IPR vytvořil hned několik manuálů. Jedním z nich je **Manuál tvorby veřejného prostranství**, který bych ráda doporučila všem učitelům. Manuál je ke stažení na stránkách IPRu.⁷ „Manuál je jedním z nástrojů pro naplnění cílů strategie města v plánování, ve vytváření a spravování, v provozování a užívání kvalitních veřejných prostranství.“ (Melková, 2014, s. 11) Publikace je v první řadě vydaná pro potřeby architektů – urbanistů, úředníků v odborech místního rozvoje a radním. Tedy lidem, kteří mají odpovědnost a rozhodovací právo při tvorbě veřejného prostranství a pro které je příručka nezbytná. Ale její srozumitelnost, dobrá struktura a názornost může být kvalitním materiálem i pro učitele. Učitel, který by do své výuky zařadil projekt Člověk mezi domy, představený v mé práci dále, by mohl po průzkumné části projektu v terénu (hledání příjemných a nepříjemných míst), využít Manuálu a hodnotit, které jednotlivosti jsou na místech dobré a které špatné, respektive, co je žádané a co ne. Manuál by učiteli pomohl k takovým poznatkům dovést i žáky, účastníky projektu.

Dalším užitečným materiálem, který je ke stažení na stránkách IPRu je **Manuál participace**. „Pro účely Manuálu participace v plánování města rozumíme participací všech aktivit, které zprostředkovávají účast veřejnosti na vytváření podkladů, návrhů a konečné podoby rozhodnutí určujících podobu a charakter území a v něm se odehrávajících aktivit.“ (Návrat, 2017) Podílení se na tvorbě města podléhá pravidlům správného konání úplně stejně jako samotná tvorba města. Proto manuál definuje hned ze začátku, co je to participace, kdo participuje a jaké jsou limity. Manuál participace nabízí i mnoho případových ukázek participace. Celý manuál je rozhodně dalším důležitým zdrojem a inspirací pro učitele.

---

⁷ <http://www.iprpraha.cz/knihovna>

Manuál je sice orientovaný na městské prostředí velkého sídla, ale nepochybuji o tom, že pravidla kvalitního městského veřejného prostředí budou funkční i u sídel menšího rozměru. Není důležité, jestli se veřejnému prostranství říká náměstí nebo náves, ulice s tramvajovým pásem nebo stanice na silnici druhé třídy. Město je specifickým projevem sídla. Principy pak musí platit v jakémkoliv měřítku.

Vraťme se ještě k tvorbě veřejného prostranství, a to ke kategorii **nehmotných vstupů**. Opět se vracíme k triádě hmoty, dějů a prostředí. Nehmotnou tvorbou jsou děje, činnosti a aktivity, které ve veřejném prostranství vykonáváme. „Hlavní cílová kvalita veřejných prostranství spočívá v jejich obyvatelnosti. Kvalitní veřejná prostranství vybízejí obyvatele k jejich častému přirozenému užívání, a to nejen pro nutné záležitosti, ale zejména pro volný čas a společenský život, navíc do značné míry v dostupné vzdálenosti na území vlastní čtvrti; Ing. arch. Robert Sedlák (architekt, urbanista a konzultant utváření veřejných prostranství)“ (Melková, 2014, s. 3)

Při posuzování nehmotné tvorby veřejného prostranství je pro posuzovatele, a tím může být kdokoli z nás, snazší určit, zdali se jedná o pozitivní či negativní vliv. „Kvalitu veřejného prostoru si v určité míře utváříme sami, a to nejen péčí o něj, ale také způsobem užívání – buď si jeho hodnot vážíme, anebo jej poškozujeme (graffiti na nových fasádách, poničený mobiliář, zničené odpadkové koše, nepořádek, ale i bezohledný přístup některých investorů).“ (Štěpánková, 2017)

Vzhled veřejného prostranství utváří odbory obecního úřadu, regulují aktivity, které v něm probíhají, a tím jej chrání před negativními a nežádoucími dopady nevhodného užívání. užívání veřejného prostranství podléhá pravidlům nastaveným právními předpisy (vyhláškami, zákony...). Jedná se například o porušování nočního klidu, vzbuzování veřejné pohoršení. Veřejné prostranství se nesmí se znečišťovat, nesmí se ničit ani poškozovat rostliny a živočichové. Zákon mimo jiné upravuje i to, že nesmí být narušeno životní prostředí obce. Nebo například to, že je nutné dbát pokynů obecní policie při výkonu jejich pravomocí.⁸ Veřejný prostor je volným prostorem, nikoli však místem bez řádu.

Rozhovor, postávání, přestávka v soustředěné činnosti a jiné interakce jsou nehmotné prvky veřejného prostranství. Takové nehmotné prvky veřejného prostranství se uplatňují i bez hmotných prvků. Lidé

---

⁸ <https://www.moderniobec.cz/abeceda-verejneho-prostranstvi/>

by měli v živém městě s budovami interagovat, když jdou kolem průčelí, když postávají na chodníku, když si prohlíží výklady, když posedávají, když nahlíží dovnitř a dívají se ven. (Gehl, 2012)

K aktivitám tvořící město patří plánované akce, akce tradiční a sváteční, nebo akce spojené se sportem. Může se jednat například o poutě, průvody, společné sledování zápasů, pálení ohně o svátku čarodějnic, oslava Nového roku, ale také společné cvičení jógy v parku, vinobraní, festivaly jídla a mnoho jiného, co dnes můžeme v ulicích měst potkat

Místo je živé, když v něm probíhají interakce. K aktivitám žádaným ve veřejném prostranství patří i ty pro město příhodné v místě, kde se denně pohybuje hodně lidí a například pouliční umělci jich mohou využít jako náhodných diváků. Velice příjemnou formou je například busking, ten se legislativně pohybuje na hranici zákona, protože někde je povolený a někde ne. Umělecké a spolkové činnosti se snaží narušit uspěchané cestování po městě, obzvlášť pokud městské prostředí nenabízí příležitosti k aktivitám (nejrůznější happeningy – Hug me free, Guinnessovy rekordy v nejdelším pohledu do očí, čtení v dopravních prostředcích, akce typu „Zažij město/čtvrť jinak“ atd.) Všechny tyto připravované akce se nás snaží přimět k tomu, abychom využívali veřejné prostranství, protože je určené ke sdílení života.

Co tvoří sídlo

Již mnohokrát jsem zmínila, že sídlo tvoří hmota, děje a prostředí. Pokud nahlížíme na plány města vidíme jen hmotu – domy. Existují i speciální plány, které redukují vše jen na hmotu (většinou černá) a prázdno (většinou bílá). Nazývají se **schwarzplány**. I přesto, že postrádají legendu, veškeré místopisné označení, značky pro přírodní morfologii a infrastrukturu, jsou pro urbanisty dobře čitelné. Stavba města podléhá kompozičním pravidlům, juxtapozici, tedy kladení objektů (celků) vedle sebe. Podle poměru bílé a černé na schwarzplánu se dá usoudit, jakou **funkci města** místo reprezentuje.

Se znalostí a zkušeností se dá z plánu vyčíst historický vývoj města nebo jej lze na plánu demonstrovat.

MĚSTSKÉ FUNKCE

Město a městské plánování procházelo mnoha proměnami v průběhu dějin. Úplně nejstarší strukturou je město rostlé. V průběhu gotiky a renesance se některá města rozrůstají a s tím přichází i plánovaná rozšíření. Jednalo se především o funkční plánování. O komponování a navrhování můžeme mluvit od období baroka. Příkladem uvedu město Karlsruhe. Na obrázku 1 je vidět jasný plán, komponovaný,

Busking

Příklad typu zástavby 1

čistě geometricky. Město bylo založené doslova na zelené louce a není ovlivněno žádným výrazným přírodním morfologickým prvkem. Jasně plánované struktury a funkce jsou projevem moderního města. Takové struktury se v historických městech Evropy začaly mísit s městskými částmi, které vznikly neplánovaně (rostle). Problémem rostlých částí byla hlavně velikost a tvar komunikací, neodpovídající požadavkům moderního města. V křivolakých uličkách nebylo možné efektivně budovat kanalizaci, z čehož pramenily hygienické problémy starých měst. Asanace narušovalo potřebnou identifikaci místa, která plynula hlavně z *genia loci*. „Město je místem kolektivní paměti.- Aldo Rossi“ (Jehlík, 2016, s. 105) Řešení pro problematický střet mezi rostlými městskými částmi a částmi navrženými měl přinést až počátek 20. století v podobě manifestu Athénské charty z roku 1933. Tento soupis pravidel moderního města vznikl na konferenci CIAM právě v Athénách roku 1933 a následně byl sepsaný hlavními představiteli moderní architektury.

Modernistické pojetí městských funkcí bylo velice racionální. Na základě lidských potřeb **přístřeší**, budování hmotných statků – **obživy a odpočinku**, byly vytvořeny tři základní funkce městské hmoty a čtvrtá funkce zastupující nehmotu. Jednalo se o **BYDLENÍ, PRÁCI, REKREACI a dopravu**. Athénská charta reagovala především na vrcholící období průmyslové revoluce, kdy některá města během krátké doby nabyla mnohonásobných velikostí. Meziválečné a poválečné období přináší definitivní přesun ekonomických sil ze zemědělství do průmyslu a služeb. Podle Le Courbusiera má moderní člověk myslet v řádu, podle toho jednat i žít. Proto i města by měla být stavěna v jasném řádu. Ve své esejí *The Packed Donkey's Way and The Man's Way* se jasně vymezuje vůči rostlým strukturám města. Křivolaké cesty jsou pro osly, moderní člověk je vzdělaný a racionální a jako takový vždy ví, kam kráčí, má cíl. To znamená, že moderní člověk by se neměl zdržovat náhodně přicházejícími událostmi, nepotřebuje se setkávat mimo svojí práci, mimo místa rekreace a mimo místa práce. Le Courbusier vyloučil z města jeho přirozenost, a to možnost sdílení. Organizované a plánované sdílení postrádá přirozenost. Ideálem v modernistickém pojetí bylo mít funkce rozdělené a vyloučit možnost života z ulice. Vyloučit náhody a náhodná setkávání, popřít interakci ve veřejném prostranství. Infrastruktura měla patřit autům a strojům.

Naproti tomu současné urbanistické teze, které se začaly objevovat s postmoderní potřebou člověka prožívat a zažívat, navracejí do měst princip náhody a drobných narativů každodenního života. Veřejné prostranství, nehmotný projev města se dnes vyrovná hmotným projevům města – domům. Funkce

Příklad typu zástavby 2

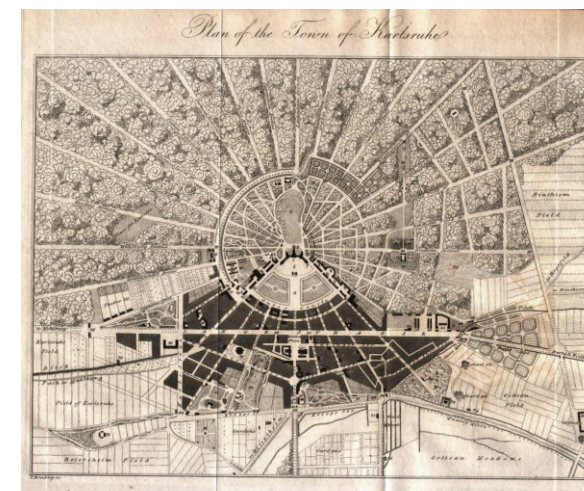
města navržené Janem Jehlíkem vycházejí z potřeb obyvatel. Jeho definice funkcí se ale více než na biologické a existencionální potřeby člověka zaměřuje na ty psychické a sociální. Současná architektura by v sobě měla mít funkci **BEZEPEČÍ, KOMUNIKACE A REPREZENTACE**. Funkce od sebe nelze oddělovat, funkce jsou zastoupeny v každé části města, jen se jejich poměry proměňují. „Všechna známá silná, člověkem stvořená prostředí nevykazují nějakou explicitní funkční jasnost. Fungují, protože byla naplněna vnitřní potřeba jejich existence; jsou silná a harmonická.“ (Jehlík, 2016, s. 24)

CO ZE SÍDLA DĚLÁ FUNKČNÍ SÍDLO?

Každé funkční sídlo musí vedle funkce bydlení poskytovat prostor pro běžné občanské potřeby. Takové budovy řadíme do občanské vybavenosti sídla. Každý celek, ať už je to malá obec nebo městská část, musí mít alespoň minimální **občanskou vybavenost**. V extrémním případě opravdu malého sídla je občanskou vybaveností i zastávka, která obyvatele přiblíží do většího sídla. Podle Jehlíka jsou občanskou vybaveností nezbytnou pro obec budovy veřejné administrativy, školství a zdravotnictví. Volitelnou občanskou vybaveností jsou prostory pro kulturu, sport a obchod. V minulosti, kdy byla většina lidí praktikujících věřících, byl kostel běžnou občanskou vybaveností spolu s hospodou (kde se sloučila administrativa a kultura). Dále to bylo náměstí, kde probíhal obchod, a škola. Vše v docházkové vzdálenosti. Ani dnes by městské části a čtvrtě neměly postrádat tyto významné sídlotvorné prvky. Sídla tedy tvoří funkční správně nastavená občanská vybavenost. Sídlo, které je složené jen z jedné funkce, jak tomu bývá například v nově vznikajících suburbích, nemůže být plnohodnotně funkční. Nefunkční nebo vůbec neexistující občanská vybavenost přispívá k vzniku nezdravého místa (města), což může mít dopad na jeho obyvatele.

INFRASTRUKTURA

Protože město již dávno přesahuje docházkové vzdálenosti je potřeba se po městě přesouvat rychleji. Modernistické tendence umožnily dominanci automobilové dopravy nad ostatními. Města jsou dnes ovládána cestami pro auta. Vedle cest pro auta jsou úzké chodníčky pro lidi oddělené od rušného provozu zábradlím, aby nebylo nebezpečné po nich chodit. Komunikace ve veřejném prostoru se mohou stát vzájemně nepropustné. V první řadě by uspořádání města mělo dát přednost pohybu chodců – lidí a zajistit zpomalení jízdy aut. V městském veřejném prostranství by měly dominovat pěší

Karlsruhe

komunikace a cyklistická doprava. Městu by se mělo vrátit lidské měřítko. S tím souvisí i rychlost pohybu všech infrastrukturních složek. Pro přesun na větší vzdálenosti po městě by mělo být město obslouženo efektivní městskou hromadnou dopravou.

B. Architektura ve vzdělávacím systému

1. Konkrétní východiska pro téma z RVP

Současné vzdělávací obsahy pro základní a střední školu jsou stanoveny pomocí kurikulárního dokumentu zvaného Rámcový vzdělávací program (RVP).

RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY STANOVÍ ZEJMÉNA:

- konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů

(RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY, 2019)

Rámcový vzdělávací program je pak výchozím bodem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Náplň vzdělávacích obsahů v jednotlivých vzdělávacích oblastech je do značné míry individualizovaná pro jednotlivé konkrétní školní vzdělávací plány.

To dopřává optimalizaci vzdělávání pro konkrétní potřeby škol. Tím by se v ideálním stavu mělo vzdělávání stát otevřenějším nejrůznějším potřebám ve vzdělávání. Jedná se především o variabilitu v návaznosti na vzdělávací obsahy. U některých vyučovaných předmětů je variabilita vyučovacích postupů omezená. Například v matematice se poznatky a obsahy výukových cílů vzájemně prolínají a doplňují ze společného základu a nelze výrazně porušovat pořadí, ve kterém se vyučují. Naproti tomu ve výtvarné výchově, kde jsou vzdělávací obsahy jednotlivých výukových cílů oddělené (rhizomatický princip obsahů) a lze je vyučovat v libovolném pořadí, je variabilita a individualizace školního vzdělávacího programu nejenom možná, ale žádaná. RVP pamatuje na tuto povahu u předmětu výtvarná výchova. V oblasti Umění a kultura jsou očekávané výstupy nastavené tak, aby učitel nebyl svazován formou (námět, technika), ale aby byly předány obsahové základy vizuálního vyjadřování a vizuální komunikace.

Z tohoto hlediska nám nic nebrání najít vhodný očekávaný výstup a na jeho základě vybudovat hodinu zabývající se oborem architektura a urbanismus. V článku Architektura jako interdisciplinární platforma z odborného periodika Výtvarná výchova byly uvedeny tyto poznatky:

„V současném formálním vzdělávání, díky Rámcovým vzdělávacím programům, můžeme téma architektury částečně identifikovat ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost (dějepis a výchova k občanství), umění a kultura (hudební a výtvarná výchova) a Člověk a jeho svět (1. stupeň ZŠ.), a dále průřezových tématech Osobnostní a sociální výchova, Environmentální výchova či Multikulturní výchova.“ (Výtvarná výchova 3-4, 2017, s. 48) „Obor architektura a urbanismus je multidisciplinární, zahrnuje poznatky celé řady vědních. Může tedy ve školním prostředí fungovat jako průřezové téma, ale též jako tematický prostor pro uplatňování na poli interdisciplinarity a integrace vzdělávacích obsahů.“ (Výtvarná výchova 3-4, 2017, s. 50)

Architektura a urbanismus nejsou v RVP jako pojmy vyslovené, ale dají se odvodit z jiných výukových obsahů. Didaktická část, která je zpracována dále v diplomové práci, vyhovuje výstupům Environmentální výchovy. Téma architektury a urbanismu, díky své komplexnosti poskytuje prostor i k rozvíjení všech klíčových kompetencí. (Kompetence k učení, Kompetence k řešení problémů, Kompetence komunikativní, Kompetence sociální a personální, Kompetence občanské, Kompetence pracovní)

Právě komplexnost oboru architektura a urbanismus působí nejednoznačnost při pojmenovávání možných výstupů a jeho zařazování do výuky. „Vzhledem ke zdánlivé složitosti architektury a jejímu sepletí s různými technickými obory, estetikou či sociologií, historií, psychologí, environmentálním vzděláváním atd. je velmi složité najít pro architekturu místo také ve vzdělávacím systému.“ (Pražanová, 2011, s. 15)

Obor architektura a urbanismus je obsahem všestranný, nabízí velké množství možností využití při vzdělávání všech kompetencí. A přesto o něm v oblasti Umění a kultura, kam by pro svou kulturně historickou a estetickou povahu měl patřit, není ani zmínka. „V celém dokumentu RVP ZV se ani jednou neobjevuje slovo architektura!“ (Pražanová, 2011, s. 159)

Přitom RVP ZV v Učivu pro 2.stupeň v oblasti Rozvíjení smyslové citlivosti, část: Smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření, uvádí například odvětví, svojí povahou spadající spíše do mediální výchovy a také s diskutabilní úrovní kvality užitého umění, jako je reklama, tiskoviny, televize. Je pochopitelné, že tento bod v RVP se zaměřuje na rozvoj vizuální gramotnosti a výtvarná výchova je nástrojem. Potom jsou zmíněná media nezbytná pro orientaci ve vizuálně textových sděleních.

Nejenom architektura staveb, ale i prostředí mluví svým vizuálním jazykem, ke kterému je potřeba rozvíjet smyslovou citlivost. Připusťme, že výběr medií, reklama, tiskoviny, televize je orientovaný na rychlost naší doby. Vyznat se pohotově ve vizuálním smogu rychle se měnících medií je upřednostněno před školením a pochopením teorie oboru architektura a urbanismus, jehož vstupy – domy – nám obrazně řečeno neutečou. Tento postoj lze uplatnit, bavíme-li se jen o stavbách již postavených. Pokud chceme vést žáky k tomu, aby byli schopni efektivně participovat na veřejném prostoru, potřebujeme je přivést k vizuální citlivosti stejně dobře jako při posuzování informační pravdivosti reklam či televize.

V RVP v oblasti Umění a kultura by mohlo téma architektury a urbanismu působit nadbytečně. Dejme tomu, že by architektura v této oblasti RVP příliš rozšířila tuto oblast učiva. Pak by mohl být obor architektura a urbanismus zmíněn alespoň pojmově v oblasti Uplatňování subjektivity v části: Typy vizuálně různých vyjádření, kde je oblast učiva již tak dost podrobná a doporučují se výtvarná zpracování v oblasti umění typu: hračka, objekty, ilustrace textu, sochařství, plastika, animovaný film, komiks, fotografie, elektronický obraz, reklama, vizualizované dramatické akce, komunikační grafika. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 89) I když nám nikdo nebrání vidět za slovem objekt stavbu a za komunikační grafikou třeba plány nebo vizualizace, nepovažuji za správné vyhledávat a skládat architekturu z jednotlivostí na místo toho, aby měla díky svým možnostem využití a komplexnosti svoje pevné místo hned vedle oblasti Užitého umění.

ARCHITEKTONICKÝ POHLED NA VYBRANÉ OČEKÁVANÉ VÝSTUPY Z RVP ZV 2.STUPEŇ

Níže cituji z RVP ZV; MŠMT 2017 (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 89 - 91)

„VV-9-1-05 rozliší působení vizuálně obrazného vyjádření v rovině smyslového účinku, v rovině subjektivního účinku a v rovině sociálně utvářeného i symbolického obsahu“

Konkrétní cíle a obsahy: Aktivity cílené na rozlišování jednotlivých typů domů, prostředí, ale i architektonických a urbánních historických období. Žák dokáže rozlišit, říct, jak se v daném prostředí/ budově cítí, nebo jak na něj dané prostředí/ dům působí, jaký společenský dopad má utvářené prostředí pro společnost. Žák se vysloví, zda se v prostředí vyzná a zda se s ním dokáže identifikovat.

„VV-9-1-06 interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti i minulosti; vychází při tom ze svých znalostí historických souvislostí i z osobních zkušeností a prožitků“

Konkrétní cíle a obsahy: Aktivita se s pomocí výkladu zaměřuje na principy architektury současnosti i minulosti. Žák rozlišuje jednotlivé slohy v architektuře, ale také filozofické souvislosti s jednotlivými epochami v návaznosti na tvorbu prostředí a veřejné prostranství. Výklad není nezbytný, při konstruktivistickém pojetí lze vycházet z osobních zkušeností žáků nebo takovou osobní zkušenost zprostředkovat terénním průzkumem.

„VV-9-1-07 porovnává na konkrétních příkladech různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření; vysvětluje své postoje k nim s vědomím osobní, společenské a kulturní podmíněnosti svých hodnotových soudů“

Konkrétní cíle a obsahy: Ověřování a vytváření postojů k architektuře a prostředí, které žák zaujímá. Žák diskutuje a reflektuje názory ostatních žáků na architekturu a urbanismus. Žáci se seznamují s předkládanými postoji a názory odborné veřejnosti na jednotlivé projevy architektury a urbanismu.

„VV-9-1-08 ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření v sociálních vztazích; nalézá vhodnou formu pro jejich prezentaci“

Konkrétní cíle a obsahy: Žáci v oblasti architektura a urbanismus dovedou vyjádřit se ke konkrétním příkladům v architektuře a urbanismu, dokážou analyzovat daný příklad vzhledem k prostředí nebo vzhledem ke stavbě a názor obhájit si a přistoupit tvůrčím přístupem navrhnou případné změny vzhledem k prostředí nebo vzhledem ke stavbě.

Na konec této části cituji v plném znění některé závěry, které vyplývají z memoranda z mezioborového setkání v rámci cyklu Otevřeného think-tanku architektů (OTTA) na téma „Vzdělávání aneb Architektura součástí základního vzdělávání“ , uspořádaného společností Plzeň 2015, o.p.s. a Českou komoru architektů (ČKA) ve spolupráci s organizacemi Architekti ve škole, Nadace Proměny a AR-CHIP dne 1.dubna 2014 v Domě hudby v Plzni. (ARCHITEKTURA VE VZDĚLÁVÁNÍ, 2015)

„Uvážit revizi rámcových vzdělávacích programů, zejména u základního vzdělávání: nedostatečné začlenění vystavěného prostředí do průřezového tématu Environmentální výchova, a dále zvážit výraznější uplatnění architektury ve vzdělávací oblasti Umění a kultura“

„Vstupním tématem diskuse byla současná situace architektury ve vzdělávání z různých úhlů pohledů účastníků setkání zastupujících státní správu, školy, neziskové organizace, iniciativy, architektky i pedagogy.

Rámcové vzdělávací programy (RVP) v obecné rovině obsahují klíčové kompetence a cíle vztahující se k „prostředí“, nejsou však více konkretizovány pro vystavěné (resp. kulturní) prostředí a udržitelnost z hlediska prostorového plánování. RVP (kupříkladu průřezové téma Environmentální výchova a vzdělávací oblast Umění a kultura v rámci základního vzdělávání) poskytují pedagogům možnost zařazovat téma architektury do vzdělávání, avšak vzhledem k jejich nedostatečné informovanosti v oboru architektury a kulturního prostředí je pro ně nesnadné si téma pod obecnými formulacemi představit a dále je aplikovat do výuky

Téma architektury není v dostatečné míře aplikováno do praxe tak, aby děti získávaly povědomí o vystavěném prostředí a dokázaly je prožívat, vnímat a v budoucnu ovlivňovat. Učitelé se zaměřují více na přírodní prostředí a architekturu opomíjejí. Děti však svými budoucími rozhodnutími vystavěné prostředí ovlivňují srovnatelnou měrou, jakou ovlivňují prostředí přírodní.“

2. Inicativy a organizace podporující architekturu ve vzdělávání

V Rámcovém vzdělávacím programu lze najít oblasti a jednotlivé odstavce, do kterých by se téma architektura a urbanismus dalo promítnout za předpokladu, že uživatel RVP se orientuje v tématu architektura a urbanismus a základních pojmech s tématem souvisejícím. Pojmy z oblasti architektury a urbanismu se v RVP výslovně neuvádějí. Nedá se předpokládat, že se téma architektura a urbanismus objeví ve školních vzdělávacích programech bez systematické podpory v RVP. Ministerstvo pro místní rozvoj píše v dokumentu Politika architektury a stavební kultury ČR (2015) o nutnosti začlenění architektury do vzdělávání na všech úrovních. „Architektura, urbanismus, územní plánování, krajinářská architektura, stavební kultura a uvědomování si kvality prostředí jsou témata, která je třeba v přiměřeném rozsahu vyučovat již na základních a středních školách. Pro utváření vztahu k místu a pro formování základů představivosti, prostorového a estetického vnímání i tvořivosti je zásadní i předškolní vzdělávání.“ (POLITIKA ARCHITEKTURY A STAVEBNÍ KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY, 2015, s. 27)

Existují instituce a organizace, které vytvářejí poptávku po projektech s tématem architektura ve vzdělávání a vybízejí architekty ke spolupráci. Při studiu této problematiky je možné využít výsledky jejich práce a získat potřebný přehled v různých oblastech oboru. Mám dobrou zkušenost se třemi českými skupinami podporovatelů architektury ve vzdělávání (platforma, iniciativa, centrum, organizace, instituce). Kontaktovala jsem osoby odpovědné za edukační program ve všech třech skupinách a zeptala jsem se na zkušenosti se vzděláváním v oblasti architektura.

V níže uvedených webových odkazech mohou učitelé nalézt mnoho inspirace, jak architekturu do vzdělávání začlenit. Z těchto zdrojů i z mé osobní zkušenosti nebo z rozhovorů s mými kolegy kolegyněmi jasně vyplývá, že se vzdělávání v architektuře uskutečňuje. Je zde mnoho krásných příkladů dobře připravených programů. V tomto ohledu je didaktický projekt v mé diplomové práci jen střípkem v mozaice mnoha pokusů, jak vyplnit mezeru ve vzdělávání důležité oblasti. Mnohé prvky z mého projektu se opakují i v jiných projektech. Je to způsobeno potřebou plnit podobné dílčí cíle. Lze tedy odvodit, že při dalším zkoumání by se daly najít podobné principy, které by mohly pomoci vypracovat metodiku a najít způsob, jak a kam architekturu začlenit do RVP, aby byla vyučována systematicky.

<https://www.cka.cz/cs/cka/cinnost-komory/otla/architektura-ve-vzdelavani>

<http://www.architektiveskole.cz/architektura-ve-vzdelavani/>

<http://praha.camp/>

<https://www.nadace-promeny.cz/>

CAMP

„CAMP je nové Centrum architektury a městského plánování, jehož hlavním posláním je zlepšit veřejnou diskuzi o rozvoji Prahy. Je základním zdrojem přehledných a dostupných informací o přítomnosti a budoucnosti hlavního města a funguje jako otevřená platforma, „základní tábor“ pro každého, kdo má zájem na společném plánování a rozvíjení Prahy.

Kromě své základní funkce informačního centra je součástí CAMPu také výstavní sál s unikátní velkoplošnou projekcí, studovna, kavárna, venkovní terasa a moderní přednáškový sál s bohatým programem sestávajícím z veřejných diskuzí, vystoupení tuzemských i zahraničních odborníků, workshopů, projekcí a dalších aktivit.“ (CAMP, 2014)

CAMP nabízí také edukační programy pro školy, které se dějí přímo v prostorách galerie. Za Camp mi na mé otázky odpověděla Silvie Luběnová.

(Cituji soukromou emailovou komunikaci; edu@ipr.praha.eu)

Zajímalo by mě, jakou máte zkušenost se školami, které se účastní vašich programů. Do jaké míry se musíte aktivně propagovat a do jaké míry si vás školy vyhledávají samy?

Školy aktivně oslovujeme.

Úvodem dostala každá škola v Praze a okolí informaci o tom co je CAMP, proč vznikl a jaký je jeho cíl. A co se chystá přímo pro žáky a studenty, jak si naplánovat cestu a zapsat se na nabízený doprovodný program v rámci výuky, anebo sledovat nabídku CAMPu.

Následně pak s každou novou výstavou obešleme znovu školy se specializovanou nabídkou týkající se tématu výstavy. Vždy se jedná o komentovanou prohlídku výstavy, debatu a pracovní část. V malém měřítku, ale je to stále lepší, se školy hlásí individuálně.

Myslíte si, že by architektonicky-urbanistická témata, která by vedla především k všímavosti a k efektivnímu zapojování občanů do procesů utváření podoby sídla, měla být součástí výuky na základní či střední škole? Nebo je lepší, když vzdělávání probíhá ve specializovaných centrech s odborníky, jakým je například CAMP, tedy externě mimo školu?

Rozhodně už na základní škole a dále. Tato témata jsou součástí komplexního vnímání prostředí, ve kterém žijeme, jak jej utváříme....

V programu pro děti a mládež na školní rok 2018/2019 jsem se dočetla, že moji mladší kolegové z oboru mají možnost navštěvovat volitelný seminář. Jste anebo budete akreditovaným předmět pro studenty KVV? Mohl byste mi prosím poskytnout více informací o semináři? Přemýšlíte také o poskytování informační a metodické podpory pro pedagogy (ať už v jakékoliv podobě)?

Naším cílem je informovat a vzdělávat nebo dovzdělávat děti a žáky od základní školy, programy jsou rozděleny tak, aby obsáhly celou širší věkových skupin a jednou z věkových skupin jsou také studenti vysokých škol, kteří nastoupí na místa učitelů a lektorů.

Nelze, nebo ne během kratšího časového úseku – vstoupit do osnov základních a středních škol.

Proto jsme se rozhodli a zkusili jít cestou do-vzdělání studentů VŠ. Seminář je pro magisterské navazující studium muzejní a galerijní edukace, katedry VV a je volitelný, pod hlavičkou programu Orbis Pictus. Letní semestr 2019 byl pilotní a měl velký úspěch. Každopádně seminář bude pokračovat i ve školním roce 2019/2020. Během semináře a coby výstup měl vzniknout materiál ať už pro: pedagogy, cíleně do galerie k dané výstavě, pro přípravu předem anebo po navštívení výstavy atd...

Vznikla zajímavá škála a nabídka vypracovaných metodik, přístupů a etud na zadané téma.

ARCHITEKTURA VE VZDĚLÁVÁNÍ

„Architekti ve škole jsou jedním z širěji zaměřených projektů podporující proměny měst a krajiny skrze vzdělávání dětí od nejtělejšího věku v tématech architektury, urbanismu a prostorového plánování. Představují zejména otevřenou platformu – vzdělávací portál určený pro sdílení zkušeností a výukové materiály pro školy, pedagogy i neformální vzdělávání. Cílem projektu je nejen sdílená zkušenost, inspirace pro výuku, ale též neustálé hledání možností interpretace témat architektury, forem jejího zprostředkování a možností jejího postupného začleňování do vzdělávacího systému ČR.“ (Architekti ve škole, 2014)

Za architektky ve vzdělávání mi odpovídala Ing. arch. Kristýna Stará.

(Cituji soukromou emailovou komunikaci, star.kristyna@gmail.com)

1. Zajímalo by mě, jakou máte zkušenost se školami, které se účastní vašich programů.

To je opravdu velmi široce položená otázka. Projekt Architekti ve škole je zaměřen hlavně na to, aby pedagogové sami používali naši databázi, inspirovali se jí atd. Nyní jednáme s MŠMT, aby ji sloučila z vlastní databázi a naše programy se tak k pedagogům lépe dostaly. Pokud děláme workshopy a nebo zkoušíme nové metodiky, pak jsou zatím velmi pozitivně vítány, nicméně naším cílem není jezdit po školách, ale praxí ověřené metodiky poskytnout pedagogům, kterým inspirace a metodická základna v tomto tématu chybí. A vidím to i ve vlastní praxi (dialog architekti, s.r.o.), kde se v rámci koncepčních, strategických záměrů i konkrétních projektů snažíme zapojovat děti.

2. Do jaké míry se musíte aktivně propagovat a do jaké míry si vás školy vyhledávají samy?

Školy si nás samy nevyhledávají, jelikož je to nenapadne – nenapadne je obor architektura a urbanismus využívat jako komplexní tematický zdroj pro jakýkoli předmět. Tedy využívám jakoukoli příležitost k jeho zviditelnění - svou disertační práci (jejíž součástí byl i praktický výzkum na školách a která také vyjde v následujícím čísle Envigogiky), konference, psaní článků pro Řízení škol, spolupráci se společností EDUin, propagaci projektu v rámci ceny, kterou projekt obdržel za rok 2017, nabídka seminářů přes NIDV, účast v Otevřené třídě EDUinu, snaha o propojení se s připravovanou databází MŠMT EMA, práci v různých pracovních skupinách na úrovni ministerstev (např. MŽP, MMR), spolupráci na vytvoření standardů pro výtvarnou výchovu, spolupráci se studenty pedagogických fakult (konkrétně FP TUL), ale i třeba svou vlastní praxi, kdy se učitele snažím po ukončení participačního workshopu nasměrovat na možnost vlastní práce s využitím inspirace databáze AVŠ atd. V podstatě využívám všechny dostupné prostředky "reklamy", které mi jsou k dispozici.

A když už mne kontaktují, tak si nás našli a jelikož je projekt postavený na použití pedagogy, většinou volají či píšou kvůli konzultaci.

3. Poskytujete nebo přemýšlíte o poskytování informační a metodické podpory pro pedagogy v praxi (ať už v jakékoliv podobě)? Vnímáte to vůbec jako potřebné?

Rozhodně to vnímám jako potřebné, a navíc se mi to potvrdilo v rámci vlastního výzkumu jako potřebné. A koneckonců AVŠ je projekt, který je na poskytování metodické/informační podpory

založen. Tedy odpověď je rozhodně ano. A jak jsem psala výše, pomáhala jsem tvořit Standardy pro VV, kam jsem spolu s Jolanou Říhovou vytvořila dvě úlohy inspirované prostředím, nebo jsem dělala večery s AVŠ v rámci Otevřené třídy EDUinu atd. Vytvořila jsem i celodenní seminář pro učitele i pro ředitele v rámci NIDV, bohužel zájem o něj nebyl tak velký, jelikož se nabízel v době, kdy vstupovala do praxe inkluze. Každopádně je pravda, jak jsem psala výše, že tím, že si učitelé nedovedou představit, jak širokou paletu námětů jim může obor A+U nabídnout, tak to hodně ovlivňuje zájem o takové semináře. Nicméně věřím, že s ohledem na aktuální dění, klimatickou změnu atd. se toto bude měnit.

4. Myslíte si, že by architektonicky-urbanistická témata, která by vedla především k všímavosti a k efektivnímu zapojování občanů do procesů utváření podoby sídla měla být součástí výuky na základní či střední škole?

Rozhodně ano, od mateřské školy až po školy střední. Vnímám to jako prevenci proti devastaci vlastního prostředí a vztah k vlastnímu prostředí/krajině vnímám jako předpoklad uvědomělé a občansky angažované společnosti. Proto i vznikl projekt Architekti ve škole a proto se snažím zapojovat děti do vlastních projektů v praxi.

III. Praktická část

A. Mapování stavu – Architektura a urbanismus ve vyučování na základním stupni vzdělávání

Východiskem diplomové práce byl průzkum pomocí dotazníku, který po vyhodnocení mohl určit, zda je opodstatněné zabývat se otázkou architektury a urbanismu v základních školách, zda jsou architektura a urbanismus zahrnuty v učebních plánech v základních školách a jak je toto téma prezentováno, jakou metodou.

1. Základní podnět k sestavení dotazníku

Dotazník si klade za cíl zmapovat současnou situaci v diskurzivním poli oborů architektura, urbanismus a vzdělávání. Z dostupných zdrojů (Pražanová, 2011) je zřejmé, že probíhají diskuze o zařazení architektury do výuky na základní škole. V procesu jsou také práce na tvořivém propojování těchto dvou oborů – architektura, urbanismus a pedagogika. Ze studia zdrojů vyplývá, že iniciativa přichází více ze strany architektů. Dotazník jsem sestavovala pro pedagogy výtvarné výchovy a se zkušenostmi pedagoga výtvarné výchovy, tedy mě samotné. Chtěla jsem dotazníkem oslovit pedagogy z pozice pedagoga. Cílem dotazníku bylo získat údaje, v jaké míře učitelé uvádí téma architektury a urbanismu do výuky a jak se sami ztotožňují se zapojením tohoto námětu do vyučování. Pro tvorbu dotazníku jsem vycházela převážně z osobní zkušenosti s těmito dvěma obory. Náměty k projektu a k otázkám v dotazníku vyplynuly ze studia architektury a pedagogiky, které jsem studovala na bakalářském stupni studia současně. Měla jsem tedy možnost nahlížet do obou oborů zároveň.

Architektura je nahlížena jako vysoce komplexní obor, který se skládá z mnoha odborných předmětů, lidé většinou architekturu vnímají s odstupem jako činnost jen pro technicky školené odborníky.

Vzdělávání architektů učiteli architektury je určené pro uzavřenou skupinu lidí a některé předměty jsou velmi náročné na prostorovou představivost, kterou není každý nadán. Výsledkem mohou být rozpaky nebo váhání při uvádění námětu architektura a urbanismus do učebních plánů a výuky žáků základní školy. Náhledů na architekturu a urbanismus je ale mnoho a pro neoborníky jsou důležité ty hlediska,

kteřá jsou v rovině estetické nebo historické a prostorová představivost nebo abstrakce je usměřněná k cítění prostoru a k pobídce nebýt lhostejným k místu, kde žijeme.

Projekt si klade za cíl, aby se lidé s jeho pomocí o architektuře poučili a začali architekturu a urbanismus vyhledávat v místech svých životů a přijímat architekturu a urbanismus jako součást svého bytí. Poučení lidé by mohli architektům důvěřovat a dovedli by kriticky přemýšlet nad svými požadavky nejen ve prospěch potřeb svých, ale i celého společenství a místa, ve kterém žijí.

Můj předpoklad, že architektura má náhled vizuálního umění (estetický a historický), přístupného obecně každému bez hranic, mě přivedl k sestavení dotazníku a k oslovení učitelů mateřských, základních a středních škol, aby odpověděli na dotazy na téma architektura a urbanismus a následně k vypracování projektu s cílem uvedení těchto předmětů ve vyučování.

První otázka v dotazníku je záměrně elementární: „Zařazujete téma architektura do vyučování?“ Při odpovědi ANO na tuto otázku mě při sestavování dotazníku zajímalo, jakým způsobem se architektura jako téma do vyučování promítá. Při odpovědi NE mě zajímalo zdůvodnění zamítavé odpovědi. Respondenty, kteří nemají zkušenost s tématem architektura a urbanismus ve výtvarné výchově, odkazují v případě zájmu o toto téma na didaktickou část této diplomové práce. Pro učitele, kteří předmět architektura a urbanismus do výuky zařadili (odpověděli ANO), má didaktický plán sloužit jako návod k dalšímu projektu v hodinách výtvarné výchovy

„Pro média je architektura stále nepochopitelnou odbornou záležitostí, která je těžko dešifrovatelná“ (Pražanová, 2011, s. 18)

„Zdá se, že v naší společnosti sílí povědomí, že hodnoty uznávané architektky v praxi nekorespondují s hodnotami a potřebami běžných obyvatel. Architekt by měl mít pracovní odpovědnost, dobrý úsudek a přirozenou autoritu. Ta ale pro laika někdy působí arogantně a vyvolává ostych. Názory architektů se někdy míjejí s názory většiny, což může v určitých situacích oslabovat důvěru v profesi.“ (Pražanová, 2011, s. 21)

2. Sestavení dotazníku

Dotazník má získat informace o zájmu respondentů o téma architektura a urbanismus. Je sestaven na základě vlastních zkušeností a vědomostí získaných studiem oboru, dále na základě informací již vydaných/publikovaných, které pomohly sestavit výběr možných odpovědí v uzavřených otázkách tak, aby byly v souladu s pojmy a terminologií daného předmětu. Dotazník neplní svými výstupy žádný výzkumný cíl a jen popisuje stav povědomí o tomto předmětu u učitelů na základním stupni vzdělávání.

Dotazník je rozdělený do 4 částí:

První část dotazníku obsahuje úvodní informace a seznámí respondenta s předmětem zkoumání.

Ve druhé části dotazníku získáme údaje o respondentovi, údaje o jeho zkušenostech, stáří, působišti v době vyplňování dotazníku, praxi a pohlaví. Otázka, zda je respondent muž nebo žena, neřešila převahu žen učitelek ve školství, ale problém, zdali projekt a téma neoslovuje spíše muže než ženy. Tato část byla povinná a otázky byly uzavřené.

Třetí část dotazníku se zaměřuje na pedagogickou praxi s ohledem k tématu. Klíčovou otázkou je začlenění tématu architektura a urbanismus do výuky. Odpověď na tuto otázku byla povinná. Odpověď na otázku, jakým způsobem je architektura začleněná do výuky, byla vítaná (odpověď nepovinná). Další otázka se týkala zdrojů využívaných informací jako podnětu k přípravě vyučovacích hodin. Odpověď byla nepovinná.

Čtvrtá část dotazníku zjišťovala míru osobního zájmu a míru významu tématu pro respondenta osobně. Odpovědi v této části dotazníku byly nepovinné a respondenti byli také na začátku této části poučeni, aby na otázky odpovídali nikoli z pozice učitele s ohledem na výuku, ale z pozice jednotlivce nezařazeného k žádnému povolání a vyjádřili osobní názor.

3. Způsob získávání dat

Dotazník je vytvořen a byl šířen pomocí aplikace docs.google.com/forms.

15–20 respondentů byl předpokládán dostatečný počet pro „mapování situace“. Cílová skupina dotazníkového šetření byli lidé zabývající se učitelstvím, vychovatelstvím, výtvarnou pedagogikou, architekturou a urbanismem. O vyplnění dotazníku jsem požádala skupinu učitelů výtvarné výchovy v Praze. Tito respondenti byli členy studentského sdružení, kde jsem i já jako zadavatel dotazníku členem. Prostředkem k získání dat byla sociální síť Facebook. Možné respondenty jsem našla v osobním adresáři emailových adres. Rozeslala jsem výzvu s prosbou o vyplnění dotazníku. Dále jsem pak hledala cesty, jak získat data od dalších respondentů nejen z Prahy. Povedlo se mi uveřejnit dotazník na facebookové stránce Jihočeské University, kde sdílejí studenti různé otázky a případy. Výzvu jsem opět směřovala na cílovou skupinu dotazníkového šetření. Nakonec jsem oslovila další studenty z pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, nejen členy studentského sdružení a požádala jsem, aby poslali dotazník do svých skupin na sociálních sítích. Respondenti neměli většinou dlouhodobější praxi v oboru učitelství

Sběr dat trval od června 2017 až do ledna 2018. Konečný počet respondentů byl 48.

4. Vyhodnocení a interpretace dat

ČÁST 1/4 ÚVOD DOTAZNÍKU

Dotazník slouží pro účely prvního seznámení s tématem architektura a urbanismus, s pojmy a terminologií. Dotazník je primárně určen pro učitele výtvarné výchovy a další zájemce, kteří se zabývají pedagogikou a uměním. Dotazník je součástí diplomové práce Architektura jako životní prostředí.

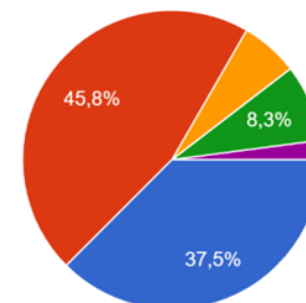
ČÁST 2/4. IDENTIFIKACE

Výsledky identifikace respondentů byly následující:

Jak dlouho učíte/jak dlouho jste učili:

Jak dlouho učíte/jak dlouho jste učili?

48 odpovědí

- Neučím, jsem ještě student.
- 0–5 let praxe
- 5–10 let praxe
- 11 a více let praxe
- Studuji a zároveň už 2 roky vedu výtvarný kroužek v ddm

Graf 1, Délka praxe, zdroj: vlastní

83,3 % respondentů byli studenti učitelství a učitelé s praxí do 5 let. Skupina lidí učitelů s praxí 5 a více let pak tvořila 14,6 %. Jeden respondent, který tvoří 2,1 % odpověděl, že jako student má praxi a vyučuje. Z této jedné odpovědi se dalo odvodit, že by praxi mohlo mít více respondentů ze skupiny STUDENTI – 37,5 %, kterou získávají jako brigádníci pedagogové volnočasové pedagogiky v zájmových kroužcích.

Vaše dosavadní pedagogické působení:

Při hodnocení této otázky jsou výsledkem informace o délce pedagogické praxe jednotlivých respondentů (viz graf 2) informace o škole, tj aprobace, jakou pedagog má: předškolní pedagog, učitel základní školy, učitel střední školy, vysokoškolský učitel, volnočasový učitel (viz graf 2) a informace o pohlaví.

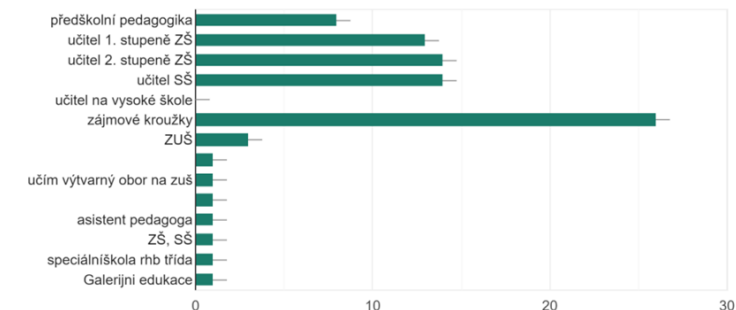
8,3 %, tj.4 ze 48 respondentů jsou učitelé s praxí víc jak 10 let. Jedná o zkušené učitelé ze ZŠ a SŠ, tedy učitele, kteří ve svém výkonu práce naplňují ŠVP, vycházející z RVP. Pozitivní zprávou vzhledem k mému tématu je, že všichni do jednoho začleňují Architekturu do VV. Pro zkušené učitele má architektura ve výuce VV své místo.

26 respondentů pracují jako volnočasoví pedagogové v zájmových kroužcích. Z 18 respondentů, kteří se přihlásili k tomu, že jsou zatím ještě studenti 11 zaškrtno právě zájmový kroužek a galerijní pedagogiku. Podle odpovědí respondentů studentů se očekává, že se uplatní na druhém stupni základních škol a na středních školách. Z odpovědí dále vyplývá, že polovina učitelů s praxí kombinuje či kombinovala svoje pedagogické působení se zájmovým kroužkem (mimoškolní pedagogika) anebo někde ve své pracovním životě měli zkušenost s vedením zájmového kroužku s výtvarným zaměřením.

V otázce *Vaše dosavadní pedagogické působení*-aprobace respondenti rozšířili původní kategorie mnou doporučené v možnosti jiné. Některé kategorie lze po prozkoumání a vyhodnocení sloučit. Přibyla kategorie ZUŠ. Dále pak přibyla mimoškolní výtvarná pedagogika – galerijní pedagogika. Jeden respondent je ve výcviku programu Učitel naživo⁹, což je rekvalifikační pedagogický program založený

Vaše dosavadní pedagogické působení

48 odpovědí

Graf 2 Dosavadní pedagogické působení, Zdroj: vlastní

⁹ <https://www.ucitelnazivo.cz/>

na praxi a tandemové výuce. Další kategorie jsou lidé působící ve škole jako speciální pedagog a v nepedagogické pozici asistent pedagoga.

Informace ze třetí otázky je zřejmá z grafu 3 a potvrzuje očekávaný výstup, že ve školství pracují převážně ženy (42 respondentů ze 48 byly ženy).

Ze druhé části vyplývá, že respondenti jsou většinou ženy, nebo nezkušení anebo málo zkušení pedagogové všech školních stupňů, kteří ale zároveň mají zkušenosti s mimoškolní a volnočasovou pedagogikou.

ČÁST 3/4 – ARCHITEKTURA VE VÝUCE

V této části jsem se zaměřila na již zmiňovanou klíčovou otázku, a to na reálné či potenciální začleňování architektury do výuky.

Začleňujete téma architektury do výuky:

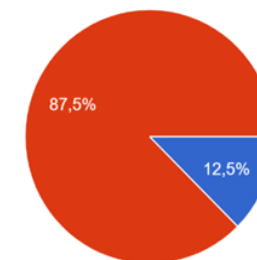
Z grafu 4 lze vyčíst, že většina respondentů již teď začleňuje předmět architektura a urbanismus do výuky. Respondenti učitelé s praxí 10 a více let téma architektura a urbanismus uplatňují ve výuce. Všichni učitelé s praxí 0-5 let by rádi toto téma zařadili. Respondenti studenti téma architektura a urbanismus dosud do výuky nezařadili, ale budou se tématem zabývat. Najdou se ale i výjimky. Například: student s praxí v předškolní pedagogice, který začlenil téma architektury do projektu Prostorového cítění. Z grafu 4 vyplývá, že 89,5 % respondentů vnímá architekturu jako téma patřící do výuky výtvarné výchovy. Zbýlých 10,4 % respondentů nezařazuje téma architektura a urbanismus a uvedli důvod, proč tak nečiní.¹⁰ Jedná se o důvody počínaje od nevhodnosti prostředí, kde na toto téma není z různých důvodů prostor, přes pocit neerudovanosti pro toto téma až po případ, člověka mimo pedagogiku, který předmět nechce učit.

V dalším textu jsou uvedené odpovědi v plném znění (Dotazník; zdroj: vlastní):

1. jelikož pracuji s dětmi ve věku okolo 6 let, dávám důraz na rozvíjení jejich fantazie a představivosti.

¹⁰ Odpovědi na tuto otázku bylo ve skutečnosti 6. Jedna odpověď je evidentně milně zařazena, a proto mnou vyřazena z výčtu.

Pohlaví
48 odpovědí

Graf 3; Pohlaví, Zdroj: vlastní

2. *Kroužky a lekce, které vyučuji, mohou předmět architektura obsahovat pouze okrajově a velmi specificky.*

3. *protože učím v rhb¹¹ (rehabilitační) třídě, tak jsem ráda, když dítě naučím rozpoznat mámu, tátu, obláci se a najít se*

4. *Není mi tak blízké. Mé vědomosti v této oblasti nejsou kvalitní, abych je mohla předávat dětem.*

5. *Nechci učit.*

Uvedené důvody u pěti respondentů jsou pochopitelné, ale při vzorku 48 respondentů, a to většinou mladých a začínajících učitelů, je to počet nevýznamný, a výsledek analýzy této otázky je pozitivní (z mé perspektivy) ve prospěch začleňování architektury do výuky. Jako potencionální modelový důvod odmítnutí tohoto tématu do výuky výtvarné výchovy vidím ve dvou zmíněných odpovědích: za prvé z důvodu nevhodného věku žáka pro toto téma, za druhé z důvodů nejistoty, zda je respondent dostatečně povolán pro výuku tohoto tématu.

Po vyhodnocení odmítavých odpovědí otázky „Začleňujete architekturu do výuky?“ sleduje dotazník odpovědi na otázku „Jakým způsobem začleňují respondenti architekturu do výuky.“

Pokud začleňujete téma architektura do výuky, jakým způsobem to je:

Jak už bylo řečeno, architektura díky své komplexnosti nabízí mnoho náhledů, jak lze předmět uchopit a přizpůsobit. Pojmenovala jsem nejběžnější náhledy, které vycházejí ze zdrojů (Výtvarná výchova 3-4, 2017), a vycházejí z mých empirických poznatků.

5 kategorií přizpůsobení předmětu architektura ve výtvarné výchově v uzavřené otázce z dotazníku:

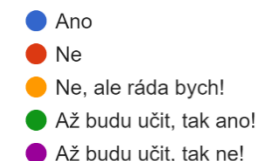
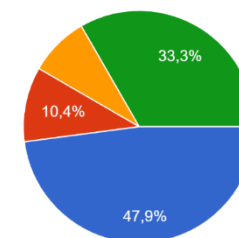
1. Jako nezbytnou součást výkladu dějin výtvarné kultury – slohové rysy.
2. Podle potřeby zařazujete do výkladu jednotlivé významné a výrazné stavby či architekty bez nároku na dějinnou chronologii.
3. Jako součást výtvarných úloh – motivace.
4. Prostorové cítění.
5. Jako urbanismus – městskou architekturu.

---

¹¹ Poznámka autora

Začleňujete téma architektury do výuky?

48 odpovědí

Graf 4 Začlenění architektury do výuky,
Zdroj: vlastní

Do kategorie jiné pak přibyly nové náměty k vytvoření dalších kategorií:

Povědomí o tom jak já jako občan mohu ovlivnit prostředí kolem sebe, architektura jako spojnice více "předmětů" (výtvarná tvorba, matematika, dějepis,...), architektura jako projev společnosti dané doby (propojení dějepis - dějiny architektury, současná společnost - současná architektura); stavební konstrukce.

Při vyhodnocení kategorie jiné jsem do grafu stanovila a doplnila další kategorie a to:

6. Jako poučení a osvětu v oblasti občanské angažovanosti
7. Jako interdisciplinární téma
8. Doplnkové téma v jiných učebních celcích
9. Stavební konstrukce

Z poslední odpovědi nevyplývá žádná kategorie. Respondent popisuje svůj postoj k práci.

Jsem intuitivní, takže ne vždy je vše, co dělám na sto procent promyšlené. Často dojde na toto téma řeč tak nějak "samo".

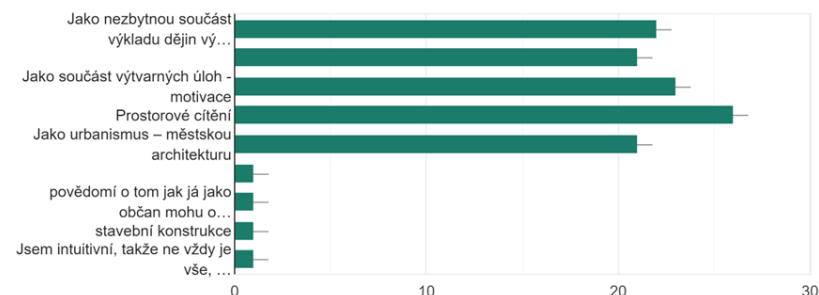
Z hodnocení této otázky vyplývá, že respondenti začleňují v podobné míře všechny mnou specifikované kategorie, nejméně pak kategorie urbanismus-městská architektura a kategorie Jako součást výtvarných úloh. Nejčastěji se respondenti vyjádřili ve prospěch kategorie „začleňování architektury jako prostorového citění“.

Při hodnocení všech kategorií byly otázky „**Pokud začleňujete téma architektura do výuky, jakým způsobem to je?**“ uplatněny informace z otázky „**Začleňujete téma architektury do výuky?**“ Výsledkem byly dva grafy: graf 6 a graf 7, které zobrazují odpovědi respondentů s praxí a respondentů – studentů.

Graf 6 ukazuje, že praktické setkávání se s architekturou ve výuce přispělo k rozšíření kategorií díky kategorii jiné. Praxe přináší další různé pohledy na věc. U učitelů s praxí (23) jsou kategorie „samotná

Pokud začleňujete téma architektury do výuky, jakým způsobem to je?

42 odpovědí

Graf 5 Důvody začlenění tématu architektury do výuky, Zdroj: vlastní

tvorba, prostorové citění a urbanismus“ zmíněny jako častěji používané metody než téma „architektury metodou výkladu“ (dějiny výtvarné kultury a doplněk výkladu v době jednotlivých příkladů).

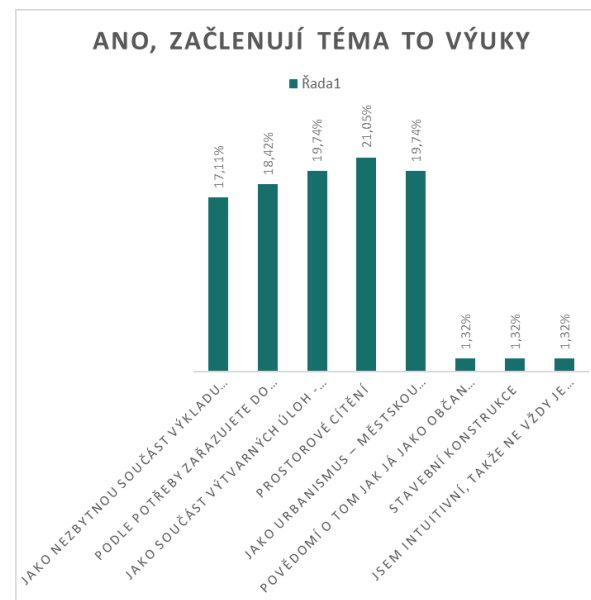
V tomto směru se pak představa o začleňování architektury do výuky u respondentů – studentů (9/15) odlišuje od učitelů s praxí (graf 7). Respondenti – studenti vidí architekturu jako vhodnou náplň pro „výklad dějin výtvarné kultury“ a méně už pak jako kategorii „samotná tvorba“.

Jaké zdroje pro výuku architektury využíváte?

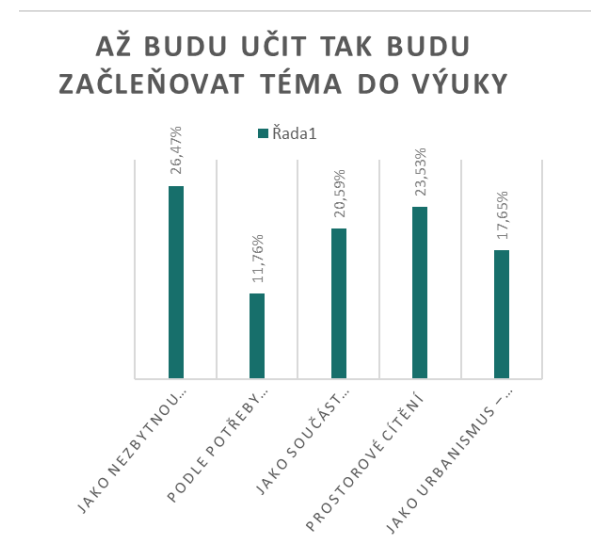
Poslední otázkou třetí části byly získány informace o zdrojích podkladů pro výuku. Respondenti v otevřené otázce vypsali zdroje, ze kterých čerpají/by čerpali.

Pomocí metody otevřeného kódování jsem z odpovědí vytvořila zástupné kategorie (kódy). Pokud odpověď obsahovala novou kategorii, byla kategorie připsána. (Gulová, 2013) Po označení odpovědí kódy vzniklo 17 kategorií.

1. encyklopedie/odborné publikace	10.kamarád
2. literatura	11.internet
3. literatura pro děti	12.aktuality, ze světa
4. učebnice	13.odborný web
5. zkušenost/vzdělání	14.videa/fotografie/obrázky/dokumenty
6. cestování	15.konzultace s odborníkem
7. odborná vzdělávací organizace	16.technické výkresy
8. výstavy	17.různé
9. zážitek/ prožitek z místa	

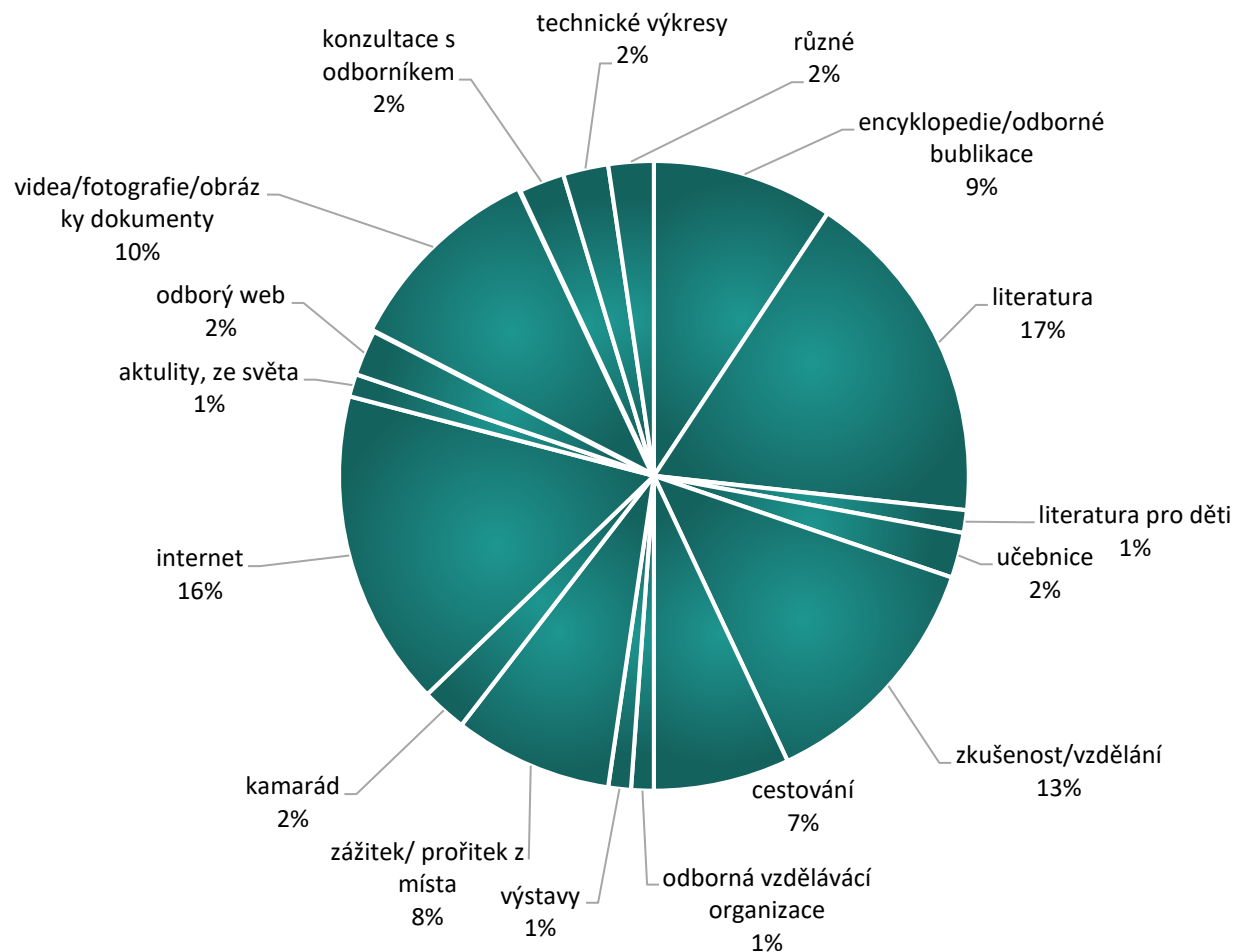

Graf 7 Začlenění tématu do výuky, zdroj: vlastní

Graf 8 Budoucí začlenění tématu do výuky, zdroj: vlastní

Jaké zdroje pro výuku architektury využíváte?

Graf 9 Zdroje informací pro výuku tématu, zdroj: vlastní

Z grafu 8 vyplývá, že převládající zdroje jsou prameny tradiční, a to literatura a internet či zdroje blíže nespecifikované. Průzkum ukázal, že se učitelé hodně spoléhají na svou zkušenost a vzdělání. Tyto tři hlavní zdroje literatura, internet a zkušenost/vzdělání pak doplňuje zdroj čtvrtý – videa/fotografie/obrázky a dokumenty. Na této otázce lze dobře vidět, že jako klíčový zdroj je ve výtvarné výchově nezbytný vizuální materiál, na kterém se výklady či úkoly ukazují, vysvětlují, či slouží jako prostředek vybízející k činnosti – zdroj motivace. Odpovědi tvoří 7 kategorií, které vplynuly ze 17 kódů:

1. Literatura (encyklopedie/odborné publikace, literatura pro děti, učebnice)
2. Zkušenost/vzdělání (cestování, výstavy, zážitek/ prožitek z místa)
3. Specifické zdroje (odborná vzdělávací organizace)
4. Lidský zdroj (kamarád, konzultace s odborníkem)
5. Zdroj jako médium (videa/fotografie/obrázky/dokumenty technické výkresy)
6. Internet (aktuality, ze světa, odborný web)
7. Různé

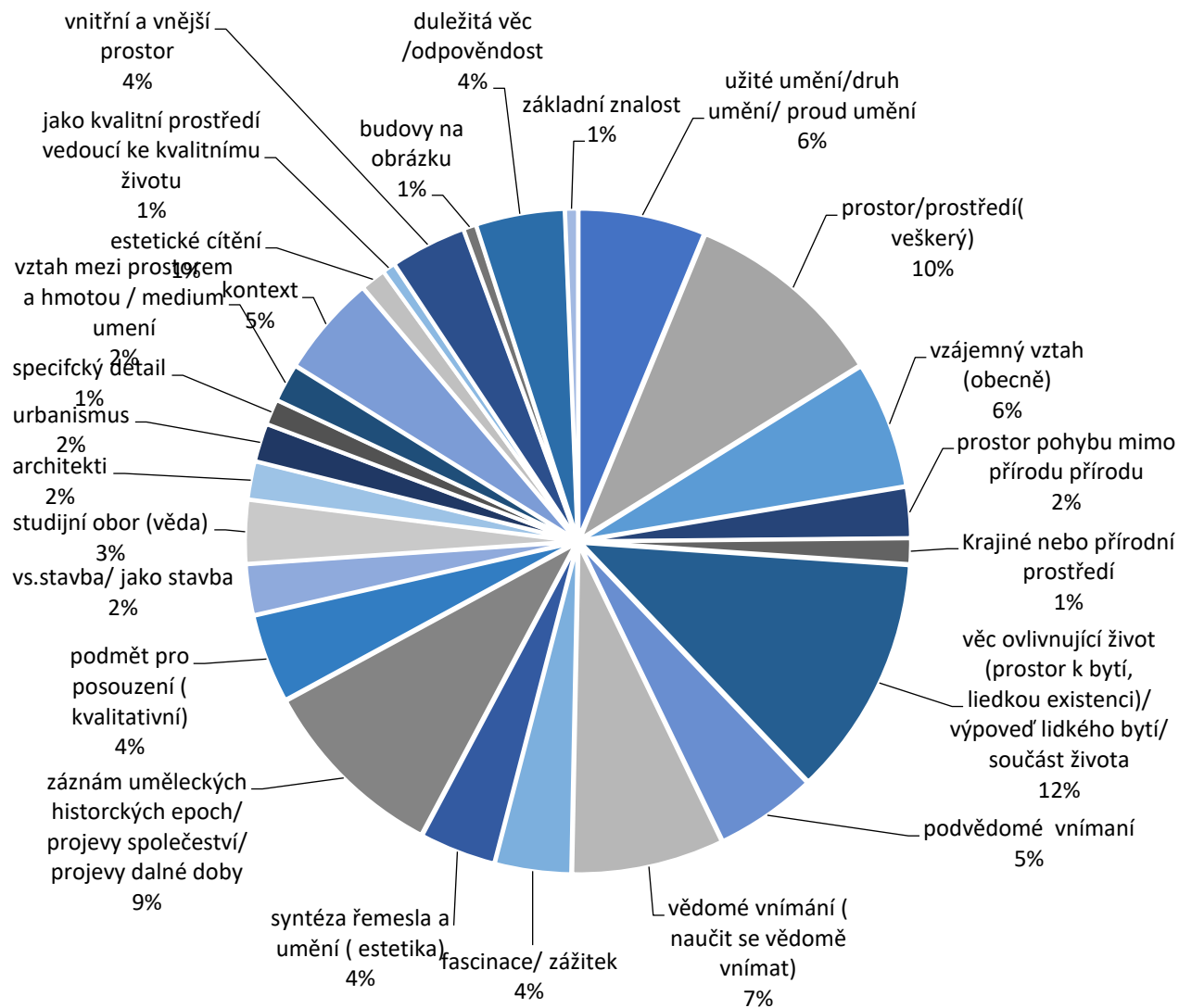
ČÁST 4/4 – OSOBNÍ VZTAH K TÉMATU

Tato závěrečná otázka byla nepovinná, a i přesto na ní odpovědělo 43 respondentů z 48. Odpovědi se liší v rozsahu a komplexnosti. Některé odpovědi jsou velice výstižné a stojí za to si je zde odcitovat v plném znění. Jiné odpovědi byly bodové anebo spíše formální. Pro lepší uchopení mnoha odlišně vyjádřených tvrzení jsme opět použila kódování, které třídilo podměty od respondentů a vytvořilo tak přehledné výroky.

Z odpovědí vyplynuly následující kódy:

1. užitě umění/druh umění/ proud umění	12.podmět pro posouzení (kvalitativní)
2. prostor/prostředí (veškerý)	13.architektura vs. stavba/ jako stavba
3. vzájemný vztah (obecně)	14.studijní obor (věda)
4. prostor pohybu mimo přírodu	15.architekti
5. krajinné nebo přírodní prostředí	16.urbanismus
6. věc ovlivňující život (prostor k bytí, lidskou existenci) / výpověď lidského bytí/ součást života	17.specifický detail
7. podvědomé vnímání	18.vztah mezi prostorem a hmotou / medium umění
8. vědomé vnímání (naučit se vědomě vnímat)	19.kontext estetického cítění jako kvalitní prostředí vedoucí ke kvalitnímu životu
9. fascinace/ zážitek	20.vnitřní a vnější prostor budovy na obrázku
10.syntéza řemesla a umění (estetika)	21.důležitá věc /odpovědnost
11.záznam uměleckých historických epoch/ projevy společenství/ projevy dané doby	22.základní znalost

Co pro Vás osobně znamená architektura?

Graf 10 Osobní význam architektury, zdroj: vlastní

Kódy přinášejí poměrně komplexní a rozsáhlou představu o tom, co vše učitelé považují za architekturu. V několika případech se jedná o odpověď citově zabarvenou – kód fascinace/zážitek. Některé odpovědi vykazují znalosti v oboru smyslu firmitas, utilitas, venustas.

Tři nejpočetněji zastoupené kódy reprezentují názor, že pro učitele je architektura zrcadlem doby, prostorem kolem nás, který ovlivňuje naše životy a je potřebné k němu přistupovat vědomě. Velice zajímavá položka jsou kódy „kontext“ a „vzájemný vztah (obecně)“, které dokazují, že učitelé vnímají architekturu v její celkové složitosti.

5. Závěrečné shrnutí

Ze čtvrté poslední části dotazníku vyplynulo mnoho zajímavých osobních postojů respondentů a témat spojených s architekturou. Odpovědi v této části dotazníku byly nepovinné, ale nakonec přinesly nejzajímavější informace. Díky kódování odpovědí byl vytvořen katalog námětů implikace architektury a urbanismu ve výuce na základních a středních školách. Různorodost odpovědí mě přivedla na myšlenku zjistit, co vlastně lidé považují za architekturu. Pochopit, jak dospělí lidé vnímají architekturu a jak v tomto duchu ovlivňují své děti. To by mohlo být klíčové pro tvorbu funkčních nástrojů, jak změnit nepříznivě vypadající situaci, kterou nastiňuje ve své disertační práci Markéta Pražanová.

„Zdá se, že v naší společnosti sílí povědomí, že hodnoty uznávané architektky v praxi nekorespondují s hodnotami a potřebami běžných obyvatel. Architekt by měl mít pracovní odpovědnost, dobrý úsudek a přirozenou autoritu. Ta ale pro laika někdy působí arogantně a vyvolává ostych. Názory architektů se někdy míjejí s názory většiny, což může v určitých situacích oslabovat důvěru v profesi.“ (Pražanová, 2011, s. 21)

B. Didaktický projekt – ČLOVĚK MEZI DOMY

Didaktický projekt Člověk mezi domy je zpracován do výukových jednotek, které na sebe navazují a vzájemně se doplňují. Obsah výukových jednotek je určen a navržen do hodin výtvarné výchovy, protože výstupem je výtvarná činnost. Tyto výukové jednotky si kladou za cíl doplnit a rozšířit látku výtvarné výchovy v oblasti architektura a urbanismus. Projekt ob stojí jako standardní učivo výtvarné výchovy pro druhý stupeň základní školy. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 89 -91) (Konkrétní očekávané výstupy jsou specifikovány v rámci příprav hodin, které jsou součástí přílohy.) Zároveň je obsah projektu v souladu s průřezovým tématem Environmentální výchovy. Rámcový vzdělávací program doporučuje vyučovat Environmentální výchovu ve více vzdělávacích oblastech, například v oblasti Umění a Kultura. „Vzdělávací oblast Umění a kultura poskytuje Environmentální výchově mnoho příležitostí pro zamýšlení se nad vztahy člověka a prostředí, k uvědomování si přírodního i sociálního prostředí jako zdroje inspirace pro vytváření kulturních a uměleckých hodnot a přispívá k vnímání estetických kvalit prostředí.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 136)

Název didaktického programu **Člověk mezi domy** je navržen univerzálně a může otevřít cestu k dalším obsahům a vzdělávacím výstupům, nejen v oblasti architektury a urbanismu, protože může být doplněn o další výukové jednotky anebo výukové bloky, které se zamýšlejí nad vztahem člověka a prostředí. Pokud by pak vyučující využil naznačeného tematického výtvarného deníku v tomto projektu popsaném níže, zůstal by obsah zaznamenaný a přispěl by k ucelenějšímu předávání vědomostí a dovedností, které by nemuselo být závislé na časové kontinuitě. Kontinuita vědomostí by byla zajištěna vedením toho deníku a téma by se zařazovalo dle potřeb vyučování.

1. Plán a cíle pilotního programu

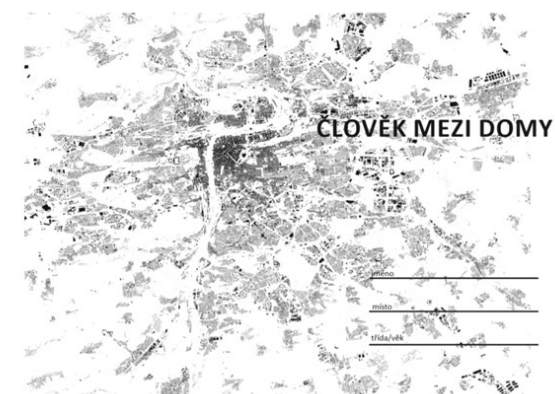
Při přípravě projektu se obsah výukových jednotek postupně snížil z pěti na tři výukové jednotky. Tyto jednotky byly dále vyučovány a testovány ve třech testovaných případech na dvou školách. Další dvě vyučovací jednotky nemusí časově navazovat a mohou se vyučovat i po prodlevě.

Dvě samostatné vyučovací jednotky byly testovány v rámci sebezkušenostního projektu pro pedagogy mateřských škol. Učitelé při provedení vyučovací hodiny zažili pozici žáka a mohou si představit průběh hodiny a připravit si jednotlivé fáze vyučovací hodiny s lepším nadhledem.

Projekt **Člověk mezi domy** je určený pro ročníky na druhém stupni základní školy. Jinými slovy; projekt lze použít a zařadit do výuky v libovolném ročníku na druhém stupni základní školy bez nároků návaznosti na jiné předměty nebo nároků na věk a může se uskutečnit nezávisle na tom, ve kterém ročníku se žáci právě nachází.

Projekt si klade tyto cíle: seznámit žáky se **základním názvoslovím z oblasti urbanismu**. Popsat a systematizovat funkci míst, která jsou žákům blízká, určit jejich hodnotu. Ověřit si u žáků smyslové vnímání prostoru. **Podnítit v žácích zájem o jejich místo /město**. Podpořit angažovaný postoj k městskému rozvoji.

„V procesu uměleckého osvojování světa dochází k rozvíjení specifického citění, tvořivosti, vnímavosti jedince k uměleckému dílu a jeho prostřednictvím k sobě samému i k okolnímu světu.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 82)

Úvodní list portfolia

č	Název	Hlavní náplň	Cíle	Klíčová slova
1	Město okolo mě	ZÁŽITEK/DISKUZE	Ověřit si smyslové vnímání prostoru. Vytvořit deník se záznamy o svém okolí, Deník bude sloužit jako analýza místa.	myšlenková mapa místa, nový zážitek ze známého místa , smyslové vnímání, deníková činnost
2	Město uviděné	TVORBA	Na základě analýzy vniklé z deníku si žáci vyberou jedno konkrétní místo k přeměně. Vytvořena bude koláž, přetvářející neoblíbené místo v takové, které by si přáli.	diskuze, tvorba, koláž , hledání řešení pro nefunkční místo
3	Město pozměněné	TVORBA/REFLEXE	Zdůvodnění přeměny místa. Výtvarná škála reálný vs. snový.	tvorba, diskuze, reálnost vs. snovost
4	Město, tedy domy	REFLEKTOVANÝ ZÁŽITEK	Uvědomění, která místa přirozeně vyhledáváme. Umět pojmenovat proč tomu tak je. Osvojit si v základní rozvržení pojetí města podle urbanisty Jehlíka. Na základě hry porozumět významu pozic jednotlivých budov vzhledem k celku. Uvědomit si rozmanitost možností správného řešení, které je závislé vždy na konkrétním případě. Na základě zážitkové hry si vizualizovat potřebu infrastruktury a dostupnosti.	moje místo, bezpečí, komunikace, reprezentace, urbanismus, hra

5	Místa symbolické, domy nehmotné	KONTEXT	Porozumět vnímání krajiny a místa jiné kultury. Porovnat naše vnímání a vnímání této jiné kultury. (Austrálci) Vytvořit vlastní symbolickou mapu míst, které pro mě mají význam a výtvarně znázornit jejich propojení.	jiná kultura, primitivní kmen, symbolické vnímání krajiny, vlastnění krajiny, být vlastněn krajinou, moje místa
---	---------------------------------	---------	--	---

Tabulka 1 Projekt Člověk mezi domy, zdroj: vlastní

Očekávané výstupy projektu, které jsou v souladu s RVP jsou zřejmé z výukových plánů, uspořádaných v tabulce a z příprav vyučovacích hodin (motivace, materiální příprava, formulace úkolu pro žáky, postup a časový rozvrh), které jsou přílohou diplomové práce.

2. Stručný popis

Projekt je sestaven z více výukových jednotek.

Popis výukových jednotek 1-3 (Město okolo mě, Město uviděné, Město pozměněné):

PRVNÍ PROJEKTOVÁ ČÁST – MĚSTO OKOLO MĚ:

V prvním kroku první projektové části učitel zadá samostatnou práci **s cílem přimět k zamyšlení každého žáka nad svým místem** a vyznačením svého místa do mapy. Tento dílčí úkol je pro jednotlivé žáky důležitý při výzvě k diskusi v dalším následujícím kroku (tj. debatě). Lépe také připraví i ty žáky, kteří se spokojí s rolí diváka/posluchače svých průbojnějších nebo aktivnějších spolužáků. Pro úspěšný průběh projektu je nezbytné, aby se do diskuse na dané téma zapojili všichni žáci, z důvodu následného intenzivního zapojení do dalších aktivit, které na první dvě zadání navazují. Zviditelňování a zaznamenávání myšlenek obecně pomáhá vyvolat stav soustředění na daný úkol. Každý žák a žákyně je připraven k zamyšlení nad dalšími pojmy a jejich vztahy a může lépe spolupracovat při účasti na dalších úkolech, které zaměstnají každého i reálně, např. pohybem po místnosti.

V druhém kroku první projektové části je řízená **diskuse, založená na dobrovolnosti**. Žáci jmenují oblíbená a neoblíbená místa, která navštěvují nebo kterými prochází. Učitel zastává roli průvodce. Na jmenovaných ukázkách učitel bezděčně **demonstruje tři základní** termíny, které definují prostor – veřejný, soukromý a kvazi veřejný prostor. Několik příspěvků do diskuse učitel použije k definici prostoru. S pomocí určení dalších příspěvků oblíbených a neoblíbených míst žáky samotnými následně učitel ověřuje, jak žáci a žákyně chápou definici prostoru. U každé položky, kromě osvojení odborné terminologie, je **kladen důraz také na dovednost přesvědčovat a zdůvodňovat výběr místa a jeho určení**. Proč toto místo máte/nemáte rádi? Po každém příspěvku se učitel zajímá a zeptá se, kdo další má s místem, o kterém se mluví, stejnou nebo podobnou zkušenost (líbí/nelíbí). V diskusi si žáci uvědomují sebe v prostoru a své preference porovnává s ostatními žáky. Nakonec v diskusi hledáme místo, které je neoblíbené více žáky. Hledáme takový průnik v příspěvcích neoblíbených míst, takové místo, které vadí více nebo lépe většině žákům z nějakého důvodu, který vyplyne z diskuse.

Ziskem zájmu o probíranou věc při úspěšném provedení druhého kroku nastartuje učitel třetí krok první projektové části. Třetí úkol, kterým má splnit očekávaný cíl a je založený na osobním a zároveň kolektivním zážitku. Žáci si na konci diskuse zvolí místo, které považují za nejméně přitažlivé ve svém

Zamyšlení

Diskuze

okolí a spolu s učitelem se na místo vydají. Výběr **neoblíbeného místa** vychází z předpokladu, že oblíbené místo je příjemné navštěvovat a není nutná významná změna. Neoblíbené místo naopak potřebuje naši pozornost, změnu či péči.

Po diskusi a výběru místa skupina žáků místo navštíví. Navštívit a vidět místo osobně je pro každého žáka ve třídě klíčové. Pokud by učitel zvolil variantu předvést žákům fotografie z neoblíbeného místa bez jejich osobní účasti na prohlídce, byly by fotografie ovlivněné učitelem. Zaprvé výtvarné práce žáků se ovlivní viděním světa dospělými očima a za druhé by se nesplnily plánované výstupy projektu – **uvědomění si osobního vztahu k prostoru a k ostatním lidem**. Výtvarná aktivita by pozbyla sebepoznání a nevedla by k úvahám o urbanismu.

Při návštěvě místa učitel vystupuje v roli fotografa. Žáci spolu s učitelem dokumentují místo. Žáci poukazují na jednotlivé nedostatky, které činí místo neoblíbeným učitel je zaznamenává na fotografiích. Výstupem v tomto kroku je pojmenovávat konkrétní nedostatky na daném místě.

Taková analýza pak v architektonické praxi vede k funkčním návrhům a reálným změnám. Pro občana ale **stačí si jich všimnout**. Vystoupit z celistvosti a universality emoce místa a dojít přes evidenci jasných důkazů k opodstatnění naší emoce. To, do jaké míry k tomu dochází, si ověřuje učitel právě svojí rolí fotografa, protože když dostává pokyny od žáků, co fotit, přesně ví, kde žáci vidí, či nevidí nedostatky místa. Vnímavější žáci pak mohou svým průzkumnickým chováním navést ty méně vnímavé. Badatelský přístup či jeho nápodoba mohou přispět ke vzniku nových kognitivních schémat.¹²

Terénní průzkum

---

¹² <http://www.kbt-praha.cz/news/jak-pracujeme-s-nasimi-schematy-/> (29.4.2019)

DRUHÁ PROJEKTOVÁ ČÁST – MĚSTO UVIDĚNÉ

V prvním kroku druhé projektové části se zážitek ukotví reflexí nad nasbíraným fotografickým materiálem. Fotografie se promítnou nejlépe všechny necenzurované.

V druhém kroku před zadáním samotné výtvarné aktivity se celé nové téma opře o **stručný teoretický základ** pomocí prezentace. Cílem projektu není z dětí vychovávat architekty, ale dovést je k pojmenování skutečností, které mohou vést k negativnímu vnímání místa jako celku.

Výroky, které se nacházejí v prezentaci:

Architektura – výchozí bod

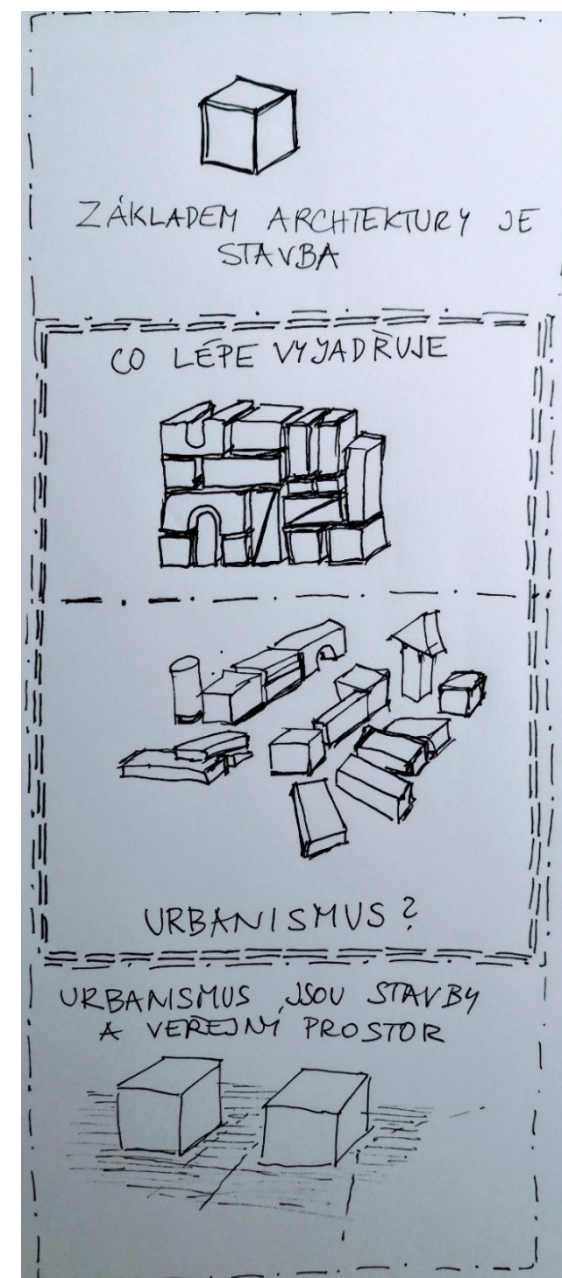
- *Architektura tedy je: obecně řečeno nauka o stavbách. Je to synonymum pro stavitelství?*
- *Každá budova má svou funkci vycházející z potřeb jednotlivce i společnosti.*
- *Jednotlivé potřeby jsou provázány vzájemnými vztahy – tyto vztahy pak předurčují, jak jsou domy seskládané a vzniká tak sídlo.*

Urbanismus

- *Urbanismus se zabývá vztahy mezi domy a mezi městskými částmi. Tyto vztahy jsou uskutečněny tím, co se děje mezi jednotlivými domy a objekty, což je veřejný prostor.*

Veřejný prostor

- *Veřejné prostranství je definováno jako všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory **přístupné každému bez omezení**, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví prostoru.*

Schéma

Urbanismus a člověk – funkce města podle Athénské charty¹³

- **Potřeby (Existenciální) → Funkce**
- Přístřeší → Bydlení
- Činnost, získávání prostředků na přežití → Práce
- Odpočinek → Rekreaace

Funkce jsou záměrně vybrané podle Athénské charty, ačkoliv její vize jsou z mého pohledu dnes již přežitě. Takto charakterizované funkce města jsou vhodným slovním prostředkem, který je pro žáky srozumitelný. S pojmy je třeba pracovat opatrně a klást důraz na to, že urbanismus dnes upřednostňuje syntézu funkcí prostoru. Ideál netkví v modernistickém oddělování městských částí podle funkcí. Dnešní urbanismus cílí na spojování funkcí prostoru – polyfunkčnost. (Gehl, 2012)

Urbanismus jako originální koktejl

- *Aby urbanista navrhl příjemné obyvatelné místo, musí smísit mnoho faktorů. Tyto faktory vycházejí z místa a společenství samotného. A ty pak tvoří originální koktejl, který by měl všem obyvatelům místa chutnat.*

Co pro to můžeme udělat my?

- *Sami nic měnit nebudeme – práci urbanisty nenahradíme, pokud se nestaneme v budoucnu architektem.*
- *Můžeme být pozornější vůči veřejnému místu, umět vnímat detaily*
- *Chovat se slušně a vést k tomu své okolí. (Můžeme se aktivně účastnit veřejných diskusí o tvorbě veřej. prostoru, být členy spolků, případně připívat do politiky místní úrovně)*
- Na konci třetího kroku projektu zadá učitel výtvarnou činnost. Etapa třetího kroku je úmyslně založená na běžné výtvarně didaktické praxi tvorbou, aby žák pociťoval tvůrčí svobodu

¹³ http://old.archiweb.cz/blog.php?blog_id=54177&id_article=337 (29.4.2019)

v rozmezí zadaného tématu. Úryvek z formulace příprav vyučovací hodiny. Učitel úkol zadává tímto způsobem:

- *Začněme přetvářet stará místa pomocí fotografie dotvořená technikou koláže – pojďme vytvořit vizualizaci. Vy jakožto výtvarníci na rozdíl od architektů urbanistů můžete popustit uzdu své fantazii a přetvořit ráz místa naprosto volně.*

TŘETÍ PROJEKTOVÁ ČÁST – MĚSTO POZMĚNĚNÉ

Tato část vychází ze zadání výtvarné činnosti a žáci na díle pracují další výukovou jednotku.

Na konci celého třítydenního bloku před společným hodnocením výtvarných prací se osvojení pojmů ověří pomocí pracovního listu.

ČTVRTÁ PROJEKTOVÁ ČÁST – MĚSTO, TEDY DOMY

Samostatná čtvrtá projektová část je celkově zaměřená na zážitek. Jedná se o artefieticky pojatou vyučovací hodinou výtvarné výchovy. Každý žák si odnáší z vyučovací hodiny prožitek, který popíše a který jej dovedl k novému sebepoznání na pozadí zadaného úkolu. Pracovní část nevede žáka k řemeslné dokonalosti nebo přesnosti. Výtvarný projev a výrazové prostředky jsou nástrojem pro zviditelnění prožitku a jako dokumentace procesu imaginace při plnění zadaného úkolu.

„Artefietika se koncentruje zejména na otázky paralelního rozvíjení i propojování intelektuálního a emociálního potenciálu u žáků. Podkladem k tomu je spojení výtvarné tvorby s její reflexí, a to prostřednictvím dialogu mezi žáky.“¹⁴

Prvním krokem čtvrté projektové části se učitel vrátí k pojmům, které by se měli spolu s žáky znovu vyslovit z projektové části 1-3 pomocí pracovního listu. Pokud se výuková jednotka čtvrté projektové části zařazuje bez předchozích projektových částí 1-3, použije se pracovní list jako úvod do probírané látky – jako motivační vstup do tématu a úvod k pojmům a terminologii. Pokud výuková jednotka čtvrté projektové části navazuje na předchozí výukové jednotky projektových částí 1-3, jsou pojmy

Architektura
je obecně řečeno nauka o stavbách, vymysli nejbližší synonymum pro toto slovo začínající na s...

s _ _ _ _ _ t _ _ _ _ _ í

Napiš sám za sebe, co je pro tebe architektura.

Je pro architekturu důležitá estetická stránka?   zakroužkuj; ANO/ NE

Urbanismus
Urbanismus se zabývá vztahy mezi domy a tyto vztahy jsou vyjadřovány tím, co se děje mezi jednotlivými domy, což je veřejný prostor. Veřejné prostranství je definováno jako všechna náměstí, ulice, tržště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory **přístupné každému bez omezení**, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

Jaký rozdíl je mezi soukromým pozemkem/ stavbou a veřejným prostorem?

Přiřaďte jednotlivé potřeby člověka k funkcím, které se ve městě nacházejí. Jednotlivé funkce města jsou ve městě zastoupeny domy. Přiřaďte typy domů ke správným městským funkcím.

potřeby existenciální	městské funkce	typy domů
ODPOČINEK	BYDLENÍ	rodinný dům sportovní hala nemocnice
PŘÍSTŘEŠÍ	PRÁCE	panelový dům divadlo administrativní budova
ČINNOST, ZÍSKÁVÁNÍ PROSTŘEDKŮ NA PŘEŽITÍ	REKREACE	čínovní dům škola obchodní dům restaurace vila továrna

Ukázky pracovního listu

¹⁴ <http://artefietika.kvk.zcu.cz/clanky/8-teorie-artefietiky/122-mlade-pojeti-vytvarne-vychovy-v-ceske-republice-artefietika>

z pracovního listu naučené a učitel se ke klíčovým slovům a pojmům vrátí pomocí řízeného dialogu a znovu je ožíví a zopakuje. Připomenou se pojmy *sociální vzdálenost v architektuře*. *Osobní prostor – osoba blízká; Společenský prostor – osoba známá, Veřejný prostor – osoba neznámá*. Je třeba zopakovat pojmy, které nás vedou k vědomí propojení pojmu sociální vzdálenost s vnímáním prostoru (typy lidí, jednotlivé kategorie, prostory setkávání). Učitel předkládá kolizní případy jako například: *osoba neznámá a osobní prostor: kolizní místo – výtah, podchod nebo jak si vybrat místo setkání s osobou blízkou na neznámém komplikovaném veřejném místě nebo osoby známé hledají prostor pro setkání za účelem akce – výběr místa a zdůvodnění*.

Učitel žáky povzbuzuje pomocí rozhovoru o způsobech komunikace s lidmi vázanými na prostor, k přemýšlení o sociální vzdálenosti v architektuře. Kolizní případy by měly být z běžného života, nejdůležitější je uvádět konkrétní příklady.

První úkol ve čtvrté projektové části se jmenuje „**Moje místo**“. Učitel vyzve žáky, aby si našli v místnosti místo, o kterém si myslí, že se tam budou cítit dobře a požádá je, aby na místě setrvali. Na splnění úkolu poskytne učitel více času, než je nezbytné. Učitel počká, až má většina žáků své místo nalezené a jsou v něm „zabydlení“. Učitel přidá na úkol krátký nadbytečný čas, který slouží všem, aby se na vybraném místě lépe uvědomili. Poté učitel vyzve žáky, aby se zaměřili na sebe, prohlédli si místo ve svém okolí našli si zajímavý detail a zjistili, na koho v místnosti dohlédnou.

Učitel dále vyzve žáky, aby se zamysleli nad výběrem místa a pokusili se slovně sdělit důvod výběru a zdali by se z výběru místa nedala nalézt spojitost s jeho pocity při vnímání společenského prostoru. Žáci si svá zamyšlení, úvahy zaznamenají do výtvarných deníků a tím si mohou zážitek uchovat.

První úkol čtvrté projektové části žáky připraví na hlavní hru – druhý úkol. Žáci mají na zemi vyznačenou pravoúhlou síť – základní herní pole. (Herní pole si vyučující připraví před programem). Každý žák – hráč dostane na čelo nálepku, na které je napsané jméno budovy podle funkce ve městě s tím, že sám za sebe neví, jakou je budovou. Úkolem hráčů je se rozmístit v rámci herního pole podle funkce budovy, kterou představuje, a hráči si mohou opisem anebo v úplné tichosti pantomimicky sdělovat, jakou jsou budovou a odhadovat, kde by mohli mít své místo ve vyznačené síti na zemi.

Hlavní hra by měla probíhat do té doby, než každý z hráčů s pomocí ostatních hráčů nalezne své místo. Pak si hráči mohou sejmout lísteček, ale zůstávají na nalezeném místě. Zamyšlení nad svým místem

probíhá na nalezených místech. Hráči mluví o svém vztahu k místu, kde stojí a své přidělené roli. Zda je místo vzhledem k funkci budovy, kterou představují očekávatelné a zdali to odpovídá jejich zkušenosti a zdali je smysluplné. Hráči uvádějí důvody nalezení místa a popisují způsoby plnění úkolu. Nakonec se místa na herním poli zafixují pomocí lístečků s názvem budovy, která byla do bodu umístěná. Dalším krokem bude pomocí barevných lepících pásek propojit místa dopravně. Vždy jeden způsob komunikace bude mít jednu barvu. Budou uvedené tyto typy komunikací – pěší, cyklistická, MHD, automobilová. Nakonec hráči přiřadí ke každému umístění budově (objektu) míru pocitu **bezpečí, komunikace, reprezentace**. (Jehlík, 2016)

Na závěr upevníme již naučené názvosloví o funkcích města dle modernistické charty – bydlení, práce, rekreace a doprava z pracovního listu a podrobíme je kritice a poté rozšíříme o další pohled na funkce města a budov. Funkce podle modernistické charty lze názorně představit na příkladu utopistické vize města pro 3 milióny obyvatel od Le Corbusiera, která se snaží funkce oddělovat. Na tomto příkladu lze ukázat, že rozdělit město bezvýhradně s použitím funkcí podle charty není pro obyvatele uspokojivé. Na místo k životu se kladou kromě již zavedených požadavků požadavky nové. Nové požadavky se popisují novými pojmy: polyfunkčnost, diverzita a nové vize o městských funkcích podle Rukověti urbanismu od Jana Jehlíka.

„Polyfunkčnost je výsledkem provázání činností a prostorových charakteristik s měřítkem člověka, a to primárně pěšího.“ (Jehlík, 2016, s. 48)

„Funkce je vztah mezi potřebami obyvatel sídla a projevy jeho prostředí. Potřeby obyvatel jsou relativně stabilní faktor, projevy sídla/obce jsou relativně dynamický faktor.“ (Jehlík, 2016, s. 49)

PÁTÁ PROJEKTOVÁ ČÁST – SYMBOLICKÁ MÍSTA, NEHMOTNÉ DOMY

Nakonec našeho putování Člověka mezi domy, po pomyslném vylepšování našeho okolí a po vymezení několika pojmů z oboru urbanismus, společně město opustíme anebo zbouráme. Co když existuje nebo existovala kultura, která vnímala jako jejich místo k životu celou krajinu a nepotřebovala k tomu žádná města? Další úkoly jsou uvozené představami a viděním krajiny a místa očima domorodých Australců. (Z příprav na vyučovací hodinu)

Poslední část projektu je čistě výtvarná. Jde o výtvarnou výchovu založenou na námětu a technice. Důraz je zde kladen na motivaci. Chceme-li, aby výtvarné práce nesly stopu zvnitřněného prožitku, musí se vyučující při motivaci dostat do role vypravěče. Síla a podstata AUSTRÁLSKÉ kultury je skryta ve velkých příbězích hrdinů a bohů. Všechna kmenová moudrost a náboženství zvané „dreaming“ je přenášeno opakováním těchto příběhů a rituálním následováním cest, které pro ně kdysi v krajině vyšlapali jejich velcí bohové. Ačkoliv tento úryvek zní spíše z nějakého beletristického románu, umění znát dobře a přesně příběhy jim přináší dovednost orientovat se v jinak velice nehostinné a monotónní krajině. Znat tyto příběhy je bez přehánění, když ne jediný tak životně důležitý způsob, jak v nehostinné krajině přežít. Vyučovací hodina je založená na poznatcích z článku Australian Aborigines and The Definition of Place. (Autor Amos Raport)¹⁵ Článek popisuje vztah Aboriginců-Austrálců ke krajině založený na symbolice. Místní architekturu netvoří pevně založené domy ale mobilní přístřešky. Mnohem důležitější než mít zabezpečené svoje movité statky, je zde mít zabezpečený kontakt s matkou přírodou a umět jí naslouchat. Australci Aboriginci žijí v krajině tak, jako kdyby jim byla zapůjčena anebo dokonce jako kdyby oni jí byli vlastněni. Význam důležitých míst není potřeba podtrhávat monumentální budovou. Monument je tvořen v lidských myslích, je to kmenová úmluva vycházející z tradice předávané z pokolení na pokolení. Pro čtení krajiny není potřeba dobrého pozorovacího talentu. Australci Aboriginci čtou a vidí krajinu na základě toho, co o ní vědí z velkých příběhů.

Poselstvím této vyučovací hodiny, je osvobození se ze zažitého vnímání architektury jako prostorů, které jsou definovány zdmi, hranicemi, viditelnou a hmatatelnou barierou. Podstatou je identifikovat

---

¹⁵ https://arch3711.files.wordpress.com/2014/09/rapoport_austaborig.pdf

se se svým okolím na základně vnímání míst přes osobní příběhy a zkušenosti. Vidět ve svých místech, to, co jsme tam zažili. Například domov přeci není bytová jednotka 3+kk, kde jsme vyrůstali. Domov je širší pojem, může to být samozřejmě jen objekt, stejně tak dobře to může být oblast, ale stejně tak dobře to je syntéza vzpomínek. Domov je pocit. Ve výtvarné úloze se budeme nejprve držet záznamu místa jako kdybychom ho mapovali. Mapování bez vrstevnic a bez legendy. Začneme tvořit nejprve plochy, které by měli mít opodstatnění v pohledu na krajinu domoviny z ptačí perspektivy. Žáci zaznamenávají své každodenní cesty, monumenty a místo odkud vyráží do světa a pomocí čtvrtky a barev se vyjadřují. Vytipují místa, která by pro ně mohla být monumentem, z nějakého důvodu. Jak se výtvarné dílo uskuteční a jak bude vypadat, záleží jen na autorovi samotném a jeho osobních příběhů. Pro lepší orientaci v mapách ostatních žáků stanovíme omezení ve výtvarné technice. Naším výtvarným nástrojem jsou vodové barvy, voda, kulaté štětce, pauzovací papíry a Centropeny.

3. Realizace

REALIZACE 1.-3. VÝUKOVÉ JEDNOTKY (MĚSTO OKOLO MĚ, MĚSTO UVIDĚNÉ, MĚSTO POZMĚNĚNÉ)

Studenti jsou v praxích magisterského studia lektorováni a praxe probíhají za přítomnosti fakultních učitelů.

Projekt se uskutečnil v době praxí magisterského studia. Pro odzkoušení projektu jsem zvolila skupiny – třídy na dvou středních školách, které se lišily umístěním budovy školy z hlediska urbánního kontextu. Chtěla jsem vyzkoušet, jak bude projekt probíhat v závislosti na umístění školní budovy podle velikosti sídla. Zda je projekt dostatečně univerzální.

Projekt byl testován a uskutečněn postupně ve třech třídách 2.ročníků ve dvou osmiletých gymnáziích (2.ročník osmiletého gymnázia dále jen sekunda také sedmý postupný ročník základní školy). Jednalo se o skupiny 25 až 30 žáků. Dvě třídy byly z gymnázia v samém centru **Prahy**. (Gymnázium prof. Jana Patočky Jindřišská 36, 110 00 Praha 1). Třetí třída byla z gymnázia ze středočeského města **Hostivice**. Tato třída byla z důvodu rozvrhu výuky tělesné výchovy rozdělena na dívky a chlapce. Projekt jsem testovala zvlášť pro chlapce a zvlášť pro dívky.

Hostivice jsou svou velikostí a samosprávou menší město, ale vzdálenost od Prahy je tak malá, že obyvatelé jsou tím při vnímání místa jako centra regionu zřejmě ovlivněni. Obyvatelé vnímají své město

jako předměstí hlavního města – Prahy. Srůstání měst v souvisle zastavěnou plochu je nezadržitelný směr vývoje osidlování a obyvatelé Hostovic se vnímají dnes jako satelit Prahy. Nicméně odlišnost umístění školní budovy z hlediska velikosti sídla je dostatečně patrná.

REALIZACE ČÁSTI 4-5 (MĚSTO, TEDY DOMY, MÍSTA SYMBOLICKÉ, DOMY NEHMOTNÉ)

Tato část projektu byla odzkoušena při příležitosti sebezkušenostní dílny pro pedagogy mateřských škol pořádaných v rámci přednáškového cyklu pro studenty pedagogiky mateřských škol na PedF UK. Sebezkušenostní dílna spočívala ve zprostředkování zážitku být opět v roli žáka. Moje úloha spočívala v roli učitele. Jako učební materiál posloužila 4. a 5. část výše popsaného projektu. Dílny se účastnilo celkem 6 účastníků. Dílna se uskutečnila 4.5. 2019.

Zkušenost být v roli žáka, která je po výuce reflektovaná, je oboustranně výhodný koncept v pedagogickém prostředí. Student, který má již ze svého studia teoretické podklady a jeho pohled je nenávratně profesně deformovaný si po bezprostředním prožívání může uvědomovat úskalí procesu vyučování, zároveň si může na vlastní kůži vyzkoušet odlišný styl vyučování, zamyslet se sám nad sebou – jaký je jeho styl vyučování. V neposlední řadě taková aktivita přináší oborovou inspiraci. Student, který si zkouší roli učitele si může vyzkoušet, jestli příprava sedí časově, zda je motivace vybraná vhodně, jestli se mu daří naplňovat cíle. Při závěrečné reflexi je snadné si ověřit, zda byly předpoklady naplněny díky dialogu v rámci kolegů z oboru, kteří dokáží vyjádřit své prožitky a zároveň poskytnout konstruktivní kritiku.

Pro lepší poznatky ještě s větším odstupem při reflexy byl k realizaci přizván hospitující učitel s dlouholetou praxí.

4. Reflexe projektu REFLEXE ČÁSTI 1-3 (MĚSTO OKOLO MĚ, MĚSTO UVIDĚNÉ, MĚSTO POZMĚNĚNÉ)

„To, jak se staráme o místo, můžeme pozorovat v detailech a možnost změny je skryta ve změně těchto detailů.“ (transkript výpověď žáka sekundy B, GPJP a z diskuze 10.11. 2017)

Projekt měl v každé třídě jiný průběh, ale ve všech třech třídách jsme v rámci časového plánu splnili výukový cíl.

V úvodním představení projektu je uvedeno, že lze výukové jednotky zařadit do učebních plánů nezávisle na postupném ročníku universálně, bez ohledu na konkrétní věkovou skupinu. Po zkušenosti s testováním projektu lze uznat skutečnost, sekunda, sedmý postupný ročník základní školy, je k tomu nejméně vhodná. Důvody jsou následující: za prvé přechod mezi prvním a druhým stupněm základní školy znamená pro žáky změnu, střídání učitelů v jednotlivých předmětech, za druhé žáci obecně nepovažují výtvarnou výchovu za předmět, kde se vyučuje teorie například pomocí výkladu či jiné informačně sdělovací metody, a pokud k tomu nejsou vyučujícím vedeni již dříve, je pro ně náročné tento fakt přijmout nebo se soustředit v celém čase výukové jednotky, za třetí sedmý postupný ročník na druhém stupni základní školy je pro žáky, náročné období z hlediska vývojové pedagogiky. Z testování projektu vyplynulo, že je vhodnější zařadit projekt buď v 6. postupném ročníku, kdy jsou žáci vystaveni změnám ve stylu vyučování, a proto je pro ně přirozenější přijmout změnu ve stylu výuky výtvarné výchovy anebo pak až později v 8. postupném ročníku, kdy většina žáků dokončuje svůj přerod od dítěte k adolescentovi. *„Nejsou již tolik zaměstnaní hledáním sama sebe a téma péče o své okolí je niterně nedráždí (...).“ (Kern, 2015, s. 177), jak se například ukázalo v chlapecké části sekundy na gymnáziu v Hostivicích.*

a) Hostovice

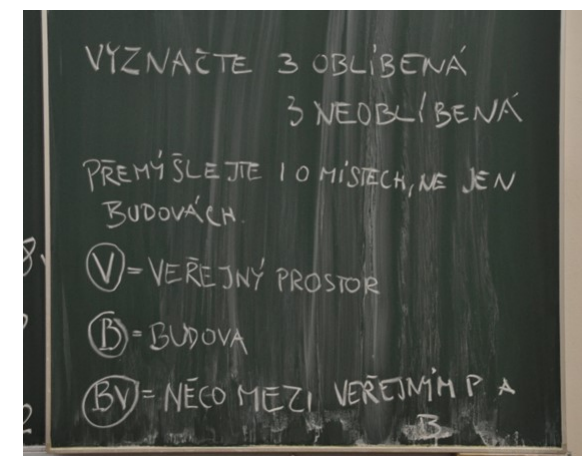
Praxe na gymnáziu v Hostivicích byla provedena pod vedením fakultní učitelky Mgr. Jany Kerhartové. Jana Kerhartová je absolventkou katedry výtvarné výchovy na Pedagogické fakultě Karlovy Univerzity v Praze, toho času dokončuje doktorské studium na Karlově Univerzitě.

V Hostivicích byla sekunda z důvodů organizačních rozdělena na dvě skupiny, a také podle pohlaví žáků na dívky a chlapce. Toto specifické rozdělení žáků se v současnosti používá ve vyučovacích hodinách tělesné výchovy. Pouze chlapecká nebo dívčí třída přinesla do provedení testovaného

projektu zvláštnosti a výchyly proti očekávání. Náročné bylo dodržet postup při vedení vyučovací hodiny a dovést žáky k vytčenému cíli, zvládnout roli učitele nebylo jednoduché. U chlapecké skupiny se namísto vyučování, tedy plnění úkolů projektu, většina času věnovala hledání vhodné metody předání poselství skrytého v projektu. Hodně času se ztratilo udržováním pořádku ve třídě a někdy i počátečním vymezováním rolí. Metoda použitá v projektu byla pro žáky při vedení výtvarné výchovy nová a žáci zprvu hledali pro sebe pochopitelné a jasné požadavky, na jaké byli zvyklí z předchozích období. V dívčí skupině nebyl problém s udržováním pořádku ve třídě, ale i v této skupině metoda přinášela žákyním příliš svobody, na kterou nebyly zvyklé, která však nepřinesla očekávanou spontánnost a tvořivost. Celý projekt jsem i přes tyto nesnáze dokončila a získala z hlediska pedagogické praxe mnoho modelových mikrosituací, které pro mě budou dobrou zkušeností do další práce učitelky. Fakultní učitelka Jana mi byla velice vstřícnou průvodkyní celých praxí. Díky její podpoře jsem u obou skupin dokončila projekt, tak jak byl naplánován.

Atmosféra ve třídě testovaný projekt je vystavěn tak, že před tvorbou samotnou probíhá poměrně rozsáhlá motivace, ve které se od žáků vyžaduje přemýšlení, diskutování, vzájemná komunikace, představivost či vyhodnocování. Ani jedna z těchto činností není pro klasicky pojatou výtvarnou výchovu běžná. Při vedení vyučovacích hodin výtvarné výchovy jsem vyzorovala, že žáci hostivického gymnázia si přichází do těchto vyučovacích hodin relaxovat (Brücknerová, 2011), odpočinout a nečekají od tohoto předmětu výrazné nároky na jejich zapojení se do průběhu hodiny v případě diskusí a burzy nápadů. Přicházejí si něco vytvořit podle pokynů učitele a s čistou hlavou jít do dalšího vyučování (důležitějších předmětů). Metoda projektové výuky byla žákům cizí. S tímto postojem do značné míry bojovala i moje fakultní učitelka dlouhodobě. S metodou provádění projektu souhlasila a vyjádřila se v tomto smyslu i v následných hodnoceních. U dívčí skupiny proběhlo přijetí praktikující studentky a jiných metod výuky bez potřeby zajišťování kázně – v klidu a bez efektu iluze kázně. Dívčí skupina mě přijala a přijala tedy i mé vedení.

U chlapecké skupiny byl znát odstup již od prvního momentu, patrně jen z principu (stav provokace). V průběhu vyučovacích hodin jsem vyzorovala určitý nesoulad uvnitř chlapeckého kolektivu, který byl také příčinou hluku ve třídě, nežádaného pohybu žáků po třídě. Nikdo z žáků se v této situaci necítil dobře včetně mě v roli učitelky. Žáci si vytvářeli vzájemnými slovními napadeními nepříjemnou atmosféru, která se v průběhu vyučovací hodiny i zhoršovala. Ve třídě nefungovaly seberegulační

3 a 3 místa

vlastnosti skupiny. Hodnocení provádění projektu v chlapecké skupině se týká více chování žáků, nikoli praktických výstupů projektu. Nepříznivě jsem vnímala, že jako mladá žena jsem vyučovala v čistě chlapecké třídě. Uvědomila jsme si na celé situaci, co všechno může ovlivňovat kolektiv dětí. Dříve na dívčích školách učili jen ženy a na chlapeckých jen muži. Smíšený kolektiv by mohl v tomto případě přinést alespoň určité funkční prvky regulace kázně v kolektivu. Chlapci nastavování mantinelů při vymezování rolí potřebovali a bylo mi jasné, že pokud ve skupině nenastavím takzvaný stav 0, kdy se skupina uklidní a z něhož budeme moci vždy vyjít dál, bude ve skupině nesnadné vyučovat. Na nácvik stavu 0, však v rámci 4 týdnů s nabitým edukačním programem nebyl prostor, a tak jsme trochu "válčili" a role si vymezovali.

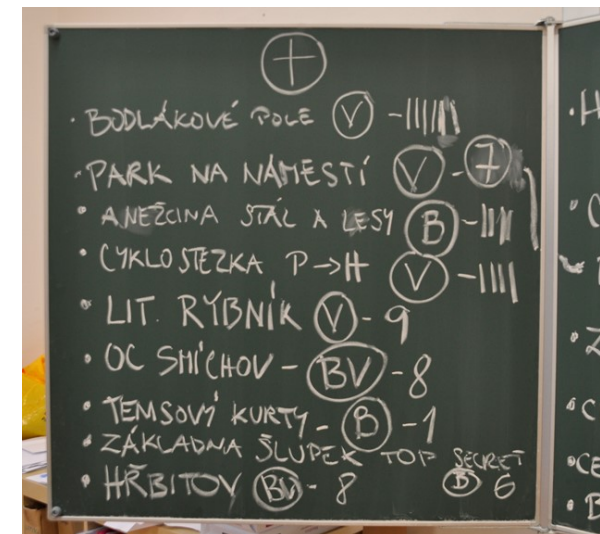
Průběh projektu v dívčí skupině

Dívky měly za úkol se orientovat v mapě. Měla jsem nejprve obavy, že u žákyň sedmé třídy bude problém s orientací v mapě. Praxe moje obavy vyvrátila. Dále, když jsme s dívkami vypisovaly místa pozitivně vnímaná a místa negativně vnímaná, bylo důležité všechny naše kroky srozumitelně zobrazit na tabuli.

Při plnění výukových cílů je třeba průběh vyučovací hodiny srozumitelně zaznamenat, zobrazit. Dívčí skupina byla úplně první v pořadí, kde jsem začala projekt učit. Dívky rozuměly úkolům a s pečlivostí dívkám vlastní je plnily a dodržovaly vymezený čas. Přímou při provádění projektu ve výuce mě napadaly náměty a nápady na vylepšení, které jsem v přípravě hodiny v časovém plánu neměla. Například se mě dívky stále opakovaně ptaly, kolik míst mají v mapě znázornit a jak. Potřeba zachovat pracovní klidnou atmosféru, která při tomto individuálním úkolu ve třídě panovala, mě vedla k tomu, že jsem úkol v bodech napsala na tabuli. Dívky tento organizační krok zaregistrovaly a přijaly jej jako dobrou pomůcku. Nikomu už jsem pak dále nemusela vysvětlovat, jaké je zadání. Tento postup jsem použila ve všech dalších třech odučených hodinách.

Ocenila jsme v tuto chvíli členění a přizpůsobivost klasické třílísté tabule na křídle, která krásně posloužila pro přehledné oddělení zápisů na tabuli.

Diskuze s děvčaty plynula velice příznivě. Dívky si vybraly za nejoblíbenější místa, která jim přinášela klid, např. rybník nebo hřbitov. Důvody byly až mile dospělé a věcné. U hřbitova i rybníka si cenily přírody a možnosti vycházky. Dívkám nejvíce vadila budova Základní školy Hostovice. Místa, která byla

Hostovice; pozitivní, dívčí třída

Hostovice, negativní, dívčí třída

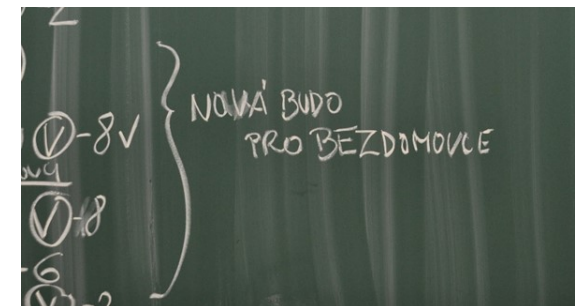
soukromá a kde veřejnost nemá právo do nich zasahovat, byla z diskuse vyloučené. Z veřejných míst, pak vybraly dívky taková místa, která jsou klíčová pro společenské děje města. Dívky vybraly náměstí a zastávku. Místa jim vadila hlavně kvůli negativním sociálním projevům.

Závěr diskuze nakonec přinesl výsledné rozhodnutí. Návrh byl sice naivní, ale ve své podstatě správný. Jedna skupinka dívek navrhla, že zařídí domov pro bezdomovce. Tento nápad jsem se rozhodla v jeho myšlené podobě podpořit, dát do souvislostí s příčinami a předat dívkám základní přehled, jak lze lidem na okraji společnosti pomoci v rámci systematických prostředků. Na další hodinu jsem již předem připravenou prezentaci upravila a rozšířila o téma bezdomovectví, které přinesla vyučovací hodina předcházející.

S pomocí učitele v roli průvodce bylo za nejproblematictější místo vybráno veřejné místo – autobusová zastávka. K vycházce nakonec s touto skupinou nedošlo, protože venku byl opravdu silný déšť. Musely jsme se spokojit s náhradní „mokrou“ variantou, kterou navrhla fakultní učitelka Jana. Místo jsme si prošly ve virtuální realitě google maps. Tento postup nám přinesl povědomí o místě. Nedošlo však k zážitkovému momentu, kdy by se žákyně učily místo vnímat i s jeho atmosférou a detaily. Zážitek skončil digitálně sterilní.

Je nutné poznamenat, že průběh diskusi jsem v roli průvodce neomezovala v obsahu, ale pouze ve formě (délka příspěvku, vhodný projev). Vybrané místo jsem vlastně poznávala díky dívkám a jejich příspěvkům. A navzdory mému strachu, že z diskuze může vzejít jako výsledek také hezké funkční místo, které nemá nedostatky a které vadí hlavně proto, že nespĺňuje představy adolescenta o dobrém místě, nakonec děvčata vybrala opravdu problematické místo z hlediska město tvorby.

Byla jí velice vytížená autobusová zastávka na hlavním tahu v blízkosti náměstí. Zastávka je součástí širokého chodníku, takže zde nedochází k tak komplikovanému křížení funkcí. Největší problém, mimo to, že celý hlavní silniční tah vede středem městečka, vidím v městském mobiliáři tohoto místa. V širším pohledu lze k hodnocení místa připojit přílehlou samoobsluhu, která se zastávkou, místem, kde se denně vystřídá mnoho lidí, vůbec nekomunikuje a její vchod je orientovaný na parkoviště za budovou samoobsluhy. Architektonická hodnota celé budovy je nevalná. Hodnocení budovy za zastávkou ale nebylo předmětem našeho zájmu.

Sociální kontext

Google street view 1

Google street view 2

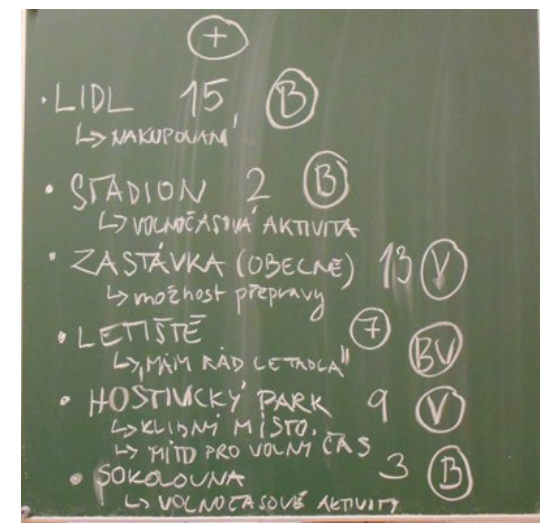
Následující části projektu proběhly víceméně bez odchýlení od plánu. Výsledné práce by se daly rozdělit do tří souborů podle toho, jak na mě dívky zapůsobily při motivační debatě. Přišlo mi, že jsou ve skupině dívky v období „těžké puberty“, dívky působící mentálně vyspělejší, umírněné a dívky, které svým projevem nepatřily ani do jednoho souboru – každá dívka z třetího souboru do diskuse přinášela své původní nápady. Dívky – puberťačky volily podobné náměty jednorožce a duhy při úkolu zlepšení místa koláží, jedna od druhé „opisovaly“. V jejich podání se změna místa soustředila na okolí zastávky, nikoliv na zastávku samotnou. Zastávku vylepšily dětským řešením, a to zábavním, hororovým nebo „duhovým“ parkem. Podle slovní obhajoby jejich záměru vyplynulo, že zlepšení spočívá v tom, že by lidi měli kde „zabít čas“ při čekání na autobus. Skupina dívek realistek „umírněných“ pracovala s jednotlivostmi, zaměřily se na doplnění městského mobiliáře a na změnu autobusové čekárny, například zvětšením prostoru čekárny. U některých návrhů, přibyla houpačka, nebo dívky nechaly zastávku působivě zazelenit. Na jednom obrázku přibyl stánek se zmrzlinou. Jedna dívka ke všem nápadům přidala ještě dobíhající pás na dobíhání autobusu, protože jí trápilo, že lidé, kteří běží na autobus, jsou bezohlední a strkají do čekajících na zastávce. Právě tento nápad považuji za nejchytřejší a nejnápaditější výsledek pozorování a posuzování místa, protože na zastávkách meziměstských autobusů většinou čekají lidé v řadách a musí do vozu nastupovat postupně přes vstup u řidiče. Občas lidé začnou tvořit řady ještě před příjezdem autobusu.

Průběh projektu v chlapecké skupině

Ve srovnání s dívčí skupinou u chlapecké skupiny byl velký problém udržet pozornost. Toto je popsáno v části atmosféra ve třídě. Kolísání pozornosti a zájmu o průběh projektu mělo za následek mnoho odchýlení od plánu. Při samostatné práci nebyl klid. Při vedení diskuse chlapci nedodržovali základní pravidlo „mluví jenom jeden“ a nebyli schopní si vzájemně naslouchat. Uspořádání lavic do tvaru U a tedy možnost vidět si do obličeje, obvykle příjemné uspořádání třídy, vedlo žáky k vzájemnému ukazování si posunků a vyměňování pohledů na úkor plnění výukových cílů. Mě v roli učitelky nakonec nezbylo nic než přesunout lavice zpět do klasické třídní formace. Přes mnoho obtíží jsem se ale dozvěděla, že k oblíbenému místu patří Lidl, což je ale soukromý objekt, a pak hlavní park na náměstí, který považují za klidný. Nejvíce negativně se žáci vymezili celkově vůči své bývalé základní škole, což je také soukromý objekt a z veřejných míst neměli rádi Hostivický les a zídka v parku u školy, protože tam chodí mladí (ale oproti nim starší) lidé kouřit a pít.

Ukázka díla, dívčí třída

Hostivice, pozitivní, klučičí třída

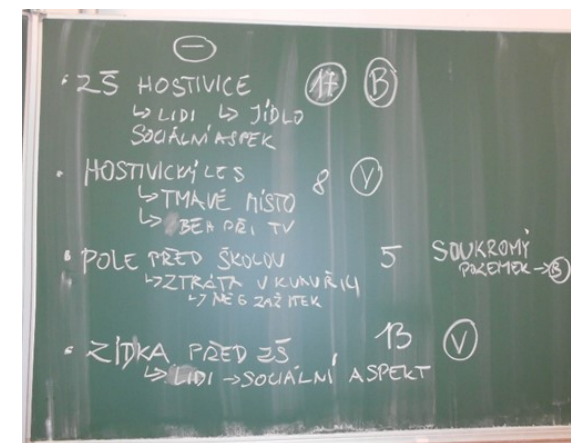

Vydali jsme se tedy na terénní průzkum místa. I po cestě na prozkoumávané místo se projeví problémy s udržení pozornosti a kázně. Když jsme došli na klidnější místo, museli jsme přerušit průzkum a vysvětlit si, že jejich chování je vysoce rizikové a že v jejich věku by si měli uvědomovat hodnotu svého i cizího života. Na vybraném místě se pak opakovala situace, kdy žáci nebyli schopni souvislého vyjádření a překřikovali se. Další rušivý prvek při provádění této části projektu byla skutečnost, že na zkoumaném místě u zídky se objevila skupinka mladých lidí, která místo kolem zídky obsadila a přivlastnila si jej pro své potřeby. Nastala ve skutečnosti situace, kdy bylo veřejné místo přivlastněné pouze několika jedinci a bylo nepříjemné se v blízkosti místa zdržovat. Žáci opět zažili špatnou zkušenost, pro kterou si zídku vybrali jako problematické místo. Museli jsme se od místa držet dál, aby nedocházelo ke slovním potyčkám mezi okupanty zídky a žáky a mohla být dokončená zážitková část projektu.

Nakonec žáci došli k závěru, že největší problém je neprostupnost daného místa. Zeď tvoří hráz. Zídka postrádala jakýkoliv smysl a funkci v daném místě. Prostor za zídkou je stejně přístupný jako prostor před zídkou. Zídka je možná objektem s nějakým historickým významem, ale bez zpřítomnění její funkce, obrození a zapojení do života města. Místo je zanedbané, neupravené a zabarvené sprejem.

Při cestě zpět jsem s několika žáky vedla zajímavé rozhovory s úvahami o městě a problematice graffiti. V tu chvíli jsem litovala, že se žáci nejsou schopni navzájem poslouchat, že nejsou schopni navrhnout téma a promluvit si o věcech ve společné diskusi.

Další hodina měla začít mým výkladem. Po konzultaci s fakultním učitelkou jsem ale přehodnotila plán. Ve třídě bylo nemožné vést výklad, proto jsem se uchýlila k opatření. Chlapci taky předchodí hodinu špatně snášeli nové neznámé aktivity v rámci výtvarné výchovy. Měli pocit, že to do hodiny výtvarné výchovy nepatří. S fakultním učitelkou jsme se domluvili tedy na tom, že výklad nebude a místo toho si chlapci vyplní pracovní list, který měl sloužit pro účely didaktické diagnostiky, pro ověření znalostí. Protože jsem potřebovala, aby pracovní list sloužil také jako informační materiál, který je schopný samoobslužně informace předat, sestavila jsem jej tak, aby se otázky dali logicky vyplnit. Pracovala jsem s úlohami typu: interpretace vlastním slovem, „doplňovačka, přiřazovačka“ a veškerý informační materiál jsem k tomu dodala. Až na jednu výjimku obecné znalosti, jsem se snažila pracovní list založit na deduktivních úsudcích. I přesto, že jsem proti sumativnímu hodnocení, byla jsem okolností donucena tento pracovní list zadat na známky a nakonec se pracovní list stal testem. Test bez

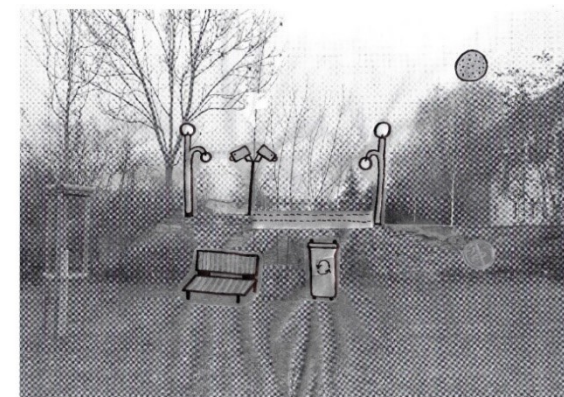
Hostivice, negativní, chlapecká třída

Terénní průzkum, zídka

přečozích informací se stal trestem. Zpětně teď vyhodnocuji, že to nebyl správný krok, protože jsem žáky nechtěla v žádném případě trestat vzděláváním. Na druhou stranu jsme ráda, že k takové situaci došlo, protože mě to donutilo se nad pracovním listem zamyslet více a myslím, že je teď list použitelný nezávisle na typu výkladu, možná i nezávisle na celém programu projektu. Za tuto zkušenost jsem ráda, protože si myslím, že dobře sestavený pracovní list je něco, co se ve výtvarné výchově příliš nepoužívá. Přitom je to praktický nástroj, jak žákům předat informace, a přitom nevést výklad frontální výukou. Po „testu“ jsem se rozhodla přeci jen zařadit výklad. Fakultní učitelka, která znala kolektiv již od začátku školního roku, vyzorovala, že chlapce zaujme, když je výklad zaměřen na výtvarné techniky a námět či téma upozadit. Zařadili jsme tedy názorný výklad o lineární perspektivě a žabí perspektivě. Zákonitosti perspektivy zvládám prakticky dobře, proto jsem na výklad nepřipravila pečlivě. Měla jsem pocit, že jim to ukážu a vše jim vysvětlím. Jenže práce na tabuli není až tak snadná a vytvořit rovný horizont pomocí křídly se pomalu proměňovalo v nezdar a dílčí prohru. Chlapci se mi vysmívali a ztrácela jsem odvalu k dalšímu výkladu.

Protože to byla třetí praxe mého života, nejistota narůstala. Nakonec jsem improvizovala a situaci zachraňovala tím, že jsem vyvolala nejvíce útočného žáka, aby krychli v perspektivě na tabuli nakreslil sám. Považuji tento krok za nepedagogický, protože využít žáka, aby vyřešil přítomností u tabule nejistotu učitele není korektní, spravedlivé. Žák byl samozřejmě v kresbě křídou na tabuli stejně nešikovný a jeho výkon odpovídal jeho kresebné nezkušenosti, takže nám na tabuli začaly vznikat geometrické obrazce, kterých se v pubertální sedmé třídě chcete spíš vyvarovat, protože v chlapcích vyvolávají neklid a myšlenky, které jsou těmto obrazcům vlastní. Musela jsem si vytvořit mentální hranici a nepřipustit dvojsmyslnost celé situace. Zda si toho žáci všimli či ne, nemůžu posoudit, rozhodně jsem nezaznamenala žádný verbální ani neverbální projev, který by mi to potvrdil. Tabuizovaná témata a politika nás provázeli již od první hodiny. A bylo těžké se vyvarovat soudům a hodnocením, protože žáci pokládali často otázky, úplně mimo rámec projektu. Ctím školu jako apolitické prostředí a model učitele jako průvodce vzděláváním a bylo v rozporu s mým přesvědčením, reagovat ve chvílích, kdy po mě chlapci chtěli rychlé vyhraněné odpovědi a názory na různé otázky. A to i na témata, kterým vlastně do hloubky nerozumím. Musela jsem tedy stále dokola opakovat, aby se drželi zadaného úkolu. Jen v jednom jediném případě jsem se nezdržela komentáře a jasně jsem vyjádřila svůj názor a postoj, a to v případě projevů nacismu. Předpokládám, že si chlapci připadali zajímaví a dospělí.

Ukázka díla, chlapecká třída

Nakonec jsem zadala úkol na perspektivu a zadala výtvarný úkol. Někteří žáci se do vypracovávání úkolů nebyli ochotni zapojit podle pokynů a od úkolu odcházeli. Pro tento případ jsem společně s fakultní učitelkou připravila náhradní úkol, který jsem musela zadat. Náhradní úkol měl žáky přimět ke kázi a spíše je vychovávat k ochotě naslouchat a k tvořivému přístupu při přijímání nebo odmítání nabízených úkolů. Náhradním úkolem byl článek, který se dotýkal obsahu v projektu a žáci měli pro kontrolu odpovědět na otázky, jak článku porozuměli. Místo výtvarné práce dostali za úkol číst. Úkol čtecí mohl být chápán jako postih za odmítnutí úkolu výtvarného.

Chlapci, kteří se výtvarně projevovali, se většina ve svém výtvarném díle vyhnuli barvám i barveným pauzákům, které jsem pro ně připravila. Návrhy tvořili převážně sami za sebe. Nedocházelo tak jako u děvčat k opisování námětu jeden od druhého mezi sebou. Při hodnocení prací jsem nenašla žádný společný prvek. Opakovali se nápady k odstranění nebo zušlechtění zeleně okolo zídky, odstranění zdi, doplnění městského mobiliáře, probourání zdi, nebo její využití na legální graffiti.

b) Gymnázium prof. Jana Patočky – Praha 1

Gymnázium leží v centru Prahy v ulici Jindřišská. Škola je oddělená od rušného provozu ulice a tramvajové zastávky. Praxi jsem vykonala pod vedením fakultního učitele Mgr. Jiřího Hanuše, Ph.D, který je absolventem Pedagogické fakulty Karlovy university, obor výtvarná výchova. Gymnázium prof. Jana Patočky je osmileté gymnázium. Ve školním roce 2018/2019 byly dvě třídy sekundy, sedmého postupného ročníku základní školy. Dostala jsem obě sekundy. Projekt jsem vyučovala vzhledem k rozvrhu v obou třídách ve stejný den. Ve třídách bylo třicet žáků. Výtvarný ateliér byl v místnosti normální třídy. Prostor třídy byl zmenšený o úložný prostor na výtvarné potřeby v zadní části. Místnost tak nenabízela mnoho prostoru pro práci třiceti žáků.

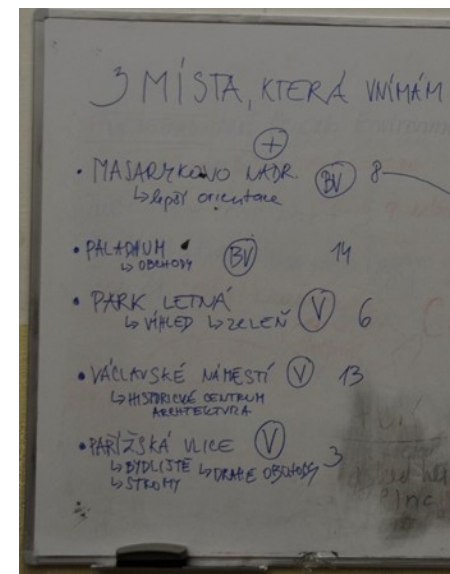
Atmosféra ve třídách

Třídy jako skupiny byly početné. Počet žáků byl přibližně stejný jako počet žákyní. Skupiny byly smíšené. Při uskutečňování projektu se žáci a žákyně zapojili do úkolů a připravené úvodní náměty a scénáře žáky a žákyně dostatečně vybízely a vedly při plnění výukového cíle. Třídy nevykazovaly žádné nestandardní výchylky v chování. Při práci nedošlo k žádným výrazným výchovným střetům, které by bránily klidnému průběhu provádění projektu.

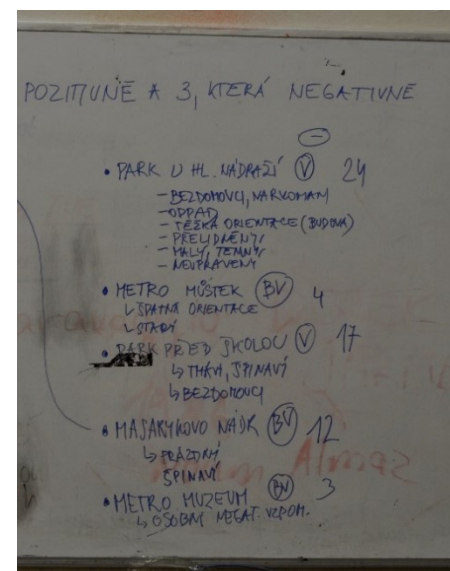
Průběh v II.A

V porovnání se sekundou v Hostivicím, kde jsem učila vždy jen půlku třídy, byla početná třída nezvyk a byla to nová zkušenost. Dvojnásobek dětí při organizaci zabere dvojnásobek času. Proxemika je mnohem náročnější. Při zadávání úkolu v první skupině jsem byla v určité časové tísní.

Žáci a žákyně měli problém se orientovat v připravených mapách, protože zástavba v centru Prahy je hustá a domy mají podobný charakter a objem. Někteří se mohou hůře orientovat ve skutečných ulicích města a úkol, který jim určuje orientovat se v mapě budov husté zástavby města, může být náročný na představivost pohledu z ptáčí perspektivy. Žáci a žákyně jsou vždy pomyslně ztraceni v labyrintu městské zástavby, která je všude obklopuje.

GPJP, pozitivní, II.A

GPJP, negativní, II.A

Výsledky diskuse ukázaly, že třída vcelku poctivě plní zadání a zaměřila se na veřejná prostranství a kvazi veřejná prostranství. Žáci byli schopní přirozeně formulovat typologie veřejného prostranství. V II. A se dařilo lépe vyhledávat jádra problému než v II.B. Zajímavý moment nastal, když se při diskusi jedno místo stalo oblíbeným i neoblíbeným. Není jeden úhel pohledu, věci nejsou černobílé. Žáci dokázali vést kultivované dialogy a naslouchali si.

Z hlasování vyplynulo, že žákům se nejvíce líbí obchodní centra, která jim zajišťují zábavu, občerstvení v době volných hodin a zároveň volný a bezpečný prostor. U negativně působících míst měla třída jasno. Skoro většina hlasovala pro park u Hlavního nádraží, kterému se lidmi v okolí přezdívá „Sherwood“. Byl to můj tajný tip. Jsem bývalou žákyní tohoto gymnázia a okolí důvěrně znám. Je to rozhodně nejproblematičtější místo okolí školy. Byla jsem ale překvapena, s jakou samozřejmostí žáci místo určili.

V další fázi jsme měli jít ven na terénní průzkum. Počasí se vydařilo a nic nebránilo průzkum v terénu uskutečnit. Při počtu 30 žáků ve třídě je tento plán hůře realizovatelný, protože je to příliš velká skupina, aby učitel mohl dělat kvalitního dokumentaristu žakovských postřehů na zkoumaném místě tak, aby se dostalo na všechny a aby měl učitel o žácích a žákyních přehled. Bylo tedy velkou pomocí, že jsme si s fakultním učitelem Jiřím třídu rozdělili na dvě skupiny a každý se stal průvodcem pro jednu z nich. Toto rozdělení bylo praktické vzhledem k velikosti daného území. Bylo by nemožné obejít tento park celý v časové dotaci a přitom mít možnost se pozorně dívat. Rozdělili jsme si území parku a každá skupina prozkoumávala jen část terénu.

Skupina si všímala hodně detailů: graffiti, odpadků, bezdomovců, přelidněnosti. Vycházka na žáky zapůsobila a probudila v mnoha z nich chuť se zapojit do „žakovských občanských iniciativ“, aby se mohli snažit prosadit změny ke zlepšení. Některé návrhy na změny byly šokující a měly charakter až záškodnických akcí vůči většinové společnosti. Měly působit rychlý účinek. Jeden žák se začal ptát, jak by mohl zařídit, aby byla na hlavním nádraží legální grafity zed'. Chtěl na místo přivést mladé lidi, kteří pro něj představují pozitivní energii a symbol nových začátků.

Další vyučovací hodina proběhla podle plánu. Žáci využili mnoha možností výtvarných prostředků a výtvarných technik. Fakultní učitel Jiří vede žáky velice pečlivě a cení si dobře odvedené práce po

Hlavní nádraží, nepořádek na schodech

Hlavní nádraží, neudržovanost 1

řemeslné stránce. Z mnoha prací byl cítit smysl pro prostor, pokusy o perspektivní znázornění, barevná citlivost, vyvážené kompozice.

Obrázky se natolik lišily náměty a nápady a osobitým provedením, že nebylo možné je zařazovat do souborů se společným prvkem, jak to umožnily obrázky u dívčí skupiny v Hostivicích.

Pro žáky, kteří měli práci rychleji hotovou, jsem ještě přimyslela komiksový úkol. Aby vyjádřili tři situační obrázky od třech různých typů lidí, jak by asi na jejich změnu pohlíželi.

Uvedme si ukázkou žáka, který splnil oba úkoly.

Průběh v II.A

První samostatnou část žáci a žákyně provedli rychle. Nepotřebovali tolik času na to, aby si rozmysleli, co mají rádi nebo nerádi. Měli poměrně jasně určené priority. Nedochozelo k diskusi, k obhajování postojů. Ukázalo se, že rychlé odpovědi a výroky souvisely s prostými, bezprostředními okamžitými vyjádřeními myšlenek přizpůsobené úzce osobním potřebám. Pro žáky bylo těžké brát do úvahy a hodnotit více údajů z veřejného teritoria nejen primárního. Pro průvodce diskusí bylo mnohem těžší

u žáků probudit zájem o diskusi samotnou a vylákat je z jejich vlastních stínů: „*Pokud splním úkol, práce pro mě skončila a mám po starostech*“. Tento způsob plnění úkolu se potvrdil i při výběru míst.

Nejednalo se o místa blízka školní budově, ale výběr míst dosáhl i do jiných městských částí. Mnoho míst bylo dostatečně jasně určeno a žáci a žákyně se zaměřovali při diskusi o výběru na své individuální osobní potřeby. Za nejhorší místo byl bez překvapení opět zvolen park před Hlavním nádražím. Diskuse byla hodně ovlivněná dominantním žákem, který ovládal její průběh. Pro moderátora diskusí bylo těžké se prosadit tak, aby byl časový prostor příspěvků pro všechny stejný. Projevy chování každého žáka ve třídě byly ovlivněny tímto jediným žákem, který určoval klima třídy. Silná vůdčí osobnost se může zdát být jednou jako žáci a žákyně nevýhodou. Při jiné aktivitě se tato nevýhoda může proměnit ve výhodu. Při průzkumu terénu v parku před Hlavním nádražím žáci nemohli minout venkovní prosklené schodištvé autobusy, propojující halu zakopanou pod magistrálou a parkoviště na střeše nádražní haly vedle magistrály.

Terénní průzkum, Hlavní nádraží 1

Ukázka díla, II.A

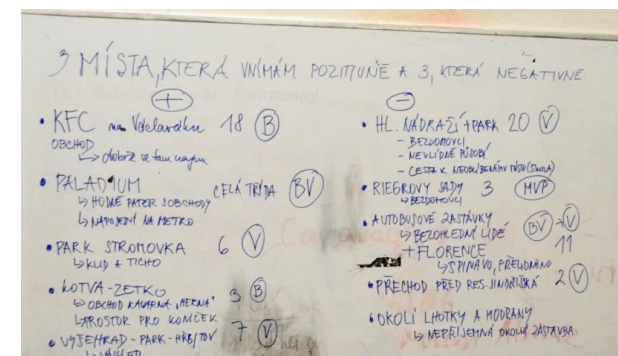
Dominantní a vůdčí typ vyprovokoval skupinu k prozkoumání schodiště. Tuto stezku odvahy po jeho vzoru nakonec absolvovala celá skupina. Schodiště již dlouho neslouží k propojení míst. Nikdo jej nechce používat, a proto se stala noclehárnou pro bezdomovce. Smrdí to tam jako na toaletách a místo vypadá jako smetiště. Pro žáky to byl silný zážitek. Díky tomuto činu jsme se dostali k tématu ztráty funkce objektu ve veřejném prostoru. Byla to názorná ukázka, jak se místo přirozeně promění dle potřeby a požadavků lidí, kteří prostor používají, v tomto případě bezdomovců. Pokud schodiště nikdo nenavštěvuje je přeci vhodným přístřeškem pro lidi bez domova při nepříznivém počasí. Proč ale schodiště lidé nevyužívají? Protože jim nemají potřebu chodit, schodiště nevede k žádnému cíli, tyto a jiné skutečnosti jsme si díky společnému zážitku vysvětlili.

Další práce probíhaly podle plánu. Organizační detail přispěl k celistvosti výpovědi a doplnění projektových prací. Požádala jsem žáky, aby z druhé strany připojili ke svým dílům krátké písemné vysvětlení. Tento dílčí úkol jsem zadala i u ostatních tříd, ale odděleně na list papíru, což se ukázalo velice nešikovné, protože list papíru se hůře připojuje k výtvarné práci a nakonec se může ztratit. Připojené texty jsou většinou velmi zajímavé a je tedy praktické mít je napsané na zadní straně obrázku a mít text i obrázek k nahlédnutí.

c) Seminář pro pedagogy mateřské školy

Výuková jednotka čtvrté projektové části byla zařazena bez předchozích projektových částí 1-3. Byl použit pracovní list jako úvod do probírané látky, jako motivační vstup do tématu a jako úvod k pojmům a terminologii.

První aktivita byla práce s pracovním listem. Pracovní list byl zpracován jako opakování pojmů ze všech částí 1-3 projektu. Účastníci projektu pracovali poctivě s pracovním listem a potřebovali na vypracování pracovního listu dvakrát více času, než bylo plánováno. Jako zadavatel jsem si uvědomila, že pojmy a terminologie důležité a podstatné pro čtvrtou část projektu, jsou v pracovním listu až na konci, a že někteří účastníci projektu se při pečlivém vypracovávání úkolů na konec pracovního listu nedostali. Při společné opravě jsem se nejvíce věnovala části pracovního listu, která se ptá účastníků, jaký obraz pro ně pojem architektura představuje, protože příspěvky naznačovaly, že prekoncepty jednotlivých účastníků spojené s architekturou byly rozmanité. Názory šesti účastníků poskytly poměrně bohatou zásobu pojmů a případů, které jsou v architektuře studovány a popisovány a bylo možné vytvořit myšlenkovou mapu o architektuře. Tento rozbor byl pro mě, zadavatele, svou výslednou

GPJP, pozitivní/negativní; II.B

Věž

Běh

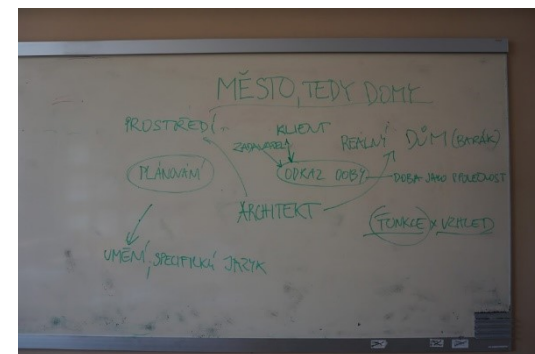
Ukázka díla, II.B

bohatostí příjemným překvapením, ale vzdálil účastníky časově od samotného tématu čtvrté části, jejímž cílem bylo především seznámit se s modernistickou teorií funkcí města a následně tuto teorii aktualizovat o Jehlíkovo pojetí funkcí.

Poučení z úvodu čtvrté části projektu: za prvé, zkrátit pracovní list a soustředit se na část pracovního listu, která bezprostředně souvisí s projektem ve čtvrté části, za druhé, lépe uvést projekt jako sebezkušenostní, aby se účastníci mohli ztotožnit s rolí, která jim byla zadaná, přenést se do věkové kategorie žáků základní školy.

Přes zmíněné nedostatky jsme nakonec dospěli k vysvětlení, jak modernističtí architekti přistupovali k tvorbě města a jaký náhled měli na funkce města.

Druhá aktivita, „**Najdi si své místo**“, spočívala v tom, že si každý v místnosti našel své místo. Každý účastník mohl zvolit místo kdekoli ve třídě mimo zasedací pořádek a při reflexi, zpětné vazbě, se měli pokusit zamyslet a vysvětlit ostatním, zdali by se našel nějaký důvod, proč si vybrali své místo. Účastníkům zadání ani plnění úkolu nedělalo problém. Při reflexi této artefietické aktivity všichni dokázali reflektovat důvod výběru vyplývající z vnitřního popudu. Účastníkům se dařilo hledat souvislosti mezi výběrem místa a nějakou převládající vlastností v jejich charakteru. Byl zde člověk, co zalezl pod stůl, protože toužil být neviděn, zároveň ale díky své pozici měl přes dolní perspektivu možnost vidět alespoň na některé účastníky. Být skrytý, ale mít přehled. Další si našel místo na parapetu u otevřeného okna. Výběr místa zdůvodnil potřebou mít přehled, nadhled v místnosti a zároveň měl možnost pozorovat oknem prostor mimo místnost. Tak napůl být tady i vědět, co se děje tam. Další dva účastníci si našli částečně kryté místo u zdi (kryté například odskokem skříně, či arboretu) Tito lidé, dle jejich slov, vyhledávali místo tak, aby měli přehled. Tak aby rozhled po celé třídě, ale zároveň příliš nevyčnívali. Další účastník si našel místo na stole vedle občerstvení. Po reflexi vyšlo najevo, že důvodem bylo najít místo, kde je něco k jídlu, nebo kde se tvoří jídlo, protože se rád stará o druhé a je rád tam, kde se s ostatními může setkat při něčem běžném či každodenním. V bytě by tento účastník vyhledal takové místo kuchyní. Poslední účastník se z místa nepohnul. Jeho reflexe se opírala o to, že neměl důvod hledat nové místo, protože jeho postoj k životu je naučit se být spokojený tam, kde se zrovna nachází.

Město tedy domy

Tvorba města, fáze první

Aktivita měla přivést účastníky k uvědomění si svých preferencí v rámci privátního prostředí. Proto jsem se zeptala, jaké místo doma by mohlo reprezentovat takové místo, které si vybrali ve třídě, tedy takové místo, které vychází z jejich osobních preferencí. Tento úkol najednou způsobil trochu zmatení. První aktivita – pracovní list byla uzavřená vysvětlením modernistického pojetí urbanismu, jak pojednává veřejné prostranství. Celkově se celý list orientoval na člověka ve veřejném prostranství. Druhá aktivita se soustředila na privátní prostor, ale účastníci motivaci vnímali ze zkušenosti z první aktivity o veřejném prostoru. Není divu, že požadavek najít propojení místa ve třídě s místem doma vedl účastníky ke zmatení, protože si při výběru místa ve třídě představovali sami sebe ve veřejném prostranství. Správné oddělování aktivit a pečlivý scénář v úvodu každé aktivity je důležitým zjištěním při hodnocení průběhu jejího uskutečňování.

Třetí aktivita se svým obsahem vrátila k pojednáním o tvorbě měst a měřítka s tím spojeným. Aktivita začala určením rolí každého účastníka pomocí cedulek přilepených na čela účastníků. Každý účastník představoval jinou budovu a na podlaze jsem pomocí lepících pásek naznačila síťové pole. Úkolem účastníků bylo se vzájemně rozmístit do síťového pole. Aktivita přivedla účastníky k uvědomění prostorových vztahů, kterých je každý součástí. Hledání místa podle role – budovy, kterou každý měl, a nemožnost najít si místo sám, nutnost být manipulován, zesílil zážitek, že jedinec je nejen součástí vztahů, ale je jimi i ovlivněný. Z místa, kam byl účastník v rámci sítě postaven a možnosti vidět a přečíst si, jaká budova stojí poblíž, mohli si účastníci domýšlet, jaká budova by mohl být každý z nich. Když došlo k odhalení, pro mnoho z nich bylo překvapení, která budova jsou a kde se v rámci celku nachází. Cedulky se umístily na podlahu a začala diskuze s pohledem na město z ptáčích perspektivy. Prvním bodem diskuze bylo vyhodnocení, co městu chybí a zda jsou vytvořena propojení mezi různými městotvornými budovami (škola, kaple, restaurace, úřad, továrna), či reprezentanty určitých městských celků (bydlení – rodinné domy, řadové domy, blokové domy, vily). Došlo k diskuzi, přesouvání a připisování nových cedulek. Účastníci si v diskuzi ujasňovali, v jakém měřítku mají vnímat síťové pole, jak velké město síť představuje. Jedna z prvních věcí, kterou by účastníci přidali, byla městská zeleň a parky. Někdo zmínil, že je těžké město tvořit, když není určeno geograficky. Městu chyběly komunikace a vymezení pozemků. Když byly budovy definitivně rozmístěny, rozdala jsem 4 lepící pásky a účastníci vybudovali ve městě infrastrukturu. Ačkoliv celému bloku předcházelo objasnění modernistické teorie urbanismu, nikoho z účastníků nenapadlo striktně čtvrtě oddělovat, hlavním principem bylo čtvrtě logicky propojovat. Infrastruktura byla vedená přímočaře a s ohledem

Tvorba města, fáze druhá

na to, že střed města by měl preferovat typ komunikace pěší, cyklistické a městské hromadné dopravy. Silnice a auta byla povolena ve středu města jen k budovám s nezbytným dojezdem a jinak tvořili okružní prstenec okolo města, a pak mířily ven z města na jiná místa. Když všichni řekli, že jsou v mezích možností s městem spokojeni, poukázala jsem na to, že nikde nebyly použity modernistické principy plánování. To přineslo žádaný aha efekt, při kterém jsem rovnou zavedla nové pojmy, bezpečí, komunikace a reprezentace, a vysvětlila jsem, že funkce se od sebe nedají oddělit, jen jsou v určitých poměrech, příslušné k daným místům a situacím, rozprostřeny do každého místa, budovy, děje, hmoty, prostředí v celku města. Vrátili jsme s v diskuzi zpět k budovám a rozvažovali, pro kterou budovu a čtvrt je jaká funkce nejvíce typická a jakým způsobem se to projevuje. Tím se uzavřel první blok, který byl delší o délku celé vyučovací hodiny (45 minut). Prostředí a atmosféra dílny nám naštěstí dopřály prostor pro takový časový přesah.

Čtvrtá aktivita byla zaměřená na výtvarnou tvorbu. Ve třech prvních aktivitách se účastníci nacházeli v prostoru, který byl určen lidskou činností, zaplněn stavbami. Pro čtvrtou aktivitu jsem měla jako zadavatel za úkol probudit v účastnících emoce, pocity, nálady a vzpomínky nezatížené hmotou, a přesto s hmotou spojené. Účastníci projektu byli přivedeni k autorské tvorbě v rámci zadaných omezení pomocí proslovu, který tato omezení vysvětluje. *„Ve svých myslích se přeneste do australské buše, kde sice není žádný objekt lidské činnosti, ale jsou tam Australci se svým kmenem a se svými životními příběhy. Okolo nich je zdánlivě prázdná krajina. Australci vědí, že krajina není prázdná. Poušť je pro lidi civilizované neobyvatelná, ale Australci znají poušť dobře. Znají ji dobře, protože znají příběhy, kterými si místa při jejich putování přivlastňují, přiřkládají významy, kterých je schopná lidská představivost. Díky příběhům ví, jak pouští putovat, kudy putovat každý rok, kde se zastavit, kde uctít bohy a své hrdiny, kde nic nehrozí.“*(transkripce autora práce z motivace v hodině)

Zadání

Najděte tři místa podle zadání a potom zobrazte.

První místo. Zkus si vzpomenout na místo, kde se cítíš bezpečně a kde se cítíš doma. Vzpomeň si na nějakou událost nebo předměty, s tím místem spojené, které to „doma“ přivolávají.

Druhé místo. Zkus si vzpomenout na místo, kam chodíš pravidelně, na události, které se ti v životě opakují.

Třetí místo. Nakonec najdete ve své mysli takové místo, které je spojeno s nějakou výjimečnou událostí a je ve vašich vzpomínkách památné, stalo se monumentem, byť byste to místo navštívili v životě jen jedenkrát. Zkuste si vybavit příběh spojený s jedním místem. Příběh by měl být povahou obřadný, významný a nezapomenutelný.

Po proslovu a přednesení zadání jsem požádala účastníky, aby se ta tři místa, která ve své mysli podle zadání našli, pokusili zviditelnit pomocí papíru, vodovek, tužky, lepidla, lepící pásky a pauzovacího papíru. Pauzovací papír jsem doporučila na vyjádření případného vícevrstevného plánu díla. Způsob zpracování měl být omezen použitím popsanych výtvarných potřeb. Techniku, způsob zpracování, aby si každý účastník tak mohl (musel) zvolit sám. U artefietického pojetí výuky je autenticita při tvorbě důležitá. Na úkol jsem stanovila 45 minut. Před prací proběhla ještě diskuze a doptávání na přesné zadání. Účastníkům nebylo jasné, zda je podstatná poušť a prázdno, či mohou znázorňovat místa zastavěná. Dále pak jim nebylo jasné, zda znázornit všechna tři místa anebo jen jedno. Po určeném čase jsme díla, plátna o velikosti A3 formátu, vystavili ve třídě, aby se každý mohl ke svému dílu vyjádřit při reflexivním dialogu.

Vyzvala jsem každého, aby na svém obrázku ukázal tři místa, spojená se třemi příběhy nebo událostmi. Na obrázcích se postupně odkrývali osobní vazby k daným místům. Leckdy zašifrované obrázky v sobě skrývaly jasný řád a znaky, ať již symbolické, ikonické nebo indexové, získaly své významy. Vysvětlení obrazů často přinášela osobní vzpomínky a události a účastníci mimoděk svěřovali velmi osobní zážitky spojené s jejich soukromým zázemím. Před závěrečnou shrnující řečí, jsme ještě obrázky v „galerii“ poskládali podle jejich realističnosti a zjevné čitelnosti až po ty nejvíce abstraktní a bez vysvětlení nesrozumitelné. Při závěrečné řeči jsem přednesla poučení, že dokážeme-li si vybavit místa pomocí příběhů, znamená to, že se vytvořilo pouto mezi jednotlivcem a místem, že místa k nám promlouvají díky našim příběhům a my jsme schopni se s místem identifikovat. Místa, kde žijeme, měníme a ona se propisují do nás samých. Díky skupině a výpovědím jednotlivých účastníků jsme schopni vidět, jak pestrobarevné je vnímání míst. Uvědomíme si, že každé místo má příběh a za příběhem je vypravěč, a že prostor kolem nás, ten veřejný, není anonymní, že místa mají své obdivovatele, takže bychom se měli ve veřejném prostoru chovat ohleduplně, s úctou, s vědomím ohromného množství vztahů, které se k místům mohou vázat.

Reflexe

Galerie

5. Vyhodnocení a změny

Projekt tak, jak byl předveden, má dostatečně připravený scénář a zadavatel by měl bezpečně dospět k poučení, lekci a sebepoznání o svém místě. Výstupem jednotlivých částí projektu jsou také hodnotící úvahy o aktivitách z vlastní zkušenosti ve vyučování, slabé a silné stránky, další příležitosti, vyplývající z uskutečněného projektu, připomínky hospitujících fakultních učitelů a výtvarná díla žáků.

Na konci projektu si učitel musí ověřit plnění cíle. Nejlépe rozhovorem. Základním výstupem a nejdůležitějším výukovým cílem je, aby žáci pochopili tři okruhy lidské činnosti a zkoumání, které dnes nazýváme: za první – **architektura**, za druhé – **vztah architektury k našemu životnímu prostoru – urbanismus**, za třetí – **vztah každého z nás k prostředí, ve kterém žije** (architektura a urbanismus).

Vztah a vztahovost je důležité slovo v celém projektu. Žáci by měli umět vyjádřit VZTAH architektury a urbanismu, JEJICH VZTAH k architektuře a urbanismu, a JEJICH VZTAH k životnímu prostoru.

Dalším výstupem projektu je jako vedlejší produkt osvojení termínů, pojmů a historických informací z oboru architektura a urbanismus. Osvojení si nových výtvarných technik, rozvíjení klíčových kompetencí k učení, komunikativních, k řešení problémů, sociálních a personálních.

V případě prohlubování klíčových kompetencí občanských by měl být projekt doplněn o část, která uvede žáky do principů participace občanů na vytváření a připomínkování prostoru. Principy participace jsou zmíněné v teoretické části. Participace je důležitá. Je důležité žáky s principy participace seznámit a uvádět ve správných souvislostech. Při provádění projektu vzbudila hlavně první část v žácích občanskou angažovanost, takže bych projekt doplnila ještě o jeden blok zaměřený právě na občanskou participaci.

Na výše zmíněný scénář by mohl navázat další scénář, který by učil žáky dovednosti vytvořit si subjektivní hodnotící postoje líbivosti místa, dovednosti se o svém místě vyjadřovat na základě verbalizovaného, subjektivního postoje a dovednosti nalézt konkrétní objektivní příčiny závadnosti vybraného místa. Takové kompetence by si vyžádaly vypracování dalších postupů a aktivit, jak k nim žáky přivést v rámci případové studie.

Projekt „**Člověk mezi domy**“ nabízí možnosti přesahu do dalších předmětů zkoumání a zpětnou vazbu mají naplňovat žákovská portfolia (nejenom předmět participace občanů na veřejném prostoru).

C. Autorská práce – NA HLAVU

Projekt „Na hlavu“ je původním projektem vytvořeným pro autorskou výtvarnou část diplomové práce.

Projekt se zabývá identifikací s místem. V projektu „Na hlavu“ jsem si vybrala tři místa v Praze, která mě v poslední době (únor až červen 2019), kdy se zabývám diplomovou prací, zaujala svojí nesmyslností. Žiji na okraji Prahy od narození a do centra dojíždím od svých 15 let. V současné době bydlím na pražském Žižkově. Měla jsem to štěstí vyjet od září 2018 do února 2019 na studijní zahraniční pobyt do Německa. Po návratu jsem zažité město Prahu uviděla perspektivou nových zkušeností a očima neunavenýma všedním životem, znovu zjitřeným zrakem. Je pravda, že jsem vždy byla pozorná k místu, kde žiji a obecně nedovedu prostor kolem sebe neřešit a přehlížet. Důvodem je asi studium architektury, možná můj povahový rys nebo výchova. To není důležité. Důležité je, že jsem se vrátila po půl roce z malého německého města, kde se dalo snadno dojet všude na kole. V německém Karlsruhe jsem prožila půl roku v zeleni a díky kolu, jsem nemusela skoro používat městskou hromadnou dopravu. Svět se mi na půl roku vešel do růžového obláčku ideálního města s nebývale zajímavým urbanistickým plánem a s ukázkovou péčí o místo (jak je Němcům vlastní). Praha mi hned po návratu připadala přeplněná lidmi a šedivá. Měla jsem pocit, že se vracím z lepšího do horšího. Změny prostředí na mě hodně působí a tento pocit a toto prožívání Prahy mě uvádělo do rozpaků. Chtěla jsem se do Prahy vrátit, zkrátka jsem tu doma! Ale zároveň jsem si chtěla zachovat klid, který jsem prožívala v Karlsruhe. (Aby to nebylo tak černobílé – v Karlsruhe byly také momenty, které mě zlobily). Města ale mají svoji auru. Atmosféra je nepřenosná. Místa a lidi v místech zkrátka míchají koktejly každodenních zážitků a je třeba se s nimi vyrovnávat v konkrétním čase a prostoru. Život se těžko žije ze vzpomínek. A tak se stalo, že mě některá střetnutí s nedomyšleným veřejným prostorem rozzlobila a já jsem se ptala sama sebe: „*Proč to tady musí být tak na hlavu?*“.

1. Místa

Vybrala jsem tři místa. Výběr místa kromě toho, že jsou všechna v Praze, spojuje jediné hledisko: míra absurdity užívání místa, které jsem pocítila.

a) Zastávka Palmovka

Palmovka je dopravní uzel městské hromadné dopravy, který je vytvořen hlavně pro dopravování a člověk – uživatel zůstal až na druhém místě. Je tam málo místa pro lidi. Když přestupuji na tramvaj nebo na metro na této zastávce, dostihnou mě nejenom neúměrné vzdálenosti a nepřímé a nepříjemné cesty, kterými musím při přestupu projít, ale i zanedbanost okolí člověka uhodí do očí svojí zoufalostí. Naštěstí zastávkou Palmovka většinou jen projíždím a pozoruji okolí z okna tramvaje. Důvod, abych se na místě postavila na hlavu, je skutečnost, že je místo evidentně městsky nefunkční, a navíc největší část tohoto místa zabírá stavební torzo. Stavba budoucí radnice Prahy 8 je již několik let přerušena z finančních a politických důvodů, které se objevily v průběhu realizace. Teď již několik let stojí jen s nosnou konstrukcí a oplocená jako fyzický monument korupčních a finančních problémů, které v české politice jsou. Odborná veřejnost se vymezuje vůči architektuře stavby. Radnice je mimo jiné přehnaně veliká. Původně zamýšlený městotvorný prvek, budova občanské vybavenosti a budova, která by měla být chloubou čtvrti, je teď jen strašidlem. A proto jsem na Palmovce vystoupila z tramvaje a rozhodla se na místě postavit na hlavu. Nechci, aby v mém městě stály monumenty lidské chamtivosti a nepoctivosti.

Palmovka

a) Želivského

Želivského je opět jedno z míst, které při každodenních cestách nepoužívám pravidelně. Stačil mi, ale jeden krizový okamžik a věděla jsem, že tomuto místu se v Praze příště raději vyhnu. Spěchala jsem a nezbývalo mi moc času, abych se v místě zorientovala. Našla jsem si spoj doporučený aplikací na vyhledávání spojů MHD Prahy. Měla jsem vystoupit na zastávce tramvaje číslo 11 a přestoupit na autobus 188. To by asi v městě velikosti Praha neměla být neobvyklá situace. Na přestup jsem měla přibližně 10 minut. Problém nastal ve chvíli, kdy jsem se ocitla na jedné straně křižovatky, a to přesněji spíše za křižovatkou a autobusová stání jsem viděla přes křižovátku s širokou víceproudou silnicí a tramvajovými pásy uprostřed. Počkala jsem na přechodu se svícenou signalizací, přešla a rozběhla se k autobusové točně a depu, kde stálo hodně autobusů. Logicky jsme počítala, že kde stojí autobusy a kde jsou stojany vypadající jako zastávka, přeci musí být zastávka i mého autobusu. To bylo chybné uvažování, jak jsem se dozvěděla nejen ze všech zastávek, na kterých bylo napsáno výstupní, ale i od pana řidiče autobusu, kterého jsme požádala o radu. Autobusy nezačínaly svoji trasu na točně ale na zastávce tramvaje i když na správné straně křižovatky. Z autobusového depa jsem nejprve nemohla

Želivského

přes mnoho zábran, chránící jednotlivé autobusové výstupní zastávky, najít cestu ven. Když jsem se konečně dostala na místo, ze kterého jsem viděla můj vyjíždějící autobus 188 z depa, tak i zastávku uskočenou terénně níž, přišel definitivní moment prohry nad tímto labyrintem bez zdí. Mezi mnou a zastávkou byl vstup do metra a dvouproudá silnice a mnoho zábradlí. Věděla jsem, že musím přes podchod vestibulem metra, abych dosáhla chtěného místa. Zkusila jsme podat sportovní výkon, bohužel nedostatečný a můj autobus ujel. Situace mě natolik rozhodila, že jsem svojí nevoli vůči nesmyslnosti místa, dala najevo několika jasnými slovy. Za tento zážitek, za to, že místo mate svým upořádáním, že nemá lidské měřítko a že je infrastrukturním monstrem, které člověka chrání před auty natolik, že vlastně ho raději sváže do zábran a podchodů, za to jsem na místo dojela ještě jednou a postavila se na něm na hlavu.

b) Smíchov – Lihovar

Třetí místo, které jsem si vybrala, abych na něm demonstrovala nesmyslnost užívání prostoru mě nějak zvlášť neomezuje, ale míra absurdity využití místa je až bizarní. Řekla bych, že se spíš škodolibě bavím. Autobusová zastávka Lihovar je na okraji velkého areálu bývalého lihovaru, který již mnoho let chátrá a je z něj brownfield. Je to ta část města, kde pro mě pomyslně končí centrum na této straně řeky Vltavy a dále jsou už pak periferní sídla, přidružená k městu jeho suburbanistickým růstem. Město pro lidi se zde pomalu mění v potřebný dopravní tranzit z Prahy ven. Zastávka obsluhuje mnoho autobusů, které hromadně vyjíždějí ze Smíchovského nádraží, a právě na této zastávce se jejich trasy rozdělí, v opačném směru spojí. Dějově je to klidné a nenáročné přestupní místo s velkým prostorem a se zanedbanou zelení. Člověk není nucen čelit rušnému transitznímu provozu. Místo není de facto nijak přitažlivé. A toho si patrně všimli i radní Prahy 5, protože na velkém prostoru chodníku, který má tvar trojúhelníku, umístili pozůstatky neúspěšného projektu ozelenit Smíchov. Ozelenění Smíchova mělo být uskutečněno pomocí obřích betonových truhlíků, ve kterých jsou zasazené stromy. Prvním problémem je samotný fakt sázet stromy do betonových truhlíků. Strom potřebuje čerpat vláhu z půdy a k růstu potřebuje prorůst hlouběji do země a tvořit tak kotvu koruně. K tomu je strom ve veřejném prostoru hezký právě svým tvarem. Úzký kmen dopřává prostor pro chůzi a koruna nad hlavou tvoří v létě stín. Strom v betonovém truhlíku je nesmysl. Truhlíky jsou široké, takže na již tak dost úzkých smíchovských chodnících, zabíraly neúměrně mnoho místa. K tomu svojí výškou tvořily neprůhlednou

Lihovar

bariéru. Po pokusu umístit truhlíky v ulicích Smíchova, se truhlíky na trvalo „uskladnili“ na autobusové zastávce Lihovar, kde stromy „ozeleňují“ v betonu kus betonového chodníku, mezi auty a lidmi, kteří zde chtějí jen přestupovat. Lidem stromy radost neudělají a možná brzy zahynou. Tento projekt zbytečně prolitého betonu je již dost na hlavu sám o sobě. Nezbyvá mi nic jiného než to s černým humorem v duši vizualizovat.

2. Metoda

Způsob, jakým jsem se k místům vyjádřila byl u všech třech příkladů stejný. Jedná se o performativní aranžovanou fotografii osoby v prostředí. Performativní je proto, že v rámci prostředí jsem vykonala gesto na znamení vyjádření postoje k tomuto místu. Kdokoliv z kolemjdoucích mě mohl při tomto gestu vidět, před a po výkonu a komunikovat se mnou nebo kolegou, který mi pomáhal exponovat dírkový fotoaparát. Záznam a následný dokumentační materiál nemá být pouze dokumentačním materiálem, vytvořila jsem ho tak, aby pro mě splňoval estetické podmínky výtvarného artefaktu tak, aby vznikly kvalitní fotografie, z hlediska kompozice a juxta pozice prostředí a figury, která se k prostředí vyjadřuje.

Na místo jsem přijela, našli jsme vhodný úhel. Provedli jsme zkoušky na digitální fotoaparát prostředí bez osoby vykonávané gesto. Pak zkoušky prostředí osoby při výkonu gesta, a nakonec nasnímání na dírkový fotoaparát jako finální produkt.

3. Medium

Jako výtvarné medium jsem si zvolila fotografii. Nácvič gesta jsem zaznamenala na digitální fotoaparát. Pro samotnou realizaci v konkrétních místech jsem se rozhodla využít dírkového fotoaparátu. (Pinhole) Využila jsem vystřihovánky na dírkový fotoaparát RUBIKON z časopisu ABC.

Pinhole 1

¹⁶Tento fotoaparát jsem původně vytvořila do seminární práce již na střední škole. A teď jsme se mechanismy vlastní dírkovému fotoaparátu rozhodla využít výtvarně.

Expozice v dírkovém fotoaparátu je bezpečnější a lepší, pokud se použije film s hrubším ISO, například 50 nebo 100. Menší citlivost filmu tvoří korekci, pro nemožnost ostřit. Při tak velké neměnné cloně (velikost dírky v objektivu se pohybuje přibližně o velikosti 0,3 mm) je při normálním denním světle potřeba delšího času, aby byl film dostatečně naexponovaný. Čas při slunečném počasí pohybuje mezi 4-12 vteřin. Tento dlouhý čas vyvolává nutnost setrvat v gestu tak dlouho, aby na fotografii spolu s okolím působila co možná nejvíce staticky. To přináší hned dvě roviny. Tou první rovinou je gesto samotné. Gesto jsem se musela opravdu naučit, tak abych v něm dokázala setrvat. Bylo by také možné použít digitální fotografii s možností rychlého času a zachytit se v momentu, kdy pomocí švihů jsem zdánlivě ve správně provedené jogínské pozici. Rychlá řešení jsou trendem současnosti. Nevzniklo by napětí mezi odhodláním mysli a silou těla. Tou druhou rovinou je doba snímání. Ten dlouhý čas přináší mnohonásobně delší dobu, než jakou bych v místě kdy chtěla strávit. Čas, který místu věnuji, změna perspektivy, které v místě prožiji a reflexe místa pomocí obrazů jsou pro mě jak povšimnutím, tak i péčí.

4. Gesto

Samotné gesto dalo název projektu. Je to stoj na hlavě. Tento cvik je tradičním cvikem jógy v hindštině nazývaný Salambaśīrśāsāna. Při nácviu jsme se držela pokynů z knihy Jóga pode Iyāgara. V knize se píše, že Rovnováha na hlavě (stoj na hlavě) je označovaná za královskou polohu. Rozvíjí sebejistotu, lehkost a stimuluje mozek. (Mehta, 1992, s. 98)

Gesto

---

¹⁶ <https://docplayer.cz/15826512-Rubikon-camera-obscura-verze-1-2-5-papirova-vystrihovanka-autor-jaroslav-jurica.html>

5. Referenční umělec

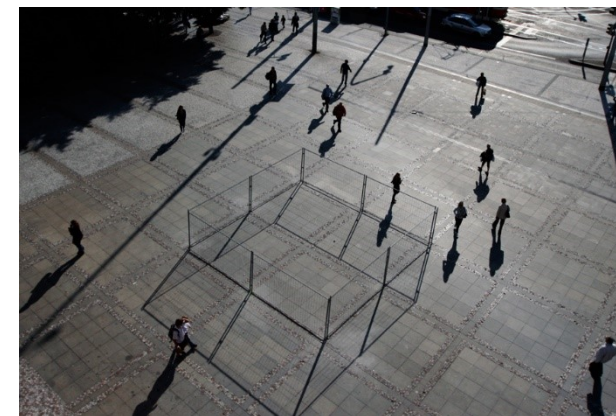
Jako referenčního umělce jsem si vybrala umělce s jménem Epos 257.¹⁷ Jeho způsob tvorby by se dal definovat jako postmoderní konceptuální streetart. Jeho identita je skrytá a umělec vystupuje pod pseudonymem, protože mnoho jeho děl jsou často nelegální vstupy do veřejného prostoru.

„Cílem jeho svérázných projektů však není bezvýhodná destabilizace, samolibá provokace a zbytečná exhibice. Právě naopak. Nápaditými pouličními akcemi – street artem – se zapsal jako osobnost budící společnost z lhostejné letargie. Jeho „partyzánská“ činnost je hravá i angažovaná.“¹⁸

Vybrala jsem umělce právě pro jeho umění vytrhnout lidi z lhostejné letargie a pak pro jeho hravost a angažovanost. Tato charakteristika se shoduje se záměrem této autorské části diplomové práce.

Jedno z jeho prvních projektů se jmenuje *50 m² veřejného prostoru*. Umělecký projekt je vlastně úplně banální. Epos 257 zabral kus veřejného prostoru pomocí stavebního oplocení. Oplocení nemělo účel, protože za dobu 54 dní se uvnitř oplocení žádná stavba nekonala. Akce proběhla v září a říjnu 2010 na Palackém náměstí v Praze. Vtipem celé této akce bylo ukázat, jak málo jsou lidé všímaví vůči veřejnému prostranství. Na dokumentárním videu projektu, které je možné vidět na jeho stránkách, se mu podařilo, aby se lidé alespoň otočili, či si bezúčelnou ohrádku, která tam stála po dobu dvou měsíců, s údivem obešli. Právě skoro dva měsíce byla reakční doba úřadů, než oplocení odstranily. Ve videu jsou slyšet umělcovy rozhovory s úředníky, kteří nevědí, co mají dělat a jak se zachovat k anonymnímu svévolnému zabrání veřejného prostranství.

Další z jeho projektů bylo vložení balíku sena na různá místa po Praze. Náhodný kolemjdoucí může zažít, že obvyklou věc potká na neobvyklém místě. Šlo o jemný, přesto výrazný vstup do veřejného prostoru. Vytržení věci z kontextu a následné vytržení diváka v jeho nevšímavosti. Protože se tohle celé odehrává na místech, kam mohou všichni, kde to všichni vidí, dochází k přímým setkáním s uměním. Líbí se mi současné umění, které umí vyburcovat diváky – účastníky z netečnosti a otupělosti. V galerii

50 m² veřejného prostoru

¹⁷ <https://epos257.cz/blog/>

¹⁸ http://ceskapozice.lidovky.cz/epos-257-umelec-ktery-prodal-zaramovanou-loupez-fl3-/recenze.aspx?c=A140406_103720_pozice_139702

mohou umělecká díla též vyzývat k činům a probouzet v divácích údiv a následný zájem o věci veřejné, ale konfrontace uměním je jen pro uzavřenou skupinu lidí – návštěvníků. Cení si toho, že umělec přechází z institucionalizovaného umění v galerii do neohrazeného umění pod širým nebem přístupné všem náhodným divákům kolemjdoucím. Veřejný prostor patří všem. Vyjadřovat se k veřejnému prostoru výstavou v galerii osloví vybranou skupinu lidí, která ji navštíví. Vyjádřit se k veřejnému prostoru uměleckým projektem ve veřejném prostoru je podle mého názoru tou správnou cestou ke sdílení postojů.

Poslední projekt, o kterém se zmíním, se jmenuje Posse 228 z roku 2014. Projekt je spíš druhem manifestu a navazuje na předchozí umělcův projekt Urban Painting. Umělec v něm pomocí paintballových pistolí obarvuje billboardy. Hlavně tedy ty billboardy, které slouží politické předvolební kampani. Na projektu Posse 228 se mi líbí právě vzkaz, výzva. Ráda bych ji citovala v plném znění:

Toto je vizuální útok na ikonografii dneška podél našich cest.

Boj za veřejný prostor, k jehož okupaci zde dochází.

Po pětadvaceti letech žijeme stále ve stínu minulého režimu.

Společnost díky svému pasivnímu přístupu dodnes není schopná definovat hranice toho, co je veřejné a co soukromé.

Je to odraz nás všech a naší lhostejnosti.

Vyzývám k občanské neposlušnosti.

Politická propaganda ve veřejném prostoru dosáhla obludných rozměrů.

Proto je třeba radikálních gest!

Kolik energie a úsilí z veřejných a nebo právě soukromých zdrojů toto vše stojí?

A komu to slouží?

Chcete nás uklidit, unifikovat a umlčet?

ZKUSTE TO!!! (EPOS 257, b.r.)

6. Realizace projektu (obrázky)

a) *Nácvik gesta*

Fotografie - nácvik č.1-6

b) Stoj na hlavu

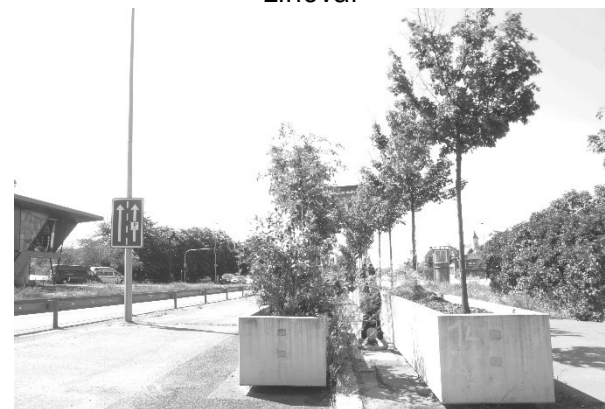
Palmovka

Želivského

Lihovar

Fotografie – přírkový fotoaparát č.1-3

Fotografie – digitální fotoaparát č.1-3

c) *Autorská kniha*

Fotografie – dokumentace, autorská kniha č.1-4

IV. Závěr

Cílem diplomové práce bylo najít způsoby, jak zařadit téma architektury běžného dne do hodin Výtvarné výchovy.

V teoretické části je pojednání o tvorbě sídla a v odborných úvahách jsou pojmenovány pojmy, které pomáhají pochopit současné směřování při posuzování sídla. Pojednání je návodem pro učitele, jak vychovat z žáků sebevědomé tvůrce prostředí a vymanit je z role nečinných konzumentů svého okolí.

V didaktickém projektu jsem použila metodické postupy výtvarné výchovy s obsahem na téma architektura. Využitím zážitkové pedagogiky s důrazem na schopnost vidět prostor a viděné verbalizovat, jsem vybrala z architektury hledisko, které by mělo být přístupné každému, umění vidět kvalitní prostor a umět jej ocenit a radovat se v něm.

Dotazníkem jsem zjistila, že architektura je ve výtvarné výchově obsažená tradičním způsobem (jako obsah pro historický výklad a námět pro prostorovou tvorbu). I když se většina respondentů přihlásila k výuce prostorového citění, nebylo patrné z poskytnutých zdrojů, že by učitelé vyšli se žáky ven na ulici a prakticky je učili vizuální citlivosti přímo v urbánním prostoru. Architektura více než kterákoliv jiná oblast výtvarného projevu je natolik spojena s životem člověka a jeho měřítkem, že praktický zážitek s urbánním prostředím, verbalizace zážitku a následné vyjádření prostorové citlivosti výtvarnou tvorbou je nutný a potřebný. Zážitková výuka je tou metodou, jak zařadit architekturu běžného dne do hodin výtvarné výchovy.

Původní plán diplomové práce se v průběhu vypracovávání rozšířil. Jak jsem téma zpracovávala, tříbila jsme si sama náhled na architekturu běžného dne. Za rok a půl, kdy jsem práci psala, jsem zároveň zažila významnou změnu prostředí. Díky prožitku změny a zkušenosti dvou odlišných měst – Prahy a Karlsruhe – a díky přijetí výzvy od mého vedoucího diplomové práce, jsem uskutečnila výtvarný projekt, který je mou výpovědí, jak vnímám místa. Autorský projekt Na hlavu není zatížený techničností architektury a potřebou analytických postupů poznávání místa. Při uskutečnění projektu jsem vycházela z prožitku a vyjadřovala jsem se k místu tradiční výtvarnou tvorbou a naplnila tak cíle didaktického projektu svým pojetím.

A na závěr cituji odpověď respondenta z dotazníkového šetření, která vyznívá jako poselství a mohu se s jejím obsahem ztotožnit:

*„Architektura je nedílnou součástí života člověka. Denně se s ní setkáváme a žijeme v ní. Měli bychom se naučit jí porozumět a pochopit, co je dobrá architektura. Kvalitní architektura vytváří inspirativní a motivující prostředí – **všichni přece chceme žít v prostoru, ve kterém se budeme cítit příjemně.** Kvalitní stavby obsahují i výtvarné prvky, které obohacují a rozvíjí představivost a estetické cítění. Nejen z tohoto důvodu architektura spadá do oblasti výtvarného umění a tím pádem i do výtvarné výchovy.“*

VI. Citované zdroje

LITERATURA A ONLINE ZDROJE:

Architekti ve škole [online], 2014. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: <http://www.architektiveskole.cz/architektura-ve-vzdelavani/>

BRÜCKNEROVÁ, Karla, 2011. *Skici ze současné estetické výchovy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 9788021056169.

CAMP [online], 2014. [cit. 2019-07-02]. Dostupné z: <http://praha.camp/>

DE BOTTON, Alain, 2010. *Architektura štěstí: tajné umění zařídit si život*. Vyd. 1. Zlín: Kniha Zlín. Tema (Kniha Zlín). ISBN 9788087162644.

EPOS 257 [online], b.r. [cit. 2019-07-03]. Dostupné z: <http://www.epos257.cz/blog/>

GEHL, Jan, 2012. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství. ISBN 978-80-260-2080-6.

GULOVÁ, Lenka, ed. a Radim ŠÍP, ed., 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.

JEHLÍK, Jan, 2016. *Rukověť urbanismu: architektura poznávání a navrhování prostředí*. Praha: Ausdruck Books. ISBN 978-80-260-9558-3.

Kateřina Šedá [online], 2019. [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: <http://www.katerinaseda.cz/>

KERN, Hans, Christine MEHL, Helfried NOLZ, Martin PETER a Regina WINTERSPERGER, 2015. *Přehled psychologie*. Vydání páté. Přeložil Magdalena VALÁŠKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0871-6.

MEHTA, Silva, Shyam MEHTA a Mira MEHTA, 1992. *Jóga podle Iyengara*. 1. vyd. Bratislava: Šport. ISBN 80-7096-218-6.

Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů [online], b.r. [cit. 2019-05-07]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/K/Kvalita

NÁVRAT, Petr, 2017. *Manuál participace* [online]. 1. vydání. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy. [cit. 2019-06-21]. ISBN -. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/knihovna>

PRAŽANOVÁ, Markéta, 2011. *Tlak na zkvalitnění výuky architektury: a její postavení v rámci výtvarné výchovy na 2.stupni základních škol*. České Budějovice. Rigorózní práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy.

RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY, 2019. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2019-06-23]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online], 2017. Praha. MŠMT [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

ŠROMOVÁ, EVA, 2008. *Abeceda veřejného prostranství* [online]. [cit. 2019-06-20]. Dostupné z: <https://www.moderniobec.cz/abeceda-verejneho-prostranstvi/>

E-mailová korespondence s Silvií Luběnovou [online], 24.6. 2019, edu@ipr.praha.eu

E-mailová korespondence s Kristýnou Starou [online], 28.6. 2019, star.kristyna@gmail.com.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA:

Obrázek 1: Vzájemné vztahy ovlivňování; zdroj: vlastní

Obrázek 2: Škála estetického vzkazu; zdroj: vlastní

Obrázek 3 Urbanismus a architektura; zdroj: vlastní

Obrázek 4: Unifikovanost; sídliště Rapotín, zdroj: https://tachovsky.denik.cz/zpravy_region/jit-pesky-na-sidliste-rapotin-uz-nebude-chuzi-po-kamenech-20131008.html; [online]. [cit. 2019-07-03]

Obrázek 5: Nic tam není (Foto: Kateřina Šedá, Vít Klusák) zdroj: <http://www.katerinaseda.cz/>; [online]. [cit. 2019-07-03]

Obrázek 6: Graffit, zdroj: vlastní

Obrázek 7: Kaplického návrh; zdroj: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/tema-narodni-knihovny-kaplicky-na-letne-se-vraci.A180613_162349_praha-zpravy_rsr; [online]. [cit. 2019-07-03]

Obrázek 8: Původní návrh; , zdroj: <https://domaci.ihned.cz/c1-66360510-autor-puvodniho-navrhu-marsmelounu-franek-vytvoril-novou-podobu-projektu-mel-by-vyhovovat-i-pamatkarum>; [online]. [cit. 2019-07-03]

Obrázek 9: Přeměna návrhu, zdroj: <https://domaci.ihned.cz/c1-66360510-autor-puvodniho-navrhu-marsmelounu-franek-vytvoril-novou-podobu-projektu-mel-by-vyhovovat-i-pamatkarum>; [online]. [cit. 2019-07-03]

Obrázek

10

:Busking; zdroj: [https://www.google.com/search?q=Busking&rlz=1C1XYJR_enCZ798CZ799&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKewiBrMeDgJfjAhUJJVAKHVmHB2MQ_AUIECgB&biw=1280&bih=578#imgrc=LuoeqMEDAZLx0M:](https://www.google.com/search?q=Busking&rlz=1C1XYJR_enCZ798CZ799&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKewiBrMeDgJfjAhUJJVAKHVmHB2MQ_AUIECgB&biw=1280&bih=578#imgrc=LuoeqMEDAZLx0M:;); [online]. [cit. 2019-07-03]

Obrázek 11: Příklad typu zástavby 1, zdroj: vlastní

Obrázek 12, Příklad typu zástavby 2; zdroj: vlastní

Obrázek 13: Karlsruhe, zdroj:

[https://www.google.com/search?rlz=1C1XYJR_enCZ798CZ799&biw=1280&bih=578&tbm=isch&sa=1&ei=JBUMXYaCBbiChbIPwcmGMA&q=karlsruh+plane&oq=karlsruhe+plane&gs_l=img_3...27942.30650..31541...0.0..0.178.2025.5j11.....0....1..gws-wiz-img.....0i30j0i8i30j0i19j0i5i30i19j0i8i30i19j0i30i19j0i35i39j0.Kn2DJDEuuw8#imgrc=vMPQzz_FynmYsM:](https://www.google.com/search?rlz=1C1XYJR_enCZ798CZ799&biw=1280&bih=578&tbm=isch&sa=1&ei=JBUMXYaCBbiChbIPwcmGMA&q=karlsruh+plane&oq=karlsruhe+plane&gs_l=img_3...27942.30650..31541...0.0..0.178.2025.5j11.....0....1..gws-wiz-img.....0i30j0i8i30j0i19j0i5i30i19j0i8i30i19j0i30i19j0i35i39j0.Kn2DJDEuuw8#imgrc=vMPQzz_FynmYsM:;); [online]. [cit. 2019-07-03]

Obrázek 14: Úvodní list portfolia, zdroj: vlastní

Obrázek 15: Zamyšlení; zdroj: vlastní

Obrázek 16: Debata; zdroj: vlastní

Obrázek 17; Terénní průzkum, zdroj: vlastní

Obrázek 18; 3 a 3 místa zdroj: vlastní

Obrázek 19, Sociální kontext; zdroj: vlastní

Obrázek 20, Google street view 1, zdroj: <https://mapstreetview.com/>;[online]. [cit. 2019-04-17]

Obrázek 21, Google street view 2, zdroj: <https://mapstreetview.com/>;[online]. [cit. 2019-04-17]

Obrázek 22, Ukázka díla, dívčí třída; zdroj: vlastní

Obrázek 23; Hostivice, pozitivní, klučičí třída; zdroj: vlastní

Obrázek 24: Hostivice, negativní, klučičí třída; zdroj: vlastní

Obrázek 25: Terénní průzkum, zídka; zdroj: vlastní

Obrázek 26 GPJP, pozitivní, II.A; zdroj: vlastní

Obrázek 27, GPJP, negativní, II.A; zdroj: vlastní

Obrázek 28, Hlavní nádraží, nepořádek na schodech; zdroj: vlastní

Obrázek 29: Hlavní nádraží, neudržovanost 1; zdroj: vlastní

Obrázek 30: Terénní průzkum, Hlavní nádraží 1; zdroj: vlastní

Obrázek 31, GPJP, pozitivní/negativní; II.B; zdroj: vlastní

Obrázek 32, Věž ; zdroj: vlastní

Obrázek 33, Běh; zdroj: vlastní

Obrázek 34; Ukázka díla, II.B; zdroj: vlastní

Obrázek 35; město tedy domy; zdroj: vlastní

Obrázek 36, Tvorba města, fáze první; zdroj: vlastní

Obrázek 37, Tvorba města, fáze druhá; zdroj: vlastní

Obrázek 38, Galerie; zdroj: vlastní

Obrázek 39, Palmovka; zdroj: vlastní

Obrázek 40, Želivského; zdroj: vlastní

Obrázek 41, Lihovar; zdroj: vlastní

Obrázek 42, Gesto; zdroj: vlastní

Obrázek 43, 50 m² veřejného prostoru, zdroj: <http://www.epos257.cz/?lng=en&s=works&t=/50m2>; [online]. [cit. 2019-07-03]

Obrázek 44-49, Fotografie – nácvik č.1-6; zdroj: vlastní

Obrázek 50–52, Fotografie – pírkový fotoaparát č.1-3; zdroj: vlastní

Obrázek 53–55, Fotografie – digitální fotoaparát č.1-3; zdroj: vlastní

Obrázek 56 – 59, Fotografie – dokumentace, autorská kniha č.1-4; zdroj: vlastní

VII. Přílohy

Příloha č 1. - Přípravy na hodiny v původním znění, vytvořeny pro osobní účely

ČLOVĚK MEZI DOMY, ČLOVĚK VE MĚSTĚ

Cíl:

Nabídnout žákům/ studentům základní názvosloví z oblasti urbanismu. Dokázat popsat a systematizovat funkci míst, která jsou žákům blízká, určit jim jejich hodnotu. Ověřit si smyslové vnímání prostoru. Podnítit v žácích zájem o jejich místo /město. Podpořit angažovaný postoj k městskému rozvoji.

Hodinová dotace projektu: 4(5) *2 vyučovacích hodin

Plán vyučovacích hodin, vzájemná návaznost

č	Hlavní náplň	Název	Cíle	Klíčová slova
1	ZÁŽITEK/DISKUZE	Město okolo mě	Ověřit si smyslové vnímání prostoru. Vytvořit deník se záznamy o svém okolí, Deník bude sloužit jako analýza místa.	myšlenková mapa místa, nový zážitek ze známého místa, smyslové vnímání, deníková činnost
2	TVORBA	Město viděné, město pozmeněné	Na základě analýzy vniklé z deníku si vyberou jedno konkrétní místo k přeměně. Vytvořit koláž, která bude přetvářet neoblíbené místo v takové, které by si přáli.	Diskuze, tvorba, koláž, hledání řešení pro nefunkční místa
3	TVORBA/DISKUZE	Město viděné, město pozmeněné	Zdůvodnění přeměny místa. Výtvarná škála reálný vs. snový.	tvorba, diskuze, reálnost vs. snovost
4	VÝKLAD	Město, tedy domy	Nabídnout žákům/ studentům základní názvosloví z oblasti urbanismu. Urbanistický vývoj jejich bydliště, funkční městské celky jejich bydliště.	Uliční profil, urbanismus, funkce města
5	KONTEXT	Místa symbolické, domy nehmotné	Porozumět vnímání krajiny a místa jiné kultury. Porovnat naše vnímání a vnímání této jiné kultury. (Aboriginci)	jiná kultura, primitivní kmen, symbolické vnímání krajiny, vlastnění krajiny, být vlastněn krajinou, moje místa

1. Město okolo mě

Motivace/ popisný název/ anotace: *Okolí školy, cesta do školy anebo tam kde bydlím. Místa, která znám bezpečně. Kudy chodím denně. Co vlastně tvoří tato místa? Dokážu to pojmenovat? A co mi připadá důležité, co bezpochyby nikdy neunikne mé pozornosti a co naopak v těchto částech města je, co vůbec nevnímám? Zkusím to zažít jinak!*

Klíčová slova – myšlenková mapa místa, nový zážitek ze známého místa, smyslové vnímání, deníková činnost

Cíl: Ověřit si smyslové vnímání prostoru. Vytvořit deník se záznamy o svém okolí, Deník bude sloužit jako analýza místa.

Formulace pro žáky: Pokusíme se spolu znovuobjevit známé místo. Cílem bude vytvořit si záznamový deník, ve kterém se pokusíme zjistit, čeho si v okolí školy vážíte a co, vám naopak každodenně stěžuje život.

Materiálně technická příprava - vytištěná mapa z katastru aktuální lokality (okolí školy), pastelky, čisté papíry, mobil s fotoaparátem, špunty do uší, šátek

Popis, postup práce, časování: Na začátku by dostali, papíry pro deník a pro každého dvě vytisknuté mapy okolí školy.

Iniciace: v představě projít cestu do školy (7 minut)

Zákres do mapy: myšlenková mapa (zde se možná zdržíme, tím, že nebudou schopni číst plánek), pomocí teplých a studených barev zakreslí kladně a záporně vnímaná místa (5 minut). Zaměříme se na pozitivní příklady a ještě ve třídě si pokusíme definovat to, co z místa dělá míst příjemné (10 minut) Následně si v mapě zvolí jedno ze záporně hodnocených míst jako za svůj cíl při venkovní procházce.

Práce venku (50 minut)– dvojice – omezení zraku a sluchu, dostanou za úkol se takovýmto omezením dostat na místo, které vnímají jako nejvíce špatně. Cestou budou mít za úkol pozorovat odlišnost vnímání, když nám chybí jeden smysl. V cílovém místě, budou mít za úkol zkusit najít důvody, proč to tam nemají rádi, k tomu mohou používat fotoaparát či jiné záznamové techniky (frotáž, kresba). Na konci se sejdeme a rychlou reflexi uzavřeme úkol s pozměněným vnímáním.(10 minut) Na konci hodiny si deníky vyberu, abych měla jistotu, že je neztratíme. (10 minut na návrat a jako rezerva.) Za úkol mi pošlou fotografie k vytištění. (případná varianta bude zapůjčení kompaktního fotoaparátu s čistou kartou, na který postupně vyfotí dané místo všichni žáci. – tím budu mít už fotografie u sebe, pro vytištění a následnou práci)

VV-9-1-05 rozliší působení vizuálně obrazného vyjádření v rovině smyslového účinku, v rovině subjektivního účinku a v rovině sociálně utvářeného i symbolického obsahu

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha. MŠMT, 2017 [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

2. Město (místo) vidění, Město pozměněné

Motivace/ popisný název/ anotace: *Tak už to víme. Už víme jaké je to chodit po městě, když nemáme všech pět pohromadě. A navštívili jsme místo, které nás v našem okolí trápí. Co takhle s tím něco udělat! Že je to těžké? Ve skutečnosti ano, ale papír toho snese hodně. Pojdme se o to pokus alespoň ideově. Přání je otcem myšlenky. A něco si přít, to přeci svede každé malé dítě.*

Klíčová slova Diskuze, tvorba, koláž, hledání řešení pro nefunkční místi

Cíl: Na základě analýzy vniklé z deníku si vyberou jedno konkrétní místo k přeměně. Vytvořit koláž, která bude přetvářet neoblíbené místo na místo lepší.

Formulace pro žáky: Podíváme se společně na deníky a budeme pojmenovávat, proč daná místa nefungují a co by se s nimi mohlo udělat, aby fungovala. Zkusíme společně zjistit, co je funkce místa a které funkční celky by mělo město mít a proč. Následně se pustíme do přetváření starých míst pomocí koláže do fotografie. Vy jakožto výtvarníci na rozdíl od architektů urbanistů můžete, popust' svou uzdu fantazie a přetvořit ráz místa naprosto volně.

Materiálně technická příprava: vytištěné fotografie míst na A3 ČB, barevné papír, pauzovací papíry, časopisy, nůžky, lepidlo

Popis, postup práce, časování: Představíme si deníky a jednotlivá místa. Ukážeme si fotografie. Vypišeme pojmy, které budou charakterizovat nelíbící se místa, zavedeme pojem funkce místa a možná nefunkčnost. Stanovíme pojmy podle modernistické teorie funkcí města. Ukončení výkladové části a přesunutí k motivaci pro výtvarnou část. Zdůraznit, že se nemusíme, ve VÝTVARNÍ TVORBĚ nemusíme držet racionálních struktur, ale že je naopak žádoucí se přesunout do světa přání - (30 minut) Zadání výtvarné úlohy, rozdání pomůcek, průběžná konzultace (40 minut a 20 minut na přípravu a úklid.

Zadání je takto voleno, protože bych nerada studenty utavila v celku náročností a vážností tématu, ráda bych, aby se v úkolu měl šanci najít každý výtvarný typ žáka ve třídě.

VV-9-1-05 rozliší působení vizuálně obrazného vyjádření v rovině smyslového účinku, v rovině subjektivního účinku a v rovině sociálně utvářeného i symbolického obsahu

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha. MŠMT, 2017 [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

VV-9-1-03 užívá prostředky pro zachycení jevů a procesů v proměnách a vztazích; k tvorbě užívá některé metody uplatňované v současném výtvarném umění a digitálních médiích – počítačová grafika, fotografie, video, animace

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha. MŠMT, 2017 [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

3. Město (místo) viděné, Město pozměněné

Motivace/ popisný název/ anotace: *Místa se nám pomalu na papíře přetvářejí. Kdo byl více odvážný ve svých představách a kdo se raději zabýval reálnou změnou, nám ukáží až hotové práce.*

Klíčová slova: tvorba, diskuze, reálnost vs. snovost

Cíl: Zdůvodnění přeměny místa. Výtvarná škála reálný vs. snový.

Formulace pro žáky: Dokončíme své přeměny, následně si je rozložíme před sebe a budeme hledat podobnosti a rozdíly.

Materiálně technická příprava: vytištěné fotografie míst na A3 ČB, barevné papír, pauzovací papíry, časopisy, nůžky, lepidlo

Popis, postup práce, časování: Dokončení výtvarné práce (60 minut) – následná diskuse nad pracemi (30 minut) V případě rychleji pracujících žáků, by se na konec zařadily příklady toho, jak k proměnám míst přistupují architekti v různých soutěžích – (3 – 4 příkladů).

„VV-9-1-07 porovnává na konkrétních příkladech různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření; vysvětluje své postoje k nim s vědomím osobní, společenské a kulturní podmíněnosti svých hodnotových soudů“

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha. MŠMT, 2017 [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

4Město, tedy domy

Motivace/ popisný název/ anotace: Mají domy oči? Mají domy uši? Mají domy duši? Domy ne, ale my je máme. Co kdyby domy viděly, slyšely a cítily, co všechno bychom se asi tak dozvěděli. I když domy nemůžou být námi, můžeme se my pokusit být jimi? Pojďme to zkusit, a přitom prožít příběh o tom jak vzniká město.

Klíčová slova: moje místo, bezpeční, komunikace, reprezentace, urbanismus, hra,

Cíl: Artefietickou motivací si uvědomit, které místa přirozeně vyhledáváme. Umět pojmenovat proč tomu, tak je. Osvojit si v základní rozvržení pojetí města podle urbanisty Jehlíka. Na základě hry porozumět významu pozic jednotlivých budov vzhledem k celku. Uvědomit si rozmanitost možností správného řešení, které je závislé vždy na konkrétním případě. Na základě zážitkové hry si vizualizovat potřebu infrastruktury a dostupnosti.

Formulace pro žáky: V dnešní plánu budeme pracovat hodně s naší představivostí a formulacemi našich pocitů. Budeme si hrát na domy. Budeme dal a více přemýšlet v čem spočívá funkční město, jakou roli v něm hrají různé typy budov a jakou my.

Materiálně technická příprava: Lepenky, kancelářské lepidlo, tabule, fixy na tabuli, prezentace

Popis, postup práce, časování:

čas	obsah
	Workshop pro před primární pedagogiku
5	Přivítání, představení,
10	Úvod do problematiky pomocí pracovního listu, vyhodnocení pracovního list (ve variantě předchozího plánu, by si tento pracovní list vyhledali v portfoliu)
3	Úvod/vysvětlení do motivační hry: Vyberte si místo zde v této místnosti, které vám bude vyhovovat, kde se budete cítit dobře
7	Průběh hry, hledání místa
10	Ukončení, kouknout se na pozice ostatních, reflexe
10	
5	Úvod do hlavní hry

5	1 kolo hlavní hry: hra probíhá za stejných podmínek, ale v lístečkách již nebude zanesená chyba, na konci hry bychom okolo domů pomyslně vymysleli i čtvrtě a zanesly do plánu i různé druhy infrastruktury Postupně dostanou na čelo nálepky s různými budovami s tím, že každý sám za sebe neví, jaká je budova, úkolem bude se rozmístit v rámci herního pole v úplné tichosti, v lístečkách bude zanesená chyba. třeba tři radnice
10	Reflexe: budeme se bavit o třech funkcích a diskutovat v jakých poměrech by se u jednotlivých budov měli vyskytovat
10	Závěrečná reflexe hry
10	Krátký úvodní vzhled do urbanistiky představy podle Jehlíka, zavedení pojmů Bezpečí/ Komunikace/ Reprezentace

VV-9-1-07 porovnává na konkrétních příkladech různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření; vysvětluje své postoje k nim s vědomím osobní, společenské a kulturní podmíněnosti svých hodnotových soudů

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha. MŠMT, 2017 [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

5 Místa symbolické, domy nehmotné

Motivace/ popisný název/ anotace: *Nakonec našeho putování člověka mezi domy, po ideovém vylepšování naše okolí a po lehkém proniknutí do oboru urbanismus, to celý zbouráme. Co když existuje, nebo existovala kultura, která vnímala jako jejich místo k žití celou krajinu a nepotřebovala k tomu žádná města. Podíváme se na to jak o krajině a místě přemýšlí aboriginci.*

Klíčová slova: jiná kultura, primitivní kmen, symbolické vnímání krajiny, vlastnění krajiny, být vlastněn krajinou, moje místa

Cíl: Porozumět vnímání krajiny a místa jiné kultury. Porovnat naše vnímání a vnímání této jiné kultury (Aboriginci). Vytvořit vlastní symbolickou mapu míst, které pro mě mají význam a výtvarně znázornit jejich propojení.

Formulace pro žáky: Dnes budeme tvořit na základě úplně neznámé zkušenosti, budeme tvořit na základě vyprávění o jiné kultuře, která chápe sama sebe ve svém prostředí úplně odlišně, než se chápeme my. Protože je velice těžké si osvojit nějaké myšlenky jen z výkladu, pokusíme pochopení této kultury přes výtvarnou tvorbu.

Vyberte si příběh spojený s místem a opakujte si ho v hlavě. Vyberte si typickou činnost, vyberte si zážitek spojený se strachem, se štěstím. Začněte nejdřív vyjadřováním prostoru z nadhledu (půdorysně) a potom do něj zkuste zaznamenat celou škálu vzpomínek, tak aby vám to dávalo smysl, ale abyste se vyhnuli explicitním vyjádřením, typickým symbolům.

Podstatné bude si vysvětlit techniku akvarelu. Práce s bílým podkladem, rozpíjením atd.

Materiálně technická příprava: prezentace, papír, tužky, tuš, vodovky, pauzáky

Popis, postup práce, časování:

čas	obsah
	Workshop pro předprimární pedagogiku

20	Vyprávění o aborigincích
55	Zadání výtvarného úkolu, stanovení kritérií pro hodnocení: úkolem je pracovat s vodovkami pro plošné vyjádření a Centropenem prolinie, žák vytvoří nejprve minimálně jednu skicu, použije pauzovací papír, žák si rozloží práci do stanového časového úseku a v něm je schopný práci dokončit.
5	uklid
5	reflexe

VV-9-1-05 rozliší působení vizuálně obrazného vyjádření v rovině smyslového účinku, v rovině subjektivního účinku a v rovině sociálně utvářeného i symbolického obsahu

Vysvětlení jak aboriginci vnímají krajinu (20 minut) Vytvořit vlastní symbolickou (myšlenkové) mapu míst, které pro mě mají význam a výtvarně znázornit jejich propojení.(40 minut) Reflexe map (10 minut) – v členění do deníku a uzavření deníku, jako symbolické uzavření celého tématu.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha. MŠMT, 2017 [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

Příloha č 2. – pracovní list

Architektura a urbanismus

Architektura

Je obecně řečeno nauka o stavbách, vymysli nejbližší synonymum pro toto slovo začínající na s...

s _ _ _ _ t _ _ _ _ í

Napiš sám za sebe, co je pro tebe architektura.

Je pro architekturu důležitá estetická stránka? zakroužkuj: ANO/ NE

Urbanismus

Urbanismus se zabírá vztahy mezi domy a tyto vztahy jsou vyjadřovaný tím, co se děje mezi jednotlivými domy, což je veřejný prostor. Veřejné prostranství je definováno jako všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory **přístupné každému bez omezení**, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

Jaký rozdíl je mezi soukromým pozemkem/ stavbou a veřejným prostorem?

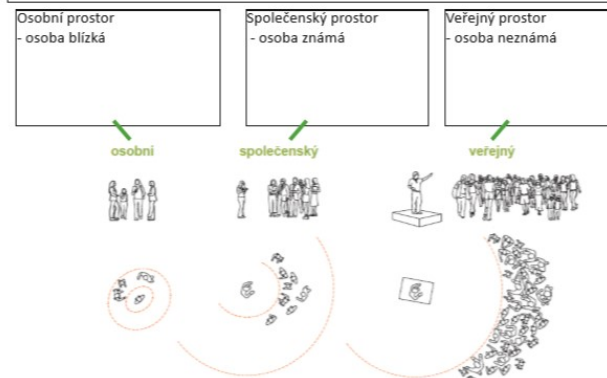
Pojmenuj typ veřejného prostoru. Vycházej z úvodního textu o urbanismu.

Sociální vztahy ve veřejném prostoru

Jaký vztah vnímáš mezi vypsányými osobami níže. Přiřaď je do hodících se rámečků.

máma, učitel, táta kamaráda, revizor, sestra, prodáváčka, spolužák, ředitelka školy, kuchařka, starosta, politik, dělník, setřenice, taxikář, táta, popelář

Přiřaďte jednotlivé potřeby člověka k funkcím, které se ve městě nacházejí. Jednotlivé funkce města jsou ve městě zastoupeny domy. Přiřaďte typy domů ke správným městským funkcím.

potřeby existencionální	městské funkce	typy domů
ODPOČINEK	BYDLENÍ	rodinný dům
		sportovní hala
		nemocnice
		panelový dům
PŘÍSTŘEŠÍ	PRÁCE	divadlo
		administrativní budova
		činnovní dům
ČINNOST, ZÍSKÁVÁNÍ PROSTŘEDKŮ NA PŘEŽITÍ	REKREACE	škola
		obchodní dům
		restaurace
		víla
		továrna

Příloha č 3. - -Dokumentace dětských obrázků

Hostivice – chlapecká třída

Hostivice – dívčí třída

GPJP – II.A a II.B

Příloha č 3. - Autorská kniha

Pořadí: zespoda nahoru, zleva doprava

Projekt se zabývá identifikací s místem. V projektu „Na hlavu“ jsem si vybrala tři místa v Praze, která mě v posledních letech (únor až červen 2019), kdy se zabývala diplomovou prací, zaujala svojí nesmyslností. Žiji na okraji Prahy od narození a do centra dojíždím od svých 15 let. V současné době bydlím na pražském Žitkově. Měla jsem to štěstí vyjet od září 2018 do února 2019 na studijní zahraniční pobyt do Německa. Po návratu jsem zažila město Prahu uviděla perspektivou nových zkušeností a očima neunavenýma všedním životem, znovu zjiťeným zrakem. Je pravda, že jsem vždy byla pozorná k místu, kde žiji a obecně nedovodu prostor kolem sebe neřešit a přehlížet. Důvodem je asi studium architektury, možná můj povahový rys nebo vychovává? To není důležité. Důležité je, že jsem se vrátila po půl roce z malého německého města, kde se dalo snadno dojet všude na kole. V německém Karlsruhe jsem prožila půl roku v zeleni a díky tomu jsem nemusela skoro používat městskou hromadnou dopravu. Svět se mi na půl roku vesl do růžového obláčku ideálního města s nebytové zájímavým urbanistickým plánem a s ukázkovou péčí o místo (jak je Němcům vlastní). Praha mi hned po návratu připadala přeplněná lidmi a šedivá. Měla jsem pocit, že se vracím z lepšího do horšího. Změny prostředí na mě hodně působí a tento pocit a toto prožívání Prahy mě uvádělo do rozpaků. Chtěla jsem se do Prahy vrátit, zkrátka jsem tu doma! Ale zároveň jsem si chtěla zachovat klid, který jsem proživala v Karlsruhe. (Aby to nebylo tak černobíle - v Karlsruhe byly také momenty, které mě zlobily). Města ale mají svoji auru. Atmosféra je nepřenosná. Města a lidi v místech zkrátka míchají ru. Život se těžko žije ze vzpomínek. A tak se stalo, že mě některá střetnutí s nedomyšlenými veřejnými prostorem rozložila a já jsem se ptala sama sebe: „Proč to tady musí být tak na hlavu?“.

---

na hlavu

na hlavu

---

veronika zavřelová

2019

Jedná se o performativní aranžovanou fotografii osoby v prostředí. Performativní je proto, že v rámci prostředí jsem vykonala gesto na znamení vyjádření postoje k tomuto místu. Kdokoliiv z kolemjdoucích mě mohl při tomto gestu vidět, před a po výkonu a komunikovat se mnou nebo kolegou, který mi pomáhal exponovat dirkový fotoaparát. Zároveň jsem ho dokumentačním materiálem, který jsem použila, aby vznikly kvalitní dokumentační materiály, aby pro mě splňoval estetické podmínky vytváření artefaktu tak, aby vznikly kvalitní fotografie, z hlediska kompozice a juxtapozice prostředí a figury, která se k prostředí vyjadřuje.

metoda

medium

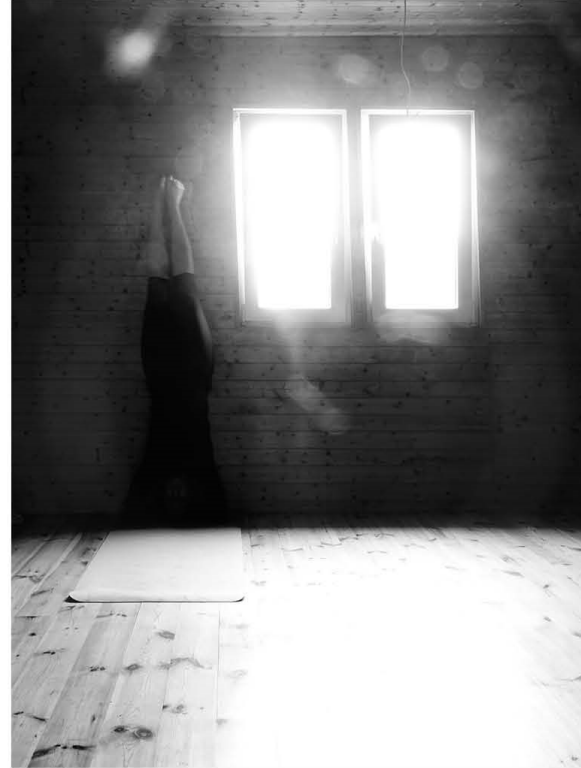
Jako výtvarné médium jsem si zvolila fotografii. Návik gesta jsem zaznamenala na digitální fotoaparát. Pro samotnou realizaci v konkrétních místech jsem se rozhodla využít dirkového fotoaparátu. (Pinhole) Využila jsem vstříhovanky na dirkovy fotoaparát RUBIKON z časopisu ABC. Tento fotoaparát jsem původně vytvořila do seminární práce již na střední škole. A teď jsem se mechanismy vlastního dirkového fotoaparátu rozhodla využít výtvarně. Expozice v dirkovém fotoaparátu je bezpečnější a lepší, pokud se použije film s hrubším ISO, například 50 nebo 100. Menší citlivost filmu tvoří korekci, pro nemožnost ostřit. Při tak velké neměnné cloně (velikost dirky v objektivu se pohybuje přibližně o velikosti 0,3 mm) je při normálním denním světle potřeba delšího času, aby byl film dostatečně naexponovaný. Čas při slunečném počasí pohybuje mezi 4-12 vteřin. Tento dlouhý čas vyvolává nutnost setrvat v gestu tak dlouho, aby na fotografii spolu s okolím působila co možná nejvíce staticky. To přináší hned dvě roviny. Tou první rovinou je gesto samotné. Gesto jsem se musela opravdu naučit, tak abych v něm dokázala setrvat. Bylo by také možné použít digitální fotografii s možností rychlého času a zachytit se v momentu, kdy pomocí žvihu jsem zdánlivě ve správně provedené jogínské pozici. Rychlá řešení jsou trendem současnosti. Nevzniklo by napětí mezi odhodlaním mysli a silou těla. Tou druhou rovinou je doba snímání. Ten dlouhý čas přináší mnohonásobně delší dobu, než jakou bych v místě kdy chtěla strávit. Čas, který místu věnuji, změna perspektivy, které v místě prožiji a reflexe místa pomocí obrazů jsou pro mě jak povšimnutím, tak i péčí.

Samotné gesto dalo název projektu: Je to stoj na hlavě. Tento cvik je tradičním cvikem jógy v hinduistické nazývaný Salambaśrīśāsana. Při nácviku jsme se držela pokynů z knihy Jóga podě Iyengar. V knize se píše, že Rovnováha na hlavě (stoj na hlavě) je označována za královskou polohu. Rozvíjí sebejistotu, lehkost a stimuluje mozek. (Mehta, 1992, s. 98)

->MEHTA, SHIVA, SHIVAM MEHTA & MINA MEHTA, 1992, Jóga podle Veňgara, 1. vyd. Brno: Sport, ISBN 80-7096-219-6.

gesto

nácvik

nácvik

Palmovka

Palmovka je dopravní uzel městské hromadné dopravy, který je vytvořen hlavně pro dopravování a člověk-uzivatel zůstal až na druhém místě. Je tam málo místa pro lidi. Když přestupují na tramvaj nebo na metro na této zastávce, dostihnou mě nejménom neúměrně vzdálenosti a nepřímé a nepřijemné cesty, kterými musím při přestupu projít, ale i zanedbanost okolí člověka uhodí do očí svojí zoufalostí. Nastěsí zastávkou Palmovka většinou jen projíždím a pozoruji okolí z okna tramvaje. Důvod, abych se na místě postavila na hlavu, je skutečnost, že je místo evidentně městsky nefunkční a navíc největší část tohoto místa zabírá stavební torzo. Stavba budoucí radnice Prahy 8 je již několik let přerušena z finančních a politických důvodů, které se objevily v průběhu realizace. Teď již několik let stojí jen s nosnou konstrukcí a oplácena jako fyzický monument korupčních a finančních problémů, které v české politice jsou. Odborná veřejnost se vymezuje vůči architektuře stavby. Radnice je mimo jiné přehnaně velika. Původně zamýšlený městotvorný prvek, budova občanské vybavenosti a budova, která by měla být chlouboou čtvrti, je teď jen strašidlem. A proto jsem na Palmovce vystoupila z tramvaje a rozhodla se na místě postavit na hlavu. Nechci, aby v mém městě stály monumenty lidské chamtivosti a nepoctivosti.

Želivského

Želivského je opět jedno z míst, které při každodenních cestách nepoužívám pravidelně. Stáli mi, ale jeden krizový okamžik a věděla jsem, že tomuto místu se v Praze přístě raději vyhnou. Spěchala jsem a nezbyvalo mi moc času, abych se v místě zorientovala. Našla jsem si spoj doporučený aplikací na vyhledávání spojů MHD Prahy. Měla jsem vystoupit na zastávce tramvaje číslo 11 a přestoupit na autobus 188. To by asi v místě velikosti Praha neměla být neobvyklá situace. Na přestup jsem měla přibližně 10 minut. Problém nastal ve chvíli, kdy jsem se ocitla na jedné straně křižovatky, a to přesněji spíše za křižovatkou a autobusuová stán jsem viděla přes křižovatku s širokou ulicou novou silnicí a tramvajovými pásy uprostřed. Počkala jsem na přechodu se světlenou signalizací, přešla a rozběhla se k autobusuové točně a depu, kde stálo hodně autobusů. Logicky jsem počítala, že kde stojí autobusy a kde jsou stojany vypadaající jako zastávka, předtím musí být zastávka i měho autobusu. To bylo chybne uvažování, jak jsem se dozvěděla nejen ze všech zastávek, na kterých bylo napsáno výstupní, ale i od pana řidiče autobusu, kterého jsem požádala o radu. Autobusy nezatínaly svoji trasu na točně ale na zastávce tramvaje, i když na správné straně křižovatky. Z autobusuové depa jsem nejprve nemohla přes mnoho zábran, chranic jednotlivé autobusuové výstupní zastávky, najít cestu ven. Když jsem se konečně dostala na místo, ze kterého jsem viděla můj vyjíždějící autobus 188 z depa, tak i zastávku uskocenou terénně níž, přišel definitivní moment prohry nad tímto labyrinthem bez zdi. Mezi mnou a zastávkou byl vstup do metra a dvouproudá silnice a mnoho zábradlí. Věděla jsem, že musím přes podchod vestibulem metra, abych dosáhla chtěného místa. Zkusila jsem podat sportovní výkon, bohužel nedostatečný a můj autobus ujel. Situace mě natolik rozhodila, že jsem svoji nevoli vůči nesmyslnosti místa, dala najevo několika jadrnými slovy. Za tento zážitek, za to, že místo mate svym upřádaním, že nemá lidské měřítko a že je infrastrukturním monstrem, které člověka chrání před auty natolik, že vlastně ho raději svažé do zábran a podchodů, za to jsem na místo došla ještě jednou a postavila se na něm na hlavu.

Třetí místo, které jsem si vybrala, abych na něm demonstrovala nesmyslnost užívání prostoru. Mě nějak zvlášť neomezuje, ale míra absurdity využití místa je až bizarní. Řekla bych, že se spíš škodolibě bavím. Autobusová zastávka Lihovar je na okraji velkého areálu bývalého lihovaru, který již mnoho let chátrá a je z něj brouwnídl. Je to část města, kde pro mě pomyslně končí centrum na této straně řeky Vitavy a dále jsou už pak periferie sídla, přiručzená k městu jeho suburbanistickým růstem. Město pro lidi se zde pomalu mění v potřebný dopravní transt z Prahy ven. Zastávka obsluhuje mnoho autobusů, které hromadně vyjíždějí ze Smíchovského nádraží, a právě na této zastávce se jejich trasy rozdělí, v opačném směru spojí. Dějově je to klidné a nenáročně přestupní místo s velkým prostorem a se zanedbanou zelení. Člověk není nucen čelit rušnému transtnímu provozu. Místo není de facto nijak přitazlivé. A toho si patrně všimli i radní Prahy 5, protože na velkém prostoru chodníku, který má tvar trojúhelníku, umístili pozůstatky neúspěšného projektu ozelenit Smíchov. Ozelenění Smíchova mělo být uskutečněno pomocí obřích betonových truhlíků, ve kterých jsou zasazeny stromy. Prvním problémem je samotný fakt sázet stromy do betonových truhlíků. Strom potřebuje čerpat vláhu z půdy a k růstu potřebuje proudit do země a tvořit tak kotvu korně. K tomu je strom ve veřejném prostoru hezky právě svým tvarem. Úzký kmen dopřává prostor pro chůzi a koruna nad hlavou tvoří v létě stín. Strom v betonovém truhlíku je nesmysl. Truhlíky jsou široké, takže na již tak dost úzkých smíchovských chodnících, zabíraly neúměrně mnoho místa. K tomu svoji výškou tvořily neprůhlednou bariéru. Po pokusu umístit truhlíky v ulicích Smíchova, se truhlíky na trvalo „usklaňdihli“ na autobusové zastávce Lihovar, kde stromy „ozeleňují“ v betonu kus betonového chodníku, mezi auty a lidmi, kteří zde chtějí jen nen přestupovat. Lidem stromy radost neudělají a možná brzy zahynou. Tento projekt zbytečně proliho betonu je již dost na hlavu sám o sobě. Nežývá mi nic jiného než to s čerňým humorem v duši vizualizovat.

Smíchov – Lihovar